สำนักหอสมุด
6 ส.ค. 2539

การศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับป่าชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยน

THE LEXICAL STUDY OF COMMUNITY-FOREST AND ENVIRONMENTAL CONSERVATION IN MIEN

กมลธรรม ชื่นพันธุ์

ได้รับวิทยานิพนธ์
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหิดล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาภาษาศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ.2539

วพ
ก 136ก
2539

Copyright by Mahidol University

38429 ค1

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับป่าชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยน

ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2539

.....

กมลธรรม ชื่นพันธุ์

ผู้วิจัย

.....

สุวิไล เปรมศรีรัตน์, Ph.D.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

พิศมัย(นวนิธิ) อยู่โพธิ์, Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

เอี่ยม ทองดี, ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

ภัททิยา ยิมเรวัต, Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

อดุลย์ วิริยเวชกุล ราชบัณฑิต, พ.บ., น.บ., F.R.C.P.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

คุณหญิงสุริยา รัตนกุล, Ph.D.

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม

เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับป่าชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยน

.....

กมลธรรม ชื่นพันธุ์

ผู้วิจัย

.....

สุวิไล เปรมศรีรัตน์, Ph.D.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

พิศมัย(นวนิธิ) อยู่โพธิ์, Ph.D.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

ภัททิยา ยิมเรวัต, Ph.D.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

อดุลย์ วิริยเวชกุล ราชบัณฑิต, พ.บ., น.บ., F.R.C.P.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

.....

สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, Ph.D.

ประธานคณะกรรมการประจำหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาศาสตร์

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม

เพื่อพัฒนาชนบท

Copyright by Mahidol University

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือและสนับสนุนจากหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอรำลึกในพระคุณของทุก ๆ ท่านที่มีส่วนในความสำเร็จครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณชาวเมี่ยน ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่ทำหน้าที่ผู้บอกภาษาและให้ความช่วยเหลืออย่างดีตลอดเวลาของการเก็บข้อมูล

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ที่นอกเหนือจากจะให้คำปรึกษา ตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ และอดทน ยังได้ให้ความห่วงใย และกำลังใจแก่ผู้วิจัยมาตลอดช่วงเวลาที่ยาวนานในการทำวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย(นวนิธิ) อยู่โพธิ์ อาจารย์เอี่ยม ทองดี และดร.ภัททิยา ยิมเรวัต ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและแก้ไขจนวิทยานิพนธ์สำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อนิวัตและคุณแม่สำอางค์ พานิช ซึ่งได้ให้กำลังใจและคอยติดตาม ถามไถ่ ด้วยความห่วงใยอยู่ตลอดเวลา

ขอขอบพระคุณ ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ และผู้ร่วมงาน ที่ให้โอกาสและให้ความเข้าใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์นิพัทธ์ สัตตรัตนชจร อาจารย์นิรันดร์ ยงไสว อาจารย์สมศักดิ์ วชิรพันธุ์ อาจารย์สุมิตรา ปิยะจันทร์และคุณวันเพ็ญ วชิรพันธุ์ ที่เสียสละและให้ความช่วยเหลือในทุกทางที่ทำได้ รวมทั้งให้กำลังใจและความห่วงใยที่มีค่าอย่างใหญ่หลวงสำหรับผู้วิจัย

ขอขอบคุณ คุณปิยกนิษฐ์ หงษ์ทอง ที่กรุณาช่วยเหลือให้คำปรึกษาในการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ตลอดมาทุกขั้นตอน ขอบคุณคุณวีระพงศ์ มีสถาน ที่คอยประสานงานและเป็นธุระให้อย่างดี

ขอขอบคุณ คุณอัญชนา พานิช และคุณกมลรัตน์ จิตรแก้ว เพื่อนร่วมรุ่นภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นทั้งเพื่อนและน้องที่คอยห่วงใย ให้กำลังใจ และช่วยเหลือเป็นธุระให้ด้วยความเต็มใจตลอดมา ซึ่งผู้วิจัยขอจารึกไว้ด้วยความซาบซึ้งตลอดไป

ที่สำคัญที่สุดวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จลงมิได้ หากปราศจากบิดา มารดา ที่ให้ความรักความห่วงใย และรอคอยความสำเร็จในครั้งนี้อยู่ตลอดเวลา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพรักอย่างสูงสุด

Copyright by Mahidol University

กมลธรรม ชื่นพันธุ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวกมลธรรม ชื่นพันธุ์

วัน เดือน ปีเกิด 28 สิงหาคม พ.ศ. 2502

สถานที่เกิด จังหวัดลำปาง ประเทศไทย

ประวัติการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พ.ศ. 2523-2525:
ศึกษาศาสตรบัณฑิต (มัธยมศึกษา : ภาษาไทย)
มหาวิทยาลัยมหิดล, พ.ศ. 2533-2538:
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาศาสตร์)

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

อาจารย์ประจำศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ,ลำปาง
กรมการศึกษานอกโรงเรียน
กระทรวงศึกษาธิการ

Copyright by Mahidol University

ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับป่าชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ของชาวเมี่ยน
ผู้วิจัย กมลธรรม ชื่นพันธุ์
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาศาสตร์)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
สุวิไล เปรมศรีรัตน์, Ph.D.
พิศมัย(นวนิธิ) อยู่โพธิ์, Ph.D.
ภัททิยา ยิมเรวัต, Ph.D.
วันที่สำเร็จการศึกษา
17 พฤษภาคม พ.ศ.2539

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยน ในพื้นที่ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยศึกษาจากคำศัพท์ วิธีการศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพรวบรวมและบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกต และเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน กลุ่มคำศัพท์ที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่กลุ่มคำศัพท์ที่เกี่ยวกับป่า ภูเขา น้ำ พืช สัตว์ ผี และคน โดยใช้การวิเคราะห์ด้วย 1) วิธีแยกองค์ประกอบ 2) วิธีแยกประเภทแบบพื้นบ้าน 3) วิธีการจัดชุดคำ นอกเหนือจากนี้ ยังได้ศึกษาครอบคลุมถึงกลุ่มคำอื่นๆ ที่เกี่ยวกับป่าชุมชนและวิถีชีวิตเชิงอนุรักษ์ของชาวเมี่ยน

ผลการศึกษากลุ่มคำต่างๆ พบว่า ความหมายของคำ สามารถสะท้อนให้เห็นวิธีคิดตลอดจนการเลือกใช้คำที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนของเจ้าของภาษา ซึ่งเป็นการเลือกใช้คำอย่างมีเหตุผล แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เห็นได้จากข้อห้าม-ข้อปฏิบัติซึ่งส่วนใหญ่จะแสดงออกในรูปของสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตในเกือบทุกด้านของชาวเมี่ยน อีกทั้งยังพบว่าโลกทัศน์ของชาวเมี่ยนที่เกี่ยวกับป่าชุมชน เป็นระบบคุณค่าที่เกื้อกูลต่อธรรมชาติแวดล้อม และเป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะเผ่าพันธุ์ ยังคงดำรงได้ตราบจนปัจจุบัน.

Copyright by Mahidol University

Thesis Title The Lexical Study of Community-Forest and Environmention in Mien

Name Kamontham Cheunphan

Degree Master of Arts (Linguistics)

Thesis Supervisory Committee

Suwilai Premsrirat, Ph.D.

Pitsamai(Nawanit) Yupho, Ph.D.

Pattiya Jimreiwat, Ph.D.

Date of Greduation

17 May B.E.2539 (1996)

Abstract

This thesis is the lexical items relating to the community-forest and environmental conservation in Mien language as spoken at Tambon Pongtaw, Amphoe Ngao in Lampang province. The data was collected through interviews, observation participation in the life of the community. The lexical items reflecting the idea of community-forest are those pertaining water, plants, animals, spirits and man. Componential analysis, folk taxonomy and the lexical paradigmatic method are used.

It is found that the lexical items in Mien relating to community-forest reflect the speaker world view regarding the idea of community-forest. The choices of lexical items are logical and show clearly the relationship between language culture and environment. The environmental conservation are indicated in their beliefs various ritual ceremonies especial those concerned with supernatural power which influenced the people's way of life. The Mien's world view on community-forest in preserving the natural environment as well as the identity of ethnic gruop.

Copyright by Mahidol University

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง แผนภูมิ	จ
สารบัญภาพ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ภูมิหลังของการวิจัย	1
1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 คำจำกัดความเฉพาะ	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
1.8 สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการวิจัย	9
บทที่ 2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวเมี่ยน ป่าชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	16
2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวเมี่ยน	16
2.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะของภาษาเมี่ยน	30
2.3 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับป่าชุมชน	44
2.4 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	48

Copyright by Mahidol University

หน้า

บทที่ 3 การศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับป่าชุมชน 59

3.1 ป่าชุมชน 59

3.2 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน 60

3.2.1 ป่า 60

3.2.2 ภูเขา 63

3.2.3 น้ำ 68

3.2.4 พืช 71

3.2.5 สัตว์ 77

3.2.6 ผี 82

3.2.7 คน 85

บทที่ 4 การอนุรักษ์ป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อม 86

4.1 ภูมิปัญญาในการจัดการ 86

4.2 พิธีกรรม ความเชื่อ 98

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ 108

5.1 สรุป 108

5.2 ข้อเสนอแนะ 111

บรรณานุกรม 113

ภาคผนวก ก 118

ภาคผนวก ข 127

Copyright by Mahidol University

สารบัญตาราง แผนภูมิ

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงเสียงพยัญชนะในภาษาเมี่ยน	31
ตารางที่ 2	แสดงหน่วยเสียงสระเดี่ยวและสระประสมในภาษาเมี่ยน	34
ตารางที่ 3	แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาเมี่ยน	36
แผนภูมิที่ 1	ป่า	61
แผนภูมิที่ 2	ภูเขา	64
แผนภูมิที่ 3	น้ำ	68
แผนภูมิที่ 4	พืช	71
แผนภูมิที่ 4.1	ต้นไผ่	73
แผนภูมิที่ 4.2	ผัก	74
แผนภูมิที่ 5	สัตว์	77
แผนภูมิที่ 6	ผี	83
แผนภูมิที่ 7	แสดงองค์ประกอบของความหมายของคำกริยาในการทำให้ชิ้นส่วนของวัสดุหลุดออกจากกัน	96

Copyright by Mahidol University

สารบัญภาพ

ภาพที่	1	แผนที่จังหวัดลำปาง	14
ภาพที่	2	แผนที่อำเภองาว	15
ภาพที่	3	แผนที่การกระจายตัวของชาวเขาเผ่าเมี่ยนในประเทศไทย	19
ภาพที่	4	แผนผังลักษณะบ้านของชาวเมี่ยน	21
ภาพที่	5	การแต่งกายของผู้หญิงเมี่ยน	51
ภาพที่	6	การแต่งกายของชาย-หญิงเมี่ยน	51
ภาพที่	7	พิธีแต่งงานของชาวเมี่ยน	52
ภาพที่	8	เจ้าสาวคลุมศีรษะและหน้าเดินตามเจ้าบ่าวเพื่อต้อนรับแขกเหรื่อ	52
ภาพที่	9	การตากเมล็ดพืชเพื่อเก็บไว้ทำพันธุ์ในช่วงฤดูกาลเพาะปลูกต่อไป	53
ภาพที่	10	บริเวณสวนครัวใกล้บ้าน (การใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าจากที่ดินอันจำกัด)	53
ภาพที่	11	ชาวเมี่ยนเข้าร่วมพิธีเลี้ยงผี (ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย)	54
ภาพที่	12	เครื่องเซ่นผี ที่หมอผีใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี	54
ภาพที่	13	หมอผีทำหุ่นฟางในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ให้กับผู้ที่เจ็บป่วย	55
ภาพที่	14	เครื่องเซ่นผี หุ่นฟาง อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีสะเดาะเคราะห์และเรียกขวัญให้กับผู้ป่วย	55
ภาพที่	15	ป่าบริเวณภูเขาด้านหลังหมู่บ้าน (เขตป่าชุมชน)	56
ภาพที่	16	ป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน (เป็นแนวกั้นลมและป้องกันไฟ)	56
ภาพที่	17	ในบริเวณป่าชุมชนอันร่มรื่น	57
ภาพที่	18	แหล่งน้ำในบริเวณป่าขุนน้ำ	57
ภาพที่	19	รางไม้ไผ่ที่ใช้ต่อน้ำจากแหล่งต้นน้ำลงไปยังหมู่บ้าน	58
ภาพที่	20	รางไม้ไผ่ที่รองรับน้ำจากแหล่งต้นน้ำ ต่อแยกย้ายลงไปยังบ้านเรือนแต่ละหลัง	58
ภาพที่	21	แผนผังแสดงลักษณะ และตำแหน่งของภูเขาสำคัญตาแบบแผน ทำเลที่ตั้งหมู่บ้านของชาวเมี่ยน	67
ภาพที่	22	แผนผังแสดงส่วนต่าง ๆ ของภูเขา	67

Copyright by Mahidol University

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

c	พยัญชนะต้น
CC	พยัญชนะควบกล้ำ
V	สระสั้นเดี่ยว
:	ความยาวของสระ
VV	สระประสม
T	วรรณยุกต์
1	วรรณยุกต์กลางระดับ
2	วรรณยุกต์ต่ำระดับ
3	วรรณยุกต์กลาง-ตก
4	วรรณยุกต์สูง - ขึ้น - ตก
5	วรรณยุกต์ ต่ำ - ขึ้น
6	วรรณยุกต์ ต่ำ - ขึ้น - ตก

Copyright by Mahidol University

บทที่ 1

บทนำ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาคำศัพท์ เกี่ยวกับป่าชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาษาเมี่ยน (เย้า) ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการศึกษา ตลอดถึงที่มาและวิธีการดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

1.1 ภูมิหลังของการวิจัย

การทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีภูมิหลังประการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

ประการแรก เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายคือ "ชาวเมี่ยน" หรือ ชาวเขาเผ่า "เย้า"ซึ่งเป็นชนต่างวัฒนธรรมที่อพยพเข้ามาอยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทยเป็นเวลากว่า 100 ปี มาแล้ว ซึ่งปัจจุบันมีประชากรถึง 36,140 คน (กองพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา: 2535) เนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวเมี่ยนที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ซึ่งก็หมายถึง ภูเขา ป่าไม้ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติในการทำมาหากิน ชาวเมี่ยนจึงเป็นชาวเขากลุ่มหนึ่งที่ถูกเพ่งเล็งว่าเป็นกลุ่มคนที่ทำลายป่าไม้และแหล่งต้นน้ำลำธาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันมีปัญหาน่าวิตกเกี่ยวกับการสูญเสียพื้นที่ป่า การพังทลายของดิน การขาดแคลนแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัญหาที่ได้ส่งผลกระทบต่อชาวเขาและชาวพื้นที่ราบโดยทั่วไป

ที่ผ่านมาหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จึงได้มีความพยายามจัดงบประมาณและกำลังคน เพื่อจะแก้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปส่งเสริมรณรงค์ ให้การศึกษาให้คำแนะนำ หรือแม้แต่การเข้าไปควบคุมและผลักดันเพื่อแก้ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าก็ตาม แต่สิ่งต่างๆ ดังกล่าวที่นำไปจากภายนอกเหล่านี้ต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือเรื่องความไม่เข้าใจในภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของเผ่า ซึ่งได้สั่งสมและถ่ายทอดสืบกันมาหลายชั่วอายุคน ภาพของชาวเมี่ยน ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นภาพในทางลบที่มีแต่การทำลายในสายตาของคนทั่วไป ดังได้กล่าวมาแล้ว และด้วยข้อจำกัดทางภาษาและวัฒนธรรมที่ต่างออกไป ชาวเมี่ยนเองก็ไม่มีโอกาสได้พูด

Copyright by Mahidol University

หรือแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับความเป็นไปด้วยตัวเอง แม้ขณะนี้จะมีกลุ่มทำงานเกี่ยวกับชาวเขาบางกลุ่ม บางองค์กรที่มีความรู้ในจารีตประเพณีดั้งเดิมเข้าใจในภูมิปัญญาเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเขาอย่างลึกซึ้ง ได้พยายามสะท้อนความเป็นจริงในส่วนนี้ต่อโลกภายนอก แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย

ประการที่สอง ในส่วนที่เกี่ยวกับป่าชุมชนและการอนุรักษ์ จากภูมิหลังของผู้วิจัยที่เคยไปปฏิบัติงานคลุกคลีอยู่กับชาวเมี่ยนมาระยะหนึ่งนั้น ทำให้มีโอกาสได้เห็นว่าวิถีชีวิตที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติของชาวเมี่ยน เป็นวิถีชีวิตที่เป็นรูปธรรมที่แนบแน่นผูกพันอยู่กับป่าเขาอย่างแยกกันไม่ออกเช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่มีป่าไม้และขุนเขาเป็นสัญลักษณ์เคียงคู่กันมาช้านาน การทำมาหากินบนภูเขา เขตป่าและแหล่งน้ำ การล่าสัตว์ หาของป่า และทำการเกษตรตามฤดูกาล เพื่อยังชีพให้อยู่ได้ตามพื้นฐาน ปัจจัยสี่ ที่จำเป็นของชีวิต จึงเป็นวิถีแห่งการพึ่งพาอาศัย มิใช่การทำลายล้าง ซึ่งเป็นภาพเดียว ที่อยู่ในความเข้าใจของคนทั่วไป จากระเบียบชีวิตด้านประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ อันเป็นความพยายามที่จะดำรงชีวิตให้สัมพันธ์และเกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมที่ละเอียดอ่อนเริ่มตั้งแต่ ลักษณะโครงสร้างของหมู่บ้าน ที่มักจะประกอบไปด้วย หมู่บ้าน ป่าชุมชน ไร่ แนวกันไฟและป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นลักษณะที่เอื้อต่อความสมดุลทางธรรมชาติอย่างน่าสนใจยิ่ง โดยเฉพาะในประเด็นของป่าชุมชน ที่ผู้วิจัยมีความสนใจและคิดว่าเป็นเครื่องสะท้อนความคิด ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างค่อนข้างชัดเจนในสังคมชาวเมี่ยน ที่น่าศึกษาค้นคว้า ประกอบกับภาพลักษณ์ในเชิงบวกของชาวเมี่ยนเกี่ยวกับป่าไม้และแหล่งต้นน้ำ ยังไม่มีผู้ทำการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง

ประการที่สาม ในทางภาษาศาสตร์ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาษาเมี่ยนที่มีผู้ทำการศึกษาเอาไว้นั้น จะเป็นการศึกษาในด้านของระบบเสียง และลักษณะทั่วไปของภาษาเป็นส่วนใหญ่ ความรู้ในทางภาษาศาสตร์ ในส่วนที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตด้านอื่นๆ เช่น วัฒนธรรม ความเชื่อ จารีตประเพณี วิถีชีวิตที่เกี่ยวพันกับสิ่งแวดล้อม

Copyright by Mahidol University

อันมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ยังไม่มีผู้ศึกษาเท่าที่ควร ผู้วิจัยเห็นว่าภาษามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญกับชีวิตมนุษย์ การศึกษาทางภาษาศาสตร์ในด้านคำศัพท์ จะสามารถช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิต รูปแบบ ความสัมพันธ์ของป่า สิ่งแวดล้อมกับชีวิตความเป็นอยู่ และความรู้สึกนึกคิดในด้านต่าง ๆ การศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าได้กว้างขวางต่อไป

ประการสุดท้าย ด้วยความเคารพต่อวิถีชีวิต คุณค่าและวัฒนธรรมของแต่ละเผ่าชน จึงเห็นว่า การศึกษาเพื่อความเข้าใจ แม้จะเพียงบางแง่มุม ต่อวิธีคิดและแบบแผนในการปฏิบัติของชนแต่ละกลุ่มนั้นเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ เป็นการพัฒนาบนพื้นฐานของความเข้าใจ และการยอมรับซึ่งกันและกัน โดยปราศจากการครอบงำทางความคิด ซึ่งน่าจะเป็นการศึกษาที่นำไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ต่อไป

1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาคำศัพท์ ที่เกี่ยวกับป่าชุมชนของชาวเมี่ยน ในพื้นที่ที่ทำการวิจัย

1.2.2 เพื่อศึกษาภูมิปัญญา ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยนจากคำศัพท์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ศึกษาคำศัพท์ภาษาเมี่ยนเฉพาะในท้องที่ ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง

1.3.2 คำศัพท์ที่ศึกษา เป็นกลุ่มคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่กลุ่มคำศัพท์ ป่า ภูเขา น้ำ พืช สัตว์ ผี และคนเป็นต้น

1.4 คำจำกัดความเฉพาะ

Copyright by Mahidol University

1.4.1 "เมี่ยน" หมายถึง กลุ่มชนชาวเขา คนไทยและคนจีนเรียกชาว

เขากลุ่มนี้ว่า "เย้า" แต่ชนกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่า "เมี่ยน" หรือ "อิวเมี่ยน"

1.4.2 "ป่าชุมชน" หมายถึง ป่าบริเวณภูเขาใหญ่ด้านหลังหมู่บ้าน เป็นที่เกิดของแหล่งน้ำเป็นแนวป้องกันไฟ เป็นเขตให้ความร่มรื่น เป็นที่อยู่และที่หากินของสัตว์เป็นเขตเก็บไม้ใช้สอยในครัวเรือน เป็นแหล่งอาหารและยา

1.4.3 "สิ่งแวดล้อม" หมายถึงทุกสิ่งที่อยู่รอบตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นเอง ตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งหมายรวมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ทั้งหมดด้วย

1.4.4 "ภูมิปัญญา" หมายถึง พื้นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถตลอดจนความฉลาด รอบคอบของคนในสังคมนั้น ๆ ที่คนในสังคมยอมรับรู้ เชื่อถือ เข้าใจร่วมกัน ประพฤติ ปฏิบัติร่วมกัน

1.5 แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาคำศัพท์

การศึกษาคำศัพท์ เกี่ยวกับป่าชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามวิธีอรรถศาสตรชาติพันธุ์ (Ethno Semantics) ซึ่งนักมานุษยวิทยาและนักภาษาศาสตร์ชาวเยอรมัน ชื่อ เอดเวิร์ด ซาเฟียร์ และเบนจามิน ลี วอร์ฟ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับภาษาและการมองโลก ซึ่งเรียกกันว่า สมมุติฐานซาเฟียร์และวอร์ฟ (Sapir and Whorf Hypothesis) ที่ได้เสนอแนวความคิดว่า ภาษามีอิทธิพลต่อความนึกคิดและการมองโลก และเข้าใจสิ่งแวดล้อมของผู้พูดนั้น ผู้ที่พูดภาษาต่างกันมากก็ย่อมคิด มองโลก และเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่างกัน นั่นคือ ภาษาเป็นตัวกำหนดกระบวนการทางความคิด และการมองโลกของเจ้าของภาษา

สำหรับวิธีการศึกษาวิเคราะห์กลุ่มคำศัพท์ เกี่ยวกับป่าชุมชนนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

1.5.1 <u>วิธีจัดชุดคำ</u> (paradigm) คือการจัดคำ (lexical items) ในกลุ่มความหมายเดียวกัน โดยคำที่มีลักษณะความหมายร่วมกัน (the feature

Copyright by Mahidol University

of shared meaning) จัดเข้าพวก (class)เดียวกัน และจัดคำที่ลักษณะความหมายไม่ร่วมกัน (the feature of unshared meaning) เป็นอีกพวกหนึ่ง วิธีการจัดชุดคำใช้ร่วมกับการวิเคราะห์ประกอบ ผู้วิจัยใช้วิธีนี้วิเคราะห์กลุ่มคำ ภูเขา กลุ่มคำ น้ำ กลุ่มคำ ผี เป็นต้น

1.5.2 วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ (Componential analysis) คือ การศึกษาความหมายของคำ โดยแยกให้เห็นองค์ประกอบของความหมาย (semantic component) ของคำต่าง ๆ ที่จัดรวมกันเป็นกลุ่มความหมาย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการนี้วิเคราะห์กลุ่มคำป่า (ดูแผนภูมิที่ 1)

1.5.3 วิธีการแยกประเภทแบบพื้นบ้าน (folk taxonomy) คือการศึกษากลุ่มคำที่มีความหมายสัมพันธ์กัน โดยแสดงคำศัพท์เป็นระดับชั้น (hierarchy) เพื่อแสดงการเปรียบต่าง (contrast)และการรวมพวกเข้าด้วยกัน(inclusion) ในการวิจัยนี้ได้แก่กลุ่มคำ kem3 "ป่า" san1 "ภูเขา" kɛŋ1 "แมลง" lhaw4 "ไม้ไผ่" เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นคำในระดับเดียวกันว่ามีความหมายต่างกัน เพราะปรากฏเป็นคำศัพท์หลายคำ แต่ละคำเหล่านี้มีความหมายรวมพวกเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันกับคำที่อยู่ในระดับสูงกว่า (high level)

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1.6.1 การเตรียมการศึกษาวิจัย

1. ศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบุคคล หรือ สถาบันอื่น ๆ ได้ศึกษาวิจัยมาก่อนแล้ว เพื่อทำความเข้าใจ ทั้งในทางภาษาศาสตร์ ความเป็นมาและประวัติของชาวเมี่ยน รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับป่าชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ทำการศึกษาชุมชนชาวเมี่ยนในพื้นที่ ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง เพื่อสำรวจเบื้องต้น ถึงลักษณะต่างๆ ตลอดจนประเมินความเหมาะสม รวมทั้งติดต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องที่ และผู้นำหมู่บ้าน เพื่อชี้แจงจุดประสงค์การปฏิบัติงานในพื้นที่ให้เข้าใจ

Copyright by Mahidol University

1.6.2 กำหนดแหล่งข้อมูลด้านบุคคล จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ

ก. ผู้บอกภาษาหลัก 4 คน ได้แก่

1. นาย จ้อยเส็ง แซ่จ๋าว อายุ 63 ปี

2. นาย เจี๊ยมฮิน แซ่ลี อายุ 60 ปี

3. นาง ลายเฟย แซ่ลี อายุ 42 ปี

4. นาง ญิงชิง แซ่ลี อายุ 38 ปี

ข. ผู้ช่วยผู้วิจัย จำนวน 1 คน คือ นายโหลจ้อย แซ่เติ๋น อายุ 36 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยม 3 เป็นผู้รู้ภาษาไทยเป็นอย่างดี แต่ยังใช้ภาษาเมี่ยนในชีวิตประจำวัน

1.6.3 การเก็บรวบรวมคำศัพท์

1. โดยการสัมภาษณ์(Interview)ซึ่งจะกำหนดบุคคลหลักในการสัมภาษณ์พูดคุยจากประเด็น และคำถามที่เตรียมเอาไว้ โดยถามอย่างละเอียด หาก บางแง่มุมที่บุคคลหลักตอบไม่ได้ หรือไม่แน่ใจ ก็จะเก็บจากบุคคลอื่นเพิ่มเติม ในการบันทึกก็จะใช้ทั้งการจดบันทึกลงสมุดและใช้เทปบันทึกเสียง

2. โดยการสังเกต (observation) ได้แก่การสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏ ดูวิธีการ ขั้นตอนการปฏิบัติจริง พร้อมทั้งสอบถามเพิ่มเติม แล้วบันทึกรายละเอียดของสิ่งนั้น ๆ

3. โดยการเข้าร่วม (Participant observation) ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานการณ์จริงแล้วจดบันทึก สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม

1.6.4 นำคำศัพท์มาจัดระเบียบ แล้วตรวจสอบกับผู้บอกภาษาหลัก และบุคคลอื่นๆ เพิ่มเติมเท่าที่จำเป็น แล้วนำคำศัพท์เหล่านั้นมาวิเคราะห์ ตามขอบเขตและหลักเกณฑ์ที่วางไว้ แล้วยกร่างรายงานการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ในด้านภาษาศาสตร์ ประสบการณ์จากวิทยานิพนธ์นี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ศึกษาหัวข้ออื่น ๆ ต่อไปได้

Copyright by Mahidol University

1.7.2 เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา การสอน การค้นคว้าวิจัยทางด้าน

ภาษาศาสตร์ มนุษยวิทยา และสังคมวิทยา

1.7.3 สิ่งที่ได้จากวิทยานิพนธ์นี้ จะเป็นประโยชน์กับผู้ที่ทำงานในชุมชนชาวเมี่ยน ซึ่งนอกจากจะทราบลักษณะภาษาเมี่ยนแล้ว ยังเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและป่าชุมชนของชาวเมี่ยน ซึ่งเป็นปัญหาที่ทุกฝ่าย ให้ความสำคัญ

1.8 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานค้นคว้าศึกษาวิจัยเรื่องอื่น ๆ ที่บุคคลต่าง ๆ ได้ศึกษาวิจัยไว้แล้วและเกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้

1.8.1 เอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวเมี่ยน

มงคล จันทร์บำรุง (2531:7-8) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการอพยพของเย้าจากจีนถึงไทยกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการแต่งกาย ซึ่งเป็นการวิจัยตามโครงการ A Comparative Study of Thailand Yao and Guangxi Yao ความเป็นมาและการอพยพของชาวเมี่ยนว่าเริ่มจากประเทศจีนเข้าสู่ เวียดนาม ลาว พม่า และประเทศไทย และยังได้แบ่งเมี่ยน (เย้า) ในประเทศไทยออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1.กลุ่มเชียงราย-น่าน 2.กลุ่มดอยอ่างขาง 3.กลุ่มเชียงรายตอนบน 4.กลุ่มผู้อพยพ โดยพิจารณาจากเส้นทางการอพยพและระยะเวลาที่เข้าสู่ประเทศไทย (ดูรายละเอียดได้จาก ประวัติความเป็นมาของชาวเมี่ยน ข้อ 2.1.1)

1.8.2 งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคติความเชื่อของชาวเมี่ยน

สมเกียรติ จำลอง(2531:68)ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคติความเชื่อของชาวเมี่ยน ในรายงานการวิจัยของสถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งกล่าวถึง คติความเชื่อของชาวเมี่ยน(เย้า) ว่าเป็นสิ่งที่รวมตัวมาจากความเชื่อหลายกระแส ภายใต้กรอบความคิดพื้นฐานที่ยอมรับเรื่องอำนาจของผี และวิญญาณเป็นหลัก ธรรมชาติและสรรพสิ่งที่เกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์ล้วนมีผีและวิญญาณของสิ่งนั้นสิงสถิตย์อยู่

1.8.3 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาษาเมี่ยน

Copyright by Mahidol University

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวรรณยุกต์และ

พิสัยระดับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาเย้า (เมี่ยน) บ้านห้วยแม่ช้าย ต.แม่ยาว จังหวัดเชียงราย ว่าภาษาเมี่ยนเป็นภาษาที่ได้รับความสนใจมากภาษาหนึ่ง มีนักภาษาศาสตร์หลายท่านที่ศึกษาภาษาเมี่ยนไว้ในแง่มุมต่างกัน เช่นตระกูลของภาษา ระบบเสียง การสร้างคำ อิทธิพลของภาษาจีนที่มีต่อเมี่ยน ฯลฯ แต่จากการสำรวจวรรณกรรมพบว่า แง่มุมที่ได้รับการศึกษาไว้มากที่สุดได้แก่ เรื่องตระกูลภาษาและระบบเสียง

นันทา กลิ่นมณี (2532:34-37) ได้ทำการศึกษา คำลักษณะนาม และได้กล่าวถึง ระบบเสียงภาษาเมี่ยนไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่องคำลักษณะนามในภาษาเมี่ยน ซึ่งทำการศึกษา ที่บ้านห้วยแม่ช้าย ตำบลแม่ยาว จังหวัดเชียงราย สรุปได้ว่า คำลักษณะนามในภาษาเมี่ยนนั้น สามารถแบ่งออกเป็นจำพวกใหญ่ ๆ 5 จำพวก คือ ลักษณะนามนับหน่วย ลักษณะนามแสดงสิ่งย่อย ลักษณะนามแสดงกลุ่ม ลักษณะนามหน่วยวัด และลักษณะนามประเภท โดยแต่ละจำพวกยังแบ่งประเภทย่อยออกไปอีกโดยเฉพาะลักษณะนามหน่วยวัด ซึ่งพบคำลักษณะนามในภาษาเมี่ยนทั้งหมด 150 คำด้วยกัน และในวิทยานิพนธ์ดังกล่าว ยังได้กล่าวถึง ระบบเสียงภาษาเมี่ยน ซึ่งสรุป ได้ดังนี้ ภาษาเมี่ยนจัดอยู่ในตระกูลภาษา แม้ว - เย้า (Miao - Yao) ประกอบได้ด้วย เสียงพยัญชนะ 33 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระ 11 หน่วยเสียง และหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง

Lois Callaway และ C.W Callaway (1980:223-227) ได้กล่าวถึงระบบเสียงภาษาเมี่ยน ที่ศึกษาในพื้นที่ อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ไว้ใน "Mien(Yao)"In phonemes and orthography:Language Planing in Ten Minority Languages of Thailand. ซึ่งสรุปได้ดังนี้คือ ภาษาเมี่ยนประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ 33 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระ 10 หน่วยเสียง และหน่วยเสียง วรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง

1.8.4 เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับป่าชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยน

ถวิล โชติชัยพิบูล (2534:59-61) ได้กล่าวไว้ในเอกสาร

Copyright by Mahidol University

ประกอบการสัมมนา ที่จัดโดยมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชาวเขาในประเทศไทย (MPCDE) เรื่อง จารีตประเพณีการอนุรักษ์ป่า ซึ่งมีเนื้อหาสรุปได้ว่า เมี่ยนเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งที่มีระบบการผลิต จารีตประเพณีที่ส่อให้เห็นได้ว่าพวกเขามีแนวอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม เขตบ้าน เขตป่าชุมชน เขตทำไร่ และเขตป่าต้นน้ำ เมี่ยนไม่ได้ตั้งหมู่บ้านตามใจชอบ แต่จะคำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาติ จะไม่สร้างบ้านเรือนอยู่บนยอดเขาจะไม่อาศัยอยู่เหนือแหล่งต้นน้ำ รู้คุณและเคารพต่อธรรมชาติ แม้สิ่งที่แสดงออกต่าง ๆ จะถูกอธิบายด้วยคำว่า "ผี" เพียงคำเดียว เนื่องด้วยคติความเชื่อที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีผีรักษาอยู่ ชาวเมี่ยนจะมีเขตป่าชุมชน ของหมู่บ้านไว้เพื่อยังประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะป่าชุมชนเป็นที่เกิดของแหล่งน้ำเป็นแนวป้องกันไฟป่า เป็นเขตให้ความร่มรื่น เป็นบริเวณอยู่อาศัยของสัตว์ เป็นเขตเก็บ-หาไม้ใช้สอยในครัวเรือน รวมไปถึงอาหารและยา บริเวณดังกล่าวจะไม่ใช้เป็นที่ทำไร่ เพราะนอกจากปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังทำให้เกิดปัญหาระหว่างสมาชิกในชุมชนอีกด้วย

1.9 สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการวิจัย

1.9.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดลำปาง[1]

สภาพทางภูมิศาสตร์

จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตอนกลางของภาคเหนือตอนบนมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดแพร่ และจังหวัดสุโขทัย

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดตาก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดลำพูน

ลักษณะพื้นที่

พื้นที่จังหวัดลำปางอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 268.60 เมตร มี

Copyright by Mahidol University

1.สำนักงานจังหวัดลำปาง บรรยายสรุปข้อราชการ จังหวัด ลำปาง, 2534

ลักษณะพื้นที่เป็นรูปยาวรี โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง และภูเขา มีที่ราบลุ่มบริเวณริมฝั่งแม่น้ำวัง ในบริเวณตอนกลางของจังหวัด พื้นที่ตอนบนของจังหวัดลำปางอยู่ในเขตอำเภอวังเหนือ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอห้างฉัตร และอำเภองาว เป็นบริเวณพื้นที่ป่าและภูเขาสูง เป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำลำธารหลายสาย เช่น แม่น้ำวัง แม่น้ำงาว ห้วยแม่ตุ๋ย ห้วยแม่ตาน และห้วยแม่ยาว

ภูเขาที่สำคัญ ได้แก่

1.ดอยขุนตาน เป็นเทือกเขากั้นเขตแดนระหว่างจังหวัดลำปางกับจังหวัดลำพูน มีอุโมงค์รถไฟลอดภูเขาแห่งนี้ยาว 1,352.10 เมตร บนยอดเขามีสถานที่พักตากอากาศ เป็นต้นกำเนิดของห้วยแม่ตุ๋ย ห้วยแม่ตาน และห้วยแม่ยาว

2. ดอยผีปันน้ำหรือดอยนางแก้ว อยู่ในเขตอำเภอวังเหนือ กั้นเขตแดนระหว่างจังหวัดลำปางกับจังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา

3. ดอยผาจ้อ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำวัง อยู่ในเขตอำเภอวังเหนือ กั้นระหว่างจังหวัดลำปางกับจังหวัดเชียงใหม่

4. ดอยกิ่วมณฑา อยู่ในอำเภอวังเหนือกั้นจังหวัดลำปางกับจังหวัดเชียงราย

5. ดอยขุนแม่เหล็ก กั้นเขตแดนระหว่างอำเภอแจ้ห่ม กับอำเภองาว

ลักษณะของการใช้ที่ดิน แบ่งออกตามลักษณะของพื้นที่ เป็น 4 เขต คือ

1. ที่ราบที่ดอน เป็นบริเวณที่ใช้ปลูกพืชไร่ได้หลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นดินตะกอนใหม่ได้แก่บริเวณตอนใต้ของอำเภอแจ้ห่ม

2. ที่ราบลุ่มแม่น้ำ เป็นที่ราบลุ่มดินตะกอนใหม่ ลักษณะของดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียว บางแห่งเป็นดินตะกอนที่เกิดจากการทับถมของแม่น้ำ เหมาะสมแก่การเกษตรกรรม อยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอแม่ทะ อำเภอเกาะคา นอกจากนี้ ยังมีบางส่วนของอำเภอแจ้ห่ม อำเภองาว อำเภอเถิน อำเภอสบปราบ และอำเภอแม่พริก

3. ที่ราบดินตะกอนเก่า ส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทราย เป็นที่ราบส่วนใหญ่ของจังหวัดลำปาง มีพื้นที่ราวร้อยละ 75 ของที่ราบทั้งหมด เริ่มตั้งแต่อำเภอ

Copyright by Mahidol University

วังเหนือ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมือง อำเภอเกาะคา อำเภองาว อำเภอแม่ทะ อำเภอสบปราบ อำเภอเถิน และอำเภอแม่พริก

4. บริเวณต้นน้ำลำธาร มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตรขึ้นไปเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารสายต่าง ๆ อยู่ในเขตอำเภอวังเหนือ อำเภอแจ้ห่ม อำเภองาว อำเภอห้างฉัตร และอำเภอแม่ทะ

ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นภูเขา ป่าไม้ และที่ราบมีลักษณะคล้ายแอ่งกะทะ จึงทำให้อากาศร้อนจัดในฤดูร้อน และหนาวจัดในฤดูหนาว ฤดูร้อนเริ่มราวกลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มกลางเดือนพฤษภาคม ถึงกลางเดือนตุลาคม ฤดูหนาวเริ่มกลางเดือนตุลาคม ถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์

ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ป่าไม้ ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดลำปาง เดิมเคยเป็นศูนย์กลางการทำไม้ของบริษัทต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นที่ตั้งศูนย์ฝึกลูกช้างแห่งแรกของประเทศไทยและแห่งเดียวของโลก เดิมมีพื้นที่ป่าร้อยละ 70.88 ของพื้นที่ทั้งหมด (พ.ศ. 2510) แต่ต่อมาราษฎรได้บุกรุกเข้าทำลายเพื่อเป็นที่ทำกิน และเพื่อการค้า จึงทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว เหลือเพียงร้อยละ 37.26 ของพื้นที่ทั้งหมด และลดลงเรื่อย ๆ ตามลำดับ แม้จะมีการปลูกป่าเพิ่มเติม เพื่อการทดแทนการถูกทำลาย แต่ก็ยังไม่เพียงพอเนื่องจากป่าไม้ถูกทำลายในอัตราสูงทุกปี

2. แร่ธาตุ จังหวัดลำปางมีแหล่งแร่ธาตุที่สำคัญหลายชนิด ได้แก่ ลิกไนต์ ดีบุก พลวง ฟลูออไรท์ วุลแฟรม แมงกานีส หินอ่อน และดินขาว

สภาพทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของจังหวัดลำปางขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ทางด้านเกษตรกรรมนั้น พืชเศรษฐกิจได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ยาสูบ กระเทียมและสับปะรดเป็นต้น ในภาคอุตสาหกรรมนั้น จังหวัดลำปางมีอุตสาหกรรมอย่างหนึ่งที่คู่บ้านคู่เมืองลำปาง ได้แก่อุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา(เซรามิกส์) ซึ่ง

Copyright by Mahidol University

มีโรงงานทำเซรามิกส์ถึง 100 กว่าโรงงาน นอกจากนี้ยังรวมไปถึงอุตสาหกรรมแกะสลัก และเหมืองแร่อีกด้วย นับว่าจังหวัดลำปางเป็นศูนย์กลางของภาคเหนือ ที่สามารถติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงได้ทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และทางเครื่องบิน

สภาพทางการปกครอง

จังหวัดลำปางมีหน่วยราชการบริหารส่วนกลาง ที่มาตั้งสำนักงานปฏิบัติงานในเขตจังหวัด จำนวน 57 หน่วยงาน หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาคที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้ว่าราชการจังหวัด 25 หน่วยงาน แบ่งการปกครองของจังหวัดออกเป็น 12 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 86 ตำบล 625 หมู่บ้าน และแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นออกเป็นเทศบาลเมือง 1 แห่ง สุขาภิบาล 11 แห่ง มีประชากรทั้งหมด 762,534 คน มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 5 คน

1.9.2 สภาพทั่วไปของอำเภองาว และหมู่บ้านที่ทำการวิจัย[1]

อำเภองาว มีประชากรทั้งสิ้น 57,567 คน (สถิติ เดือนเมษายน 2534) ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง และมีชนต่างวัฒนธรรมหลายเผ่าอาศัยอยู่ ได้แก่ ชาวเขาเผ่าเมี่ยน เผ่าอาข่า และเผ่ากะเหรี่ยง อำเภองาวแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 ตำบล 62 หมู่บ้าน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากตัวจังหวัด 89 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ ติดอำเภอเมืองจังหวัดพะเยา ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอสองจังหวัดแพร่ ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอแม่เมาะจังหวัดลำปาง ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

หมู่บ้านชาวเขาเผ่าเมี่ยน ที่ทำการวิจัย อยู่ในหมู่ที่ 7 ตำบลปงเตา ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีป่าไม้เบญจพรรณขึ้นปกคลุมทั่วไปบริเวณเชิงเขา และภูเขาสูง ซึ่งเป็น แหล่งต้นน้ำ และพื้นที่ในระดับความสูง 600-700 เมตรขึ้นไปจากระดับน้ำทะเลจะเป็นที่อยู่ของชาวเขา กระจายกันอยู่เป็นหมู่บ้านบนภูเขา หมู่บ้านเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง ตามข้อจำกัดของสภาพพื้นที่ และจำนวนประชากรชาวเขาเผ่าเมี่ยนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ได้อพยพมาจาก อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

1. สรุปรายงานข้อมูลส่วนท้องถิ่น อำเภองาว, 2534

Copyright by Mahidol University

อำเภอเชียงคำ และอำเภอปง จังหวัดพะเยา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่านอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร และจากประเทศลาว โดยได้เข้ามาตั้งชุมชนอยู่ราว ๆ ปี พ.ศ.2513 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดลำปาง

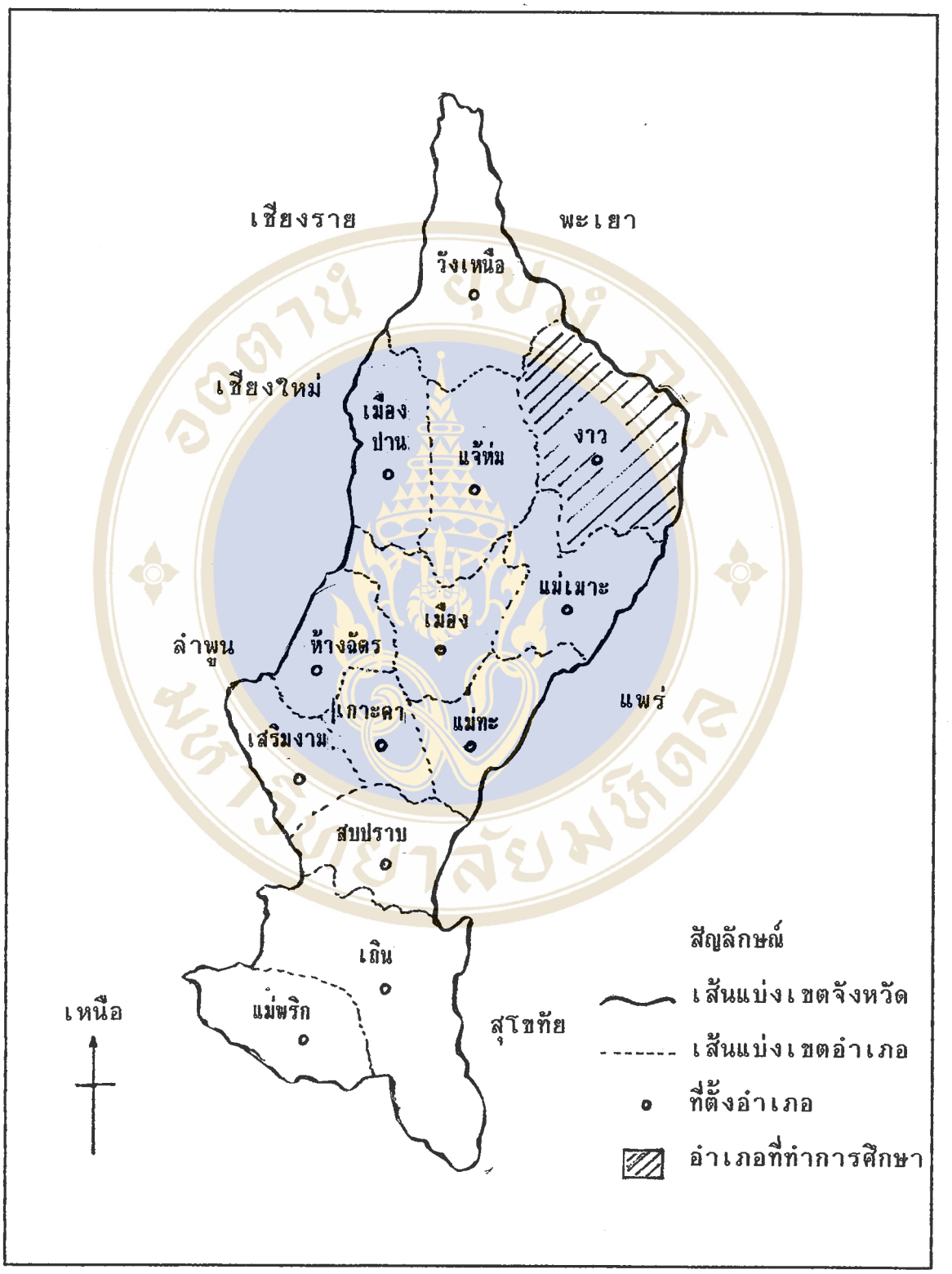

(ดัดแปลงจากแผนที่จังหวัดลำปางในเอกสารบรรยายข้อราชการจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2534)

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 2 แผนที่อำเภองาว จังหวัดลำปาง

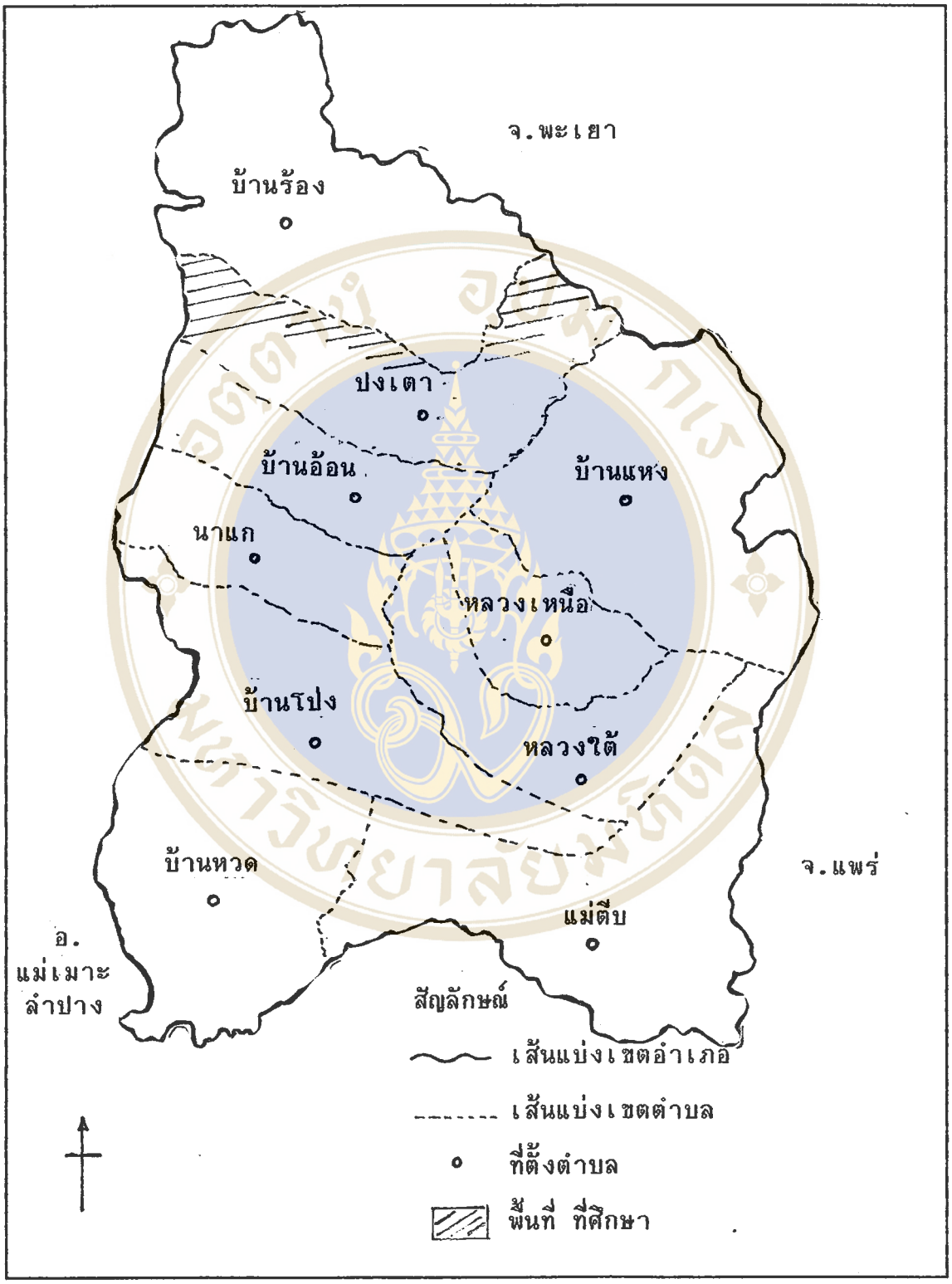

(ดัดแปลงจากแผนที่อำเภองาว ในเอกสาร สรุปรายงานข้อมูลส่วนท้องถิ่น อำเภองาว พ.ศ. 2534)

Copyright by Mahidol University

บทที่ 2

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวเมี่ยน ป่าชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวเมี่ยน

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวเมี่ยน

"เมี่ยน" เป็นชนต่างวัฒนธรรมกลุ่มหนึ่ง ในกลุ่ม แม้ว-เย้า หรือ ม้ง-เมี่ยน ซึ่งเรียกตัวเองว่า "เมี่ยน" หรือ "อิวเมี่ยน" แต่คนไทยและคนจีนเรียกชนกลุ่มนี้ว่า "เย้า" ถิ่นฐานเดิมของชาวเมี่ยน อยู่ในบริเวณมณฑลยูนนาน หูหนาน ไกวเจา กวางสี และกวางตุ้งในประเทศจีนแต่ด้วยเหตุที่การทำมาหากินฝืดเคืองและถูกรุกรานจากชนชาติอื่น จึงได้อพยพมาทางตอนใต้ของจีนและเรื่อยมาถึงภาคเหนือของประเทศเวียดนาม ในราวคริสตศตวรรษที่ 15-16 ต่อจากนั้นก็ย้ายถิ่นฐานเข้ามาสู่ประเทศลาวทางตอนเหนือ และพม่า ทางตะวันออกบริเวณรัฐเชียงตุง จนกระทั่งปลายคริสตศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสตศตวรรษที่ 20 จึงได้เริ่มอพยพเข้าสู่ประเทศไทยทางตอนเหนือโดยส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดน้ำทา ประเทศลาวและเมื่อพิจารณาการตั้งถิ่นฐาน ที่อยู่อาศัยแต่แรกและช่วงเวลาที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว มงคล จันทร์บำรุง (2531:7-8) ได้แบ่งชาวเมี่ยนออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

1. กลุ่มเชียงราย - น่าน

เมี่ยนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มแรกที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณ 136 ปีมาแล้วโดยอพยพมาจากแขวงหลวงพระบาง (ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศลาว) เข้าสู่ประเทศไทย ตามแนวชายแดนไทย-ลาว ตั้งแต่ทิศตะวันออกของจังหวัดน่าน ถึงเขตอำเภอเชียงคำจังหวัดพะเยา และได้ตั้งถิ่นฐานบนภูเขาสูงบริเวณดังกล่าว จากนั้นก็กระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในเกือบทุกท้องที่ที่มีชาวเมี่ยนอาศัยอยู่ในปัจจุบัน ยกเว้น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก เขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย

Copyright by Mahidol University

2. กลุ่มดอยอ่างขาง

เมี่ยนกลุ่มนี้ได้อพยพมาจากประเทศลาว เข้าสู่ประเทศไทยทางเขตอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายในช่วงเวลาใกล้เคียงกันกับกลุ่ม เชียงราย น่าน เมี่ยนกลุ่มนี้ได้ตั้งถิ่นฐานครั้งแรกในประเทศไทยบริเวณดอยอ่างขาง และบริเวณใกล้เคียง ทั้งในเขตประเทศไทย และประเทศพม่า ในปัจจุบันนี้ เมี่ยนกลุ่มนี้ ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณอำเภอฝาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมืองและอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

3. กลุ่มเชียงรายตอนบน

เมี่ยนกลุ่มนี้ มีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณ น้ำเกิง และน้ำคา แขวงห้วยซาย ประเทศลาว และอพยพเข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรก ในบริเวณเขตอำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เมื่อประมาณ 77 ปีมาแล้ว แต่เมี่ยนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ ได้อพยพเข้ามาทางเขตอำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เมื่อปี พ.ศ. 2488 ในปัจจุบันนี้เมี่ยนกลุ่มนี้ ได้ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายในเขตอำเภอแม่จัน เขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เขตอำเภอวังเหนือ อำเภองาว จังหวัดลำปาง เขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร และเขตอำเภอพบพระ จังหวัดตาก

4. กลุ่มผู้อพยพ

เมี่ยนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ลี้ภัยมาจากประเทศลาว ส่วนใหญ่อพยพมาจากตำบลตาฟาง อำเภอเมืองสิง แขวงน้ำทา ประเทศลาว เมื่อปี พ.ศ.2519 เมี่ยนกลุ่มนี้ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านห้วยขุนบง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย นอกจากที่บ้านห้วยขุนบงแล้ว ยังมีเมี่ยนอพยพลี้ภัยการเมืองจากที่ต่าง ๆ ในประเทศลาวเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องของตนในหมู่บ้านต่าง ๆ ในประเทศไทย และมีบางส่วนที่เดินทางไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สามแล้ว

จากข้อมูลของกองพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา (ปี 2533) ประมาณว่ามีชาวเมี่ยนอยู่ในประเทศไทย ทั้งหมด 204 หมู่บ้าน 4,814 หลังคาเรือน รวมประชากร 36,140 คน ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายตามจังหวัดต่างๆ เรียงตามลำดับ

Copyright by Mahidol University

ประชากรมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ เชียงราย น่าน พะเยา ลำปาง กำแพงเพชร สุโขทัย เชียงใหม่ ตากและเพชรบูรณ์

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เมี่ยน ย้ายถิ่นฐานจากที่ตั้งถิ่นฐานเดิมมีสามประการ คือ ประการแรก ที่ทำกินขาดความสมบูรณ์ ประการที่สอง หนีภัยการก่อการร้ายและการปราบปรามกลุ่มผู้ก่อการร้ายในพื้นที่ต่าง ๆ ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา และประการสุดท้าย คือการเพิ่มของประชากร

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 3 การกระจายตัวของชาวเขาเผ่าเมี่ยน ในประเทศไทย

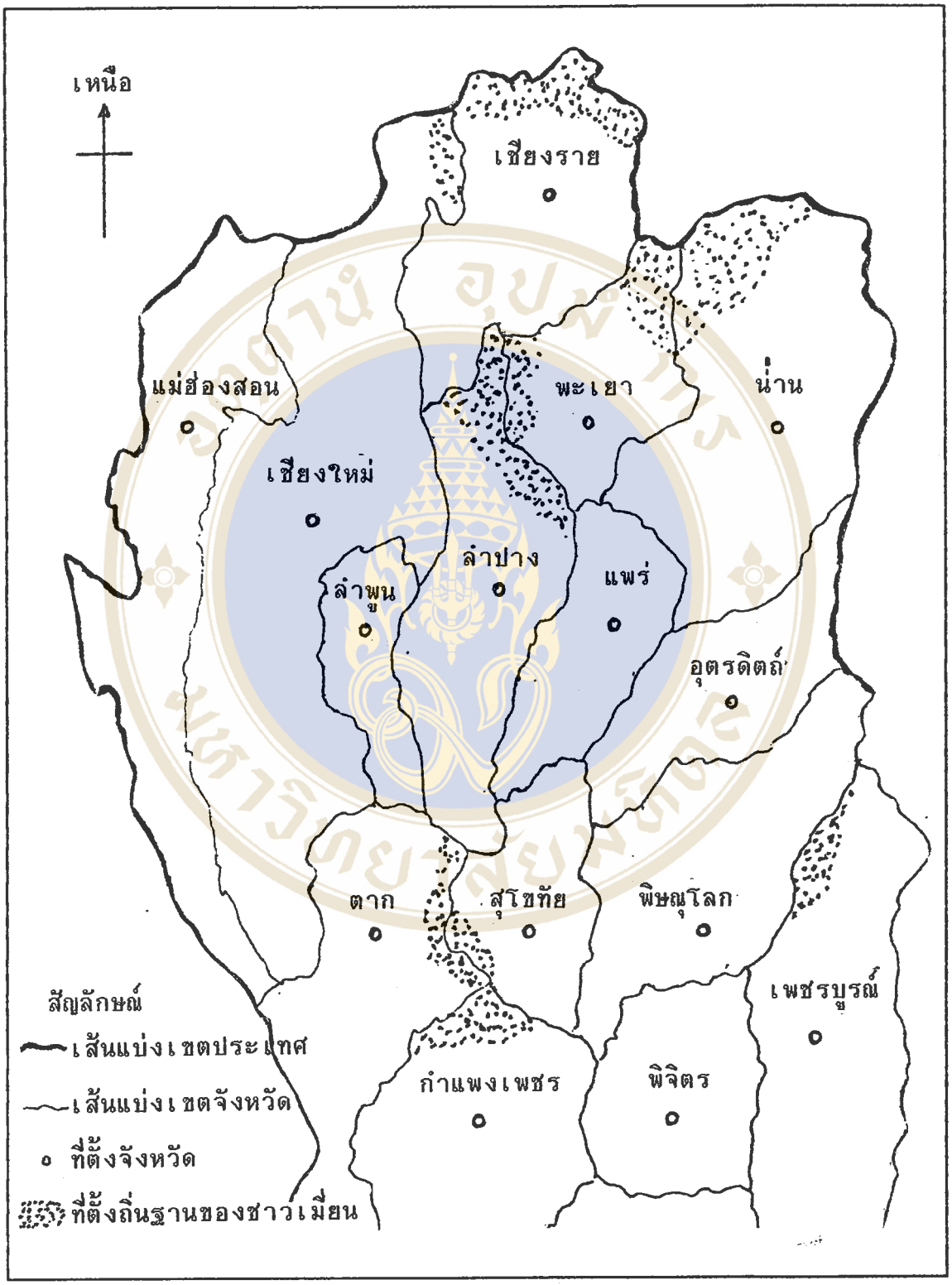

(ดัดแปลงจาก เอกสารข้อมูลของกองพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา พ.ศ.2534)

Copyright by Mahidol University

2.1.2 ลักษณะบ้านเรือน [1]

หมู่บ้านชาวเมี่ยนมักจะตั้งอยู่บนที่ราบตามไหล่เขา จะไม่สร้างบ้านอยู่บนยอดเขา เช่นชาวเขาบางเผ่า โดยทั่วไปจะอยู่ในระดับความสูงประมาณ 3,000 - 4,000 ฟุต เรียงรายกันเป็นแถวตามไหล่เขา รวมทั้งยุ้งข้าวที่เรียงรายติด ๆ กันไป ส่วนคอกสัตว์ จะสร้างไว้ใกล้ๆ ตัวบ้าน สภาพแวดล้อมหมู่บ้านจะประกอบไปด้วย ภูเขาสูงสุดอยู่ด้านหลังหมู่บ้าน และมีภูเขาโอบทางด้านซ้าย และด้านขวาของหมู่บ้าน ส่วนด้านหน้าจะเป็นเนินเขาเตี้ย ๆ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และแหล่งต้นน้ำจะอยู่สูงกว่าหมู่บ้าน เพราะเมี่ยนจะใช้วิธีต่อรางน้ำจากแหล่งต้นน้ำลงมาใช้ในหมู่บ้าน

ขนาดของหมู่บ้านจะมีตั้งแต่ 5-6 หลังคาเรือน ไปจนถึง 30-40 หลังคาเรือน โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 20 หลังคาเรือน

ตัวบ้าน จะมีลักษณะเป็นบ้านคล่อมดิน ใช้พื้นดินเป็นพื้นบ้านรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มุงหลังคาด้วยไม้ไผ่ หรือหญ้าคา ฝาบ้านจะใช้ไม้เนื้ออ่อน ผ่าด้วยขวานถากจนเรียบ กั้นเป็นแนวตั้ง ชาวเมี่ยนจะไม่ตัดไม้ที่ถูกฟ้าฝ่าเอามาสร้างบ้าน บางแห่งอาจใช้ฟางข้าวผสมโคลนก่อเป็นฝาผนังก็มี ภายในตัวบ้านจะกั้นห้องไว้เป็นแถวยาวติดกันสำหรับเป็นห้องนอน และในห้องใหญ่บางบ้านยังแบ่งออกเป็นห้องแคบๆ อีกหลายห้องให้เพียงพอกับจำนวนสมาชิก ประตูบ้านโดยทั่วไปแล้วจะมีอยู่ 3 ประตู เป็นประตูด้านข้าง 2 ประตู ประตูด้านหน้า 1 ประตู ซึ่งเรียกว่า ประตูผี ปกติจะปิดตาย จะเปิดใช้บางโอกาส เช่น ยกศพออกจากบ้าน ส่งลูกสาวออกไปแต่งงานอยู่บ้านผู้ชาย และนำลูกสะใภ้เข้าบ้านเป็นต้น

1 เอกสารของสำนักเลขานุการคณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติอ้างโดย ปรีชา นุ่นสุข (2530)

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 4 แผนผังลักษณะบ้านของชาวเมี่ยน

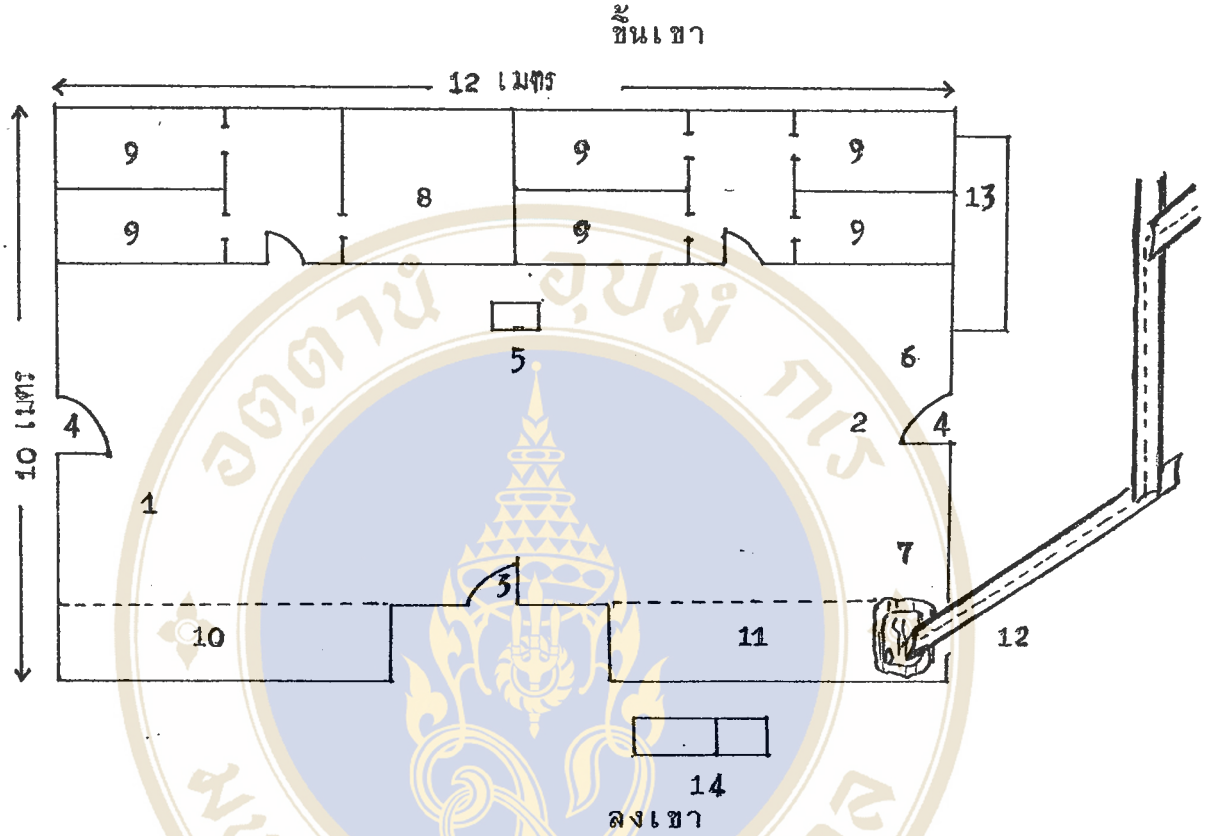

1. บริเวณพักผ่อนของผู้ชาย
2. บริเวณของผู้หญิง
3. ประตูผี (ปกติจะปิดไว้)
4. ประตูด้านข้างที่ใช้เข้าออกประจำ
5. หิ้งบูชาผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
6. ที่ทำครัว
7. ที่ต้มอาหารสัตว์
8. ห้องนอนผู้อาวุโสของครอบครัว
9. ห้องนอนสมาชิกอื่น ๆ ของครอบครัว
10. แคร่สำหรับเป็นที่พักของแขก
11. บริเวณซักล้างและเก็บกักน้ำ
12. รางน้ำที่ต่อเข้ามาใช้ในบ้าน
13. บริเวณตำข้าว
14. คอกสัตว์

แผนผังนี้ ดัดแปลงจาก Plan of a Yao House ของ Tan chee beng ใน Farmers in the hills (1975) ซึ่งแสดงลักษณะบ้านเรือนของชาวเมี่ยนที่พบเห็นเป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่ทำการวิจัยในครั้งนี้

Copyright by Mahidol University

2.1.3 ลักษณะบุคคล

2.1.3.1 รูปร่างหน้าตา

เมี่ยน มีลักษณะรูปร่างหน้าตาเหมือนคนจีน ผิวขาวเหลือง รูปร่างสันทัด กระฉับกระเฉง ว่องไว หญิงสาวส่วนใหญ่จัดว่าสวยงาม เมี่ยนเป็นชาวเขาเผ่าที่ค่อนข้างรักความสะอาด อาบน้ำ ทำความสะอาดเสื้อผ้าอยู่เสมอ

2.1.3.2 นิสัย และจิตใจ

จากคู่มือการทำงานของชาวเขาเผ่าเย้า ของคณะครู ศศช. ขุนแหง (2527:6-8) ได้กล่าวถึงนิสัยและจิตใจของชาวเมี่ยนซึ่งสรุปได้ว่าเมี่ยนเป็นชาวเขา ที่รักความสงบ ขยันขันแข็งทรหดอดทน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของเผ่า โอบอ้อมอารีเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป ต้อนรับขับสู้ผู้ไปเยี่ยมเยือนด้วยอัธยาศัยอันดี ชอบการค้าขาย จึงได้สมญานามว่า"พ่อค้าแห่งขุนเขา" มุ่งมั่นทำมาหากินสร้างฐานะให้เป็นปึกแผ่น พรั่งพร้อมด้วยทรัพย์สิน เงินทอง พี่น้องวงศ์ตระกูล

2.1.3.3 การแต่งกาย

ผู้หญิงเมี่ยนจะโพกศีรษะด้วยผ้าสีดำ หรือน้ำเงินเข้ม ซึ่งมีความยาวมากถึง 4 หรือ 5 เมตร ปักชายทั้งสองข้างด้วยลวดลายสีสันงดงาม หากเป็นคนเฒ่าคนแก่ก่อนจะโพกผ้าดังกล่าวมักจะเก็บผมอย่างมิดชิด โดยโพกศีรษะด้วยผ้าแดงก่อน 1 ชั้น

เสื้อผู้หญิงเมี่ยนมีลักษณะเป็นเสื้อคลุม คอวี ผ่าด้านหน้าตลอด ยาวเกือบถึงข้อเท้า เสื้อจะเป็นสีดำ หรือน้ำเงินเข้ม ติดไหมพรมเป็นพวงกลมใหญ่สีแดง ตั้งแต่คอเสื้อลงมาจนถึงหน้าท้อง ตัวเสื้อด้านข้างจะผ่าตั้งแต่เอวลงไป เวลาสวมชายผ้าด้านหน้าสองแฉกจะถูกนำมาพันรอบเอวแล้วผูกเป็นเงื่อนไว้ด้านหลัง ชายเสื้อด้านหลังจะยาวคลุมกางเกงที่ปักลวดลายอย่างประณีต มีสีสันงดงาม ซึ่งใช้เวลาในการปักแต่ละตัวเป็นแรมปีขึ้นไป นอกจากนี้ยังมีผ้าคาดเอวผืนยาวปักชายทั้งสองข้างพันทับอีกทีแล้วผูกเงื่อนไว้ด้านหลัง ผู้หญิงจะนิยมเครื่อง

Copyright by Mahidol University

ประดับที่ทำจากเงิน ทั้ง ต่างหู กำไลคอ กำไลข้อมือ สร้อยและแหวน ส่วนผู้ชายนุ่งกางเกงสีดำหรือสีน้ำเงินเข้ม ลักษณะคล้ายกางเกงจีน ขลิบขอบขาด้วยด้ายถักสีแดง สวมเสื้อดำหรือน้ำเงินเข้มผ่าหน้าแล้วป้ายไปด้านข้าง ปักลวดลายเป็นแถบแดง ๆ ตามแนวที่ผ่าลงมา ประดับด้วยกระดุมเงินกลมๆ ที่คอ และไล่ไปตามแนวที่ผ่าป้ายไปด้านข้าง เสื้อผ้าของผู้ชายชาวเมี่ยนนั้นไม่สู้จะพิถีพิถันและวิจิตรบรรจงมากนักเมื่อเทียบกับการแต่งกายของฝ่ายหญิง การแต่งกายตามแบบฉบับของชาวเมี่ยนดังกล่าวมานี้ ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังแต่งและรักษาแบบฉบับเอาไว้อยู่แต่ผู้ชายจะหันมานิยมแต่งกายแบบคนพื้นราบเสียเป็นส่วนใหญ่ ในบางหมู่บ้านแทบจะไม่มีเครื่องแต่งกายประจำเผ่าของผู้ชายหลงเหลืออยู่เลย

2.1.4 ลักษณะสังคม

2.1.4.1 ระบบครอบครัว ลักษณะครอบครัวของชาวเมี่ยนมีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะไปอยู่บ้านฝ่ายชาย ในลักษณะขาดจากครอบครัวเดิมของตนและในการสืบสายสกุลก็จะถือทางฝ่ายบิดาเป็นหลัก ในระดับครอบครัว ชายจะมีสถานภาพสูงกว่าหญิงผู้ชายจะเป็นหลักในการทำกิจกรรมทุก ๆ อย่างของครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย การเลือกพื้นที่ทำกิน การกำหนดชนิดของพืชที่จะปลูกในแต่ละปี การร่วมพิธีกรรม ตลอดจนการติดต่อบุคคลภายนอก อย่างไรก็ตามผู้หญิงเมี่ยนก็มีบทบาทอย่างมากที่จะรับผิดชอบงานของครอบครัว ทั้งงานในบ้าน และงานในไร่ ส่วนลูก ๆ ก็จะมีหน้าที่ช่วยงานพ่อแม่ทุกอย่างที่พอจะทำได้ เด็กชาวเมี่ยน อายุเพียง 5 - 6 ปี ก็เริ่มเป็นแรงงานของครอบครัวได้ เช่น เก็บผัก เก็บฟืน เลี้ยงน้อง ตลอดไปจนถึงงานเบา ๆ ในไร่

2.1.4.2 การเลือกคู่ครอง สังคมเมี่ยนค่อนข้างมีอิสระในการเลือกคู่ครอง ซึ่งชายชาวเมี่ยนมักจะเลือกหญิงที่ขยันขันแข็งในการทำงานไม่ค่อยให้ความสำคัญกับความสวยความงามมากนัก ฝ่ายหญิงเองก็นิยมเลือกชายที่แข็งแรงและขยันในการทำงานมาเป็นคู่ครอง

Copyright by Mahidol University

2.1.4.3 การสู่ขอและหมั้นหมาย เมื่อชายหนุ่มจะเลือกหญิงใดเป็นคู่ครองก็จะให้พ่อแม่ไปเจรจาสู่ขอให้ โดยไปขอทราบ วัน เดือน ปีเกิดของหญิงคนนั้น ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงยอมบอกก็แสดงว่ายอมยกลูกสาวให้ หลังจากนั้นก็จะเอาวัน เดือน ปีเกิดของทั้งสองฝ่ายไปให้ผู้ชำนาญทางตำราจีนช่วยดู หากเหมาะสมกันตามตำราพ่อแม่หรือเถ้าแก่ก็จะเจรจาสู่ขอแล้วมอบกำไลเงิน 1 คู่ให้ฝ่ายหญิง เมื่อขั้นตอนเจรจาประสบความสำเร็จก็จะมาตกลงกันทั้งสองฝ่ายในการกำหนดค่าสินสอด ซึ่งจะมีหมอผี และผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือร่วมเป็นสักขีพยาน ฝ่ายชายก็จะมอบเงินแท่งตามจำนวนที่ตกลงกันให้ฝ่ายหญิงเป็นสินสอดของหมั้น แล้วเลี้ยงผีเพื่อแจ้งให้ผีของทั้งสองฝ่ายรับรู้ หลังจากนั้นฝ่ายชายก็จะมอบ ผ้า ด้าย ไหมพรม อุปกรณ์สำหรับเย็บปักชุดแต่งงานของฝ่ายหญิงเป็นอันเสร็จพิธีหมั้น ในช่วงเวลาของการเป็นคู่หมั้นนั้น ฝ่ายชายก็จะไปช่วยทำงานให้กับครอบครัวฝ่ายหญิงตามโอกาสอันเหมาะสม ฝ่ายหญิงจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับบ้านเพื่อเย็บปักชุดแต่งงาน ไม่จำเป็นต้องออกไปทำงานในไร่เช่นปกติ

2.1.4.4 การแต่งงาน ตามประเพณีของชาวเมี่ยนแล้ว จะไม่แต่งงานกับคนในแซ่เดียวกัน หรือญาติที่ใกล้ชิดกัน การแต่งงานของชาวเมี่ยนจะมีอยู่ 2 แบบ คือการแต่งงานเล็ก และการแต่งงานใหญ่ แต่งเล็กจะกระทำกันที่บ้านของฝ่ายหญิง ใช้เวลาเพียง 1 วัน ส่วนแต่งงานใหญ่จะกระทำที่บ้านฝ่ายชายกินเลี้ยงกันถึง 3 วัน 3 คืน เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะออกไปอยู่กับครอบครัวสามี และจะถูกตัดขาดจากการนับถือผีบรรพบุรุษของตน จะต้องไปนับถือผีบรรพบุรุษข้างฝ่ายสามี

2.1.5 ประเพณีและข้อห้าม

กมลธรรม ชื่นพันธุ์ และคณะ (2531:25-33) ได้กล่าวถึงประเพณี ต่าง ๆ ของชาวเมี่ยนไว้ดังต่อไปนี้

2.1.5.1 ประเพณีวันขึ้นปีใหม่

ในการนับ วัน เดือน ปี ของชาวเมี่ยน จะใช้ปฏิทินจีนเป็นหลักดังเช่นประเพณีขึ้นปีใหม่ก็จะถือเอาตรงกับวันขึ้นปีใหม่ของจีน คือวัน

Copyright by Mahidol University

ตรุษจีน ซึ่งจะเป็นช่วงหลังจากการขายพืชผลในไร่ไปเรียบร้อยแล้ว พิธีปีใหม่ของชาวเมี่ยนมีกำหนด 3 วัน วันแรกทุกบ้านจะฆ่าหมู ฆ่าไก่ และทำขนมโดยทำพิธีเลี้ยงผีกันตั้งแต่วันแรก วันที่สองซึ่งถือเป็นการเริ่มวันขึ้นต้นปีใหม่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะจุดประทัดก้องไปทั้งหมู่บ้านตั้งแต่เช้ามืด มีการเอาจอบ และเสียมมาขุดดินถางหญ้าใกล้ ๆ บ้านพอเป็นพิธี และเก็บก้อนหิน ก้อนกรวด ดอกไม้ขาว เอาเข้าไปในบ้านตามความเชื่อที่ว่า เวลาทำงานในไร่ จะพ้นจากการถูกของมีคมบาด ส่วนก้อนกรวดก้อนหินก็เปรียบเหมือนการเก็บเอาเงินเอาทองเข้าบ้าน ดอกไม้ขาวเป็นสีบริสุทธิ์สะอาด เป็นตัวแทนของเด็กน้อยที่จะเพิ่มขึ้นอีกในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการแจกไข่ต้มที่ย้อมเปลือกเป็นสีแดง แก่ลูกหลานและคนที่รักใคร่ชอบพอ วันปีใหม่นี้จะห้ามทุกคนไปทำงานในไร่ ตลอดจนเข้าออกหมู่บ้าน เป็นเวลา 3 วัน โดยช่วงนี้จะเป็นวันกิน วันเที่ยวเล่นกันในหมู่บ้าน แต่ห้ามทะเลาะวิวาท ห้ามเฆี่ยนตีเด็กห้ามกวาดบ้าน ในบางปีหากหมู่บ้านใดเพาะปลูกไม่ได้ผล ผู้คนตลอดจนสัตว์เลี้ยงเจ็บป่วยบ่อย ๆ ก็จะจัดให้มีพิธีลุยไฟขึ้นในวันปีใหม่

2.1.5.2 ประเพณีกินข้าวใหม่

เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวไร่แล้ว จะมีพิธีกินข้าวใหม่ ทุกหลังคาเรือนจะฆ่าไก่ฆ่าหมู อย่างละ 1 ตัว ปลา 1 - 2 ตัว หุงข้าวใหม่แล้วนำไปเซ่นวิญญาณบรรพบุรุษก่อน ทุกคนจึงจะกินข้าวใหม่และอาหารเหล่านั้นได้

2.1.5.3 ประเพณีการทำขวัญข้าว

การทำขวัญข้าวจะนิยมทำกันในเดือน 4 ของจีน จะเลือกเอาวันดีที่สุดของเดือนนั้น ซึ่งไม่นิยมทำติดต่อกันทุกปี จะทำเฉพาะปีที่ปลูกพืชผลในไร่ในสวนไม่ได้ผล ซึ่งอาจจะเป็น 3 - 4 ปีต่อครั้ง และไม่จำเป็นต้องทำพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน คนในตระกูลเดียวกันเท่านั้นจึงจะทำร่วมกันโดยเฉลี่ยค่าใช้จ่ายกันไป ซึ่งจะใช้เวลาเพียงวันเดียว หมอผีเป็นผู้กระทำพิธี ข้อห้ามของพิธีนี้ก็คือผู้ที่ทำพิธีนี้ห้ามไปไร่ในวันรุ่งขึ้นหลังจากทำพิธีแล้ว

2.1.5.4 ข้อห้ามทั่ว ๆ ไป

Copyright by Mahidol University

นอกเหนือจากประเพณีสำคัญ ๆ แล้ว ชาวเมี่ยนยัง

มีพิธีกรรมอื่นๆ อีกมาก เช่นในรอบปีหนึ่ง ๆ จะมีวันกรรม (วันศีล) ต่าง ๆ ได้แก่ วันกรรมเสือ กรรมมีด-พร้า กรรมลม กรรมนก-กรรมหนู กรรมฟ้า กรรมฝน เป็นต้น ซึ่งแต่ละวันจะมีข้อห้าม ข้อปฏิบัติแตกต่างกันออกไป เช่น

วันกรรมเสือ ห้ามคนภายนอกเข้าหมู่บ้าน ซึ่งแต่ก่อนเคร่งครัดมากถึงกับมีการปิดทางเข้าหมู่บ้านกันเลย

วันกรรมลม ห้ามส่งเสียงดัง

วันกรรมนก-กรรมหนู ห้ามเปิดหีบ ห่อข้าวห่อของตลอดจนห้ามเปิดยุ้งฉาง

บ้านใดที่มีการคลอดบุตร และยังไม่ได้ทำพิธีเลี้ยงผี ห้ามผู้อื่นเข้าไปในบ้านนั้นเด็ดขาด (ให้สังเกตเครื่องหมายเฉลวหน้าประตู)

ห้ามเอ่ยปาก หยอกล้อขอเอาลูกเขาไปเลี้ยง หรือแม้แต่บอกว่าลูกเขาน่ารักอยากได้จังเลย ก็พูดไม่ได้

ห้ามชู่ หรือหยอกล้อ ชาวเมี่ยนด้วยของมีคม เพราะเป็นสิ่งที่ชาวเมี่ยนถือมาก กรณีเช่นนี้ถึงขั้นมีการปรับไหมกันเลยทีเดียว

ฯลฯ

2.1.6 คติความเชื่อ (สถาบันวิจัย ชาวเขา 2531 : 68)

2.1.6.1 ความเชื่อเรื่องผี

สถาบันวิจัยชาวเขา (2531:68) ได้นำเสนอเรื่องคติความเชื่อ ไว้ในข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขาสรุปได้ว่า คติความเชื่อ หรือศาสนาของชาวเมี่ยน เป็นสิ่งรวมตัวมาจากความเชื่อหลายกระแส ภายใต้กรอบความคิดพื้นฐานที่ยอมรับเรื่อง อำนาจของผีและวิญญาณ เป็นหลัก คือชาวเมี่ยนมีความเชื่อว่าโลกมนุษย์ทั้งโลก อยู่ภายใต้การปกครองของโลกเทพยดาอื่นๆ หลายองค์ ทำหน้าที่ต่าง ๆ ในการปกครองโลกมนุษย์ เช่น ควบคุมความเป็นไปของธรรมชาติ หรือคุ้มครองและสอดส่องดูแลความประพฤติของมนุษย์เป็นต้น มนุษย์เมื่อตายไปวิญญาณจะไปอยู่รวมกันในโลกของเทพยดาอันมีสวรรค์เป็นแดนสูงสุด อีกกระแสความเชื่อหนึ่ง บนพื้นผิวโลกที่เป็นจริงอยู่นี้ชาวเมี่ยนก็เชื่อว่าธรรมชาติและสรรพสิ่งที่เกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์ ล้วนมีผีและวิญญาณ ของสิ่งนั้นสถิตย์อยู่

Copyright by Mahidol University

เช่น ป่า ต้นไม้ ภูเขา แหล่งน้ำ ลำห้วย บ้าน ลม ฟ้า ฯลฯ ผี และวิญญาณเหล่านี้มีอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถดลบันดาลเหตุการณ์ให้เกิดแก่มนุษย์ได้ทั้งทางดีและทางร้ายได้ นอกจากนี้ ชาวเมี่ยน เชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วจะทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองบุตรหลานที่ยังมีชีวิตอยู่บนโลกนี้อีกด้วย การดำเนินชีวิตจะไม่ราบรื่นหากไม่ได้เข้าอยู่ในความคุ้มครองของผีบรรพบุรุษ

จากความเชื่อหลายด้านเกี่ยวกับเรื่องผีดังกล่าวทำให้ชาวเมี่ยนมีทัศนะว่าความมั่นคงและความปลอดภัยของชีวิตมนุษย์ทั้งขณะดำรงอยู่และหลังตายคือเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับผี ชีวิตจะมั่นคงและปลอดภัย เมื่ออยู่ในความคุ้มครองของผี ปราศจากความขัดแย้งกับอำนาจของผี หรือสามารถเข้าในความขัดแย้งนั้นให้ลุล่วงไป ความเชื่อดังกล่าวทั้งหมดนี้ทำได้โดยผ่านทางพิธีกรรมเท่านั้น ผีที่ชาวเมี่ยนนับถือ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือผีเทพยดา ผีบรรพบุรุษ และผีทั่วไป

แม้ปัจจุบันชาวเมี่ยนจะได้รับอิทธิพลทางศาสนาอื่นเข้าไปด้วย เช่นศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธ แต่ชาวเมี่ยนก็ยังมิได้ละเว้นขนบธรรมเนียมและประเพณีความเชื่อของตนอย่างสิ้นเชิงแต่อย่างใด ที่นับถือศาสนาอื่น ก็เพียงแต่เป็นการยอมรับความเชื่อถืออีกชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้นมาเท่านั้นเอง

2.1.6.2 ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ

ชาวเมี่ยนเชื่อว่า ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายคนเรานั้นมีขวัญอยู่ทั้งหมด 11 ขวัญดังนี้คือ หัว ตา หู จมูก ปาก คอ บ่า แขน อก ท้อง และเท้า ขวัญเหล่านี้ชอบออกไปจากร่างกาย เมื่อเจ็บป่วย ได้รับภัยอันตราย เลือดตก ยางออก หรือตกอกตกใจขวัญจะออกจากร่างไป ผีร้ายทั้งหลายชอบเข้ามาสิงสู่อยู่แทนที่และทำให้เจ็บป่วย การรักษาจำเป็นต้องมีหมอผี มาทำพิธีอัญเชิญผีใหญ่ผีบรรพบุรุษมาขับให้ผีร้าย ออกจากร่างกาย และตามหาขวัญกลับมาถ้าหมอผีแสดงให้เห็นว่าขวัญกลับมาแล้วก็เป็นอันเบาใจได้ว่า คนป่วยนั้นมีทางรักษาเยียวยาให้หายได้ แต่ถ้าขวัญไม่กลับมาก็เป็นอันว่าหมดหวัง (ดำรง ฐานดี 2520:238)

2.1.7 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

Copyright by Mahidol University

เศรษฐกิจของชาวเมี่ยน ยังคงขึ้นอยู่กับการเกษตรเป็นหลัก

เนื่องจากความขยันขันแข็ง และมีความสามารถเฉพาะในการหาเลี้ยงชีพสูงตลอดทั้งมีฝีมือในการทำเครื่องเงิน เครื่องประดับ และการเย็บปัก ในอดีตอาจรวมความสามารถ และความชำนาญในการปลูกฝิ่นด้วย จึงทำให้ชาวเมี่ยนส่วนมากมีฐานะทางเศรษฐกิจดี เมื่อเทียบกับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ

พืชหลัก ๆ ที่ปลูกได้แก่ ข้าว (ส่วนมากปลูกไว้กินเท่านั้น) ข้าวโพด ฝ้าย พริกและถั่ว ต่างๆ ทั้งนี้อาจจะต่างไปบ้างตามสภาพพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีโครงการ ต่าง ๆ เข้าไปสนับสนุนและพัฒนาทางด้านการเกษตร ก็อาจจะเปลี่ยนไปปลูกไม้เมืองหนาว และพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ แทน

สัตว์เลี้ยง ที่ชาวเมี่ยนถือเป็นความจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ได้แก่ หมู ไก่ และม้า จะพบว่าในหมู่บ้านชาวเมี่ยนเกือบทุกแห่งจะมีสัตว์เลี้ยง 3 ชนิดนี้เสมอ ม้าสำหรับเป็นพาหนะในการต่างของยังมีอยู่บ้างในบางพื้นที่ หมู และไก่เป็นเครื่องเซ่นบูชาผีในพิธีกรรม ตลอดจนเลี้ยงแขกเหรื่อ และเป็นอาหารสำหรับครอบครัวนอกไปจากนี้ก็อาจพบสัตว์เลี้ยงอื่นๆ เช่น เป็ด วัว ควาย สุนัข แมว ฯลฯ รวมอยู่ด้วย

เครื่องมือ เครื่องใช้ ต่าง ๆ เช่นมีด พร้า เสียม จอบ สิ่งประดิษฐ์ งานฝีมือ ก็ทำรายได้ให้กับชาวเมี่ยนอีกทางหนึ่งนอกเหนือจากผลผลิตทางการเกษตร

2.1.8 การปกครอง

2.1.8.1 หัวหน้าหมู่บ้าน

สังคมชาวเมี่ยน ในปัจจุบันแม้จะไม่มีหัวหน้าเผ่าผู้มีอำนาจสูงสุด แต่ในแต่ละหมู่บ้าน ที่อยู่กระจัดกระจายทั่วไปก็จะมีการคัดเลือกผู้นำหมู่บ้านของตนขึ้นมา บุคคลที่มักจะได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำหมู่บ้านจะได้แก่บุคคลที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านก่อนผู้อื่น (กรณีเป็นผู้นำหมู่บ้านอื่นมาก่อน) เป็นบุคคลที่อยู่ในแซ่ตระกูลที่มีจำนวนสมาชิกมากในหมู่บ้านนั้น ๆ (กรณีเป็นผู้มีสติปัญญาดี) เช่น เป็นหมอผีใหญ่ รอบรู้ระเบียบประเพณีและพิธีกรรม มีฐานะดีและชอบทำมาหากิน เป็นผู้รักความยุติธรรมและมีเมตตา อายุในระหว่าง 30-50 ปี มีครอบครัวอย่าง

Copyright by Mahidol University

ถูกต้องตามประเพณี ส่วนหมู่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้ง ให้เป็นหมู่บ้านทางการแล้วมักจะมีการเลือกหรือแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ตามคุณสมบัติที่กำหนดจากบรรทัดฐานของสังคมภายนอก ซึ่งในบางครั้งก็ทำให้เกิดปัญหาเนื่องจากความไม่สอดคล้องกับจารีตประเพณีของชาวเมี่ยน

2.1.8.2 หมอผี

บุคคลที่นับว่ามีอิทธิพลมากผู้หนึ่ง ในสังคมชาวเมี่ยนรองลงมาหรือเทียบเท่าหัวหน้าหมู่บ้านเลยก็ได้คือ หมอผี ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาผู้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ชาวเมี่ยนถือว่าหมอผีเป็นผู้รอบรู้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย จึงมีคนเคารพนับถือและให้ความยำเกรงมาก

2.1.8.3 ผู้อาวุโส

กลุ่มผู้อาวุโส เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทอย่างมากในสังคมเมี่ยน โดยเฉพาะในเรื่องการเมืองในหมู่บ้าน การเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้านเพราะผู้อ่อนอาวุโสกว่า จะเชื่อฟังความคิดเห็นและคำสั่งสอนของผู้อาวุโสมาก หากผู้อาวุโสว่ากล่าวสั่งสอนตักเตือนมักจะไม่มีใครกล้าโต้เถียง เพราะจะถูกสังคมตราว่าเป็นคนไม่ดี

2.1.8.4 กฎข้อบังคับ

เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสะดวกในการปกครอง กติกาและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมของชาวเมี่ยน จะอาศัยอิทธิพลจากความเชื่อในเรื่องผี มาเป็นเครื่องมือในการบังคับใช้หากผู้ใดกระทำผิด ก็จะถือว่าผู้นั้นกระทำผิดต่อผี หรือ "ผิดผี" ก็จะถูกลงโทษตามแต่กรณี กฎบังคับนี้เป็นจารีตประเพณี ที่ชาวเมี่ยนทุกคนยึดถือปฏิบัติต่อกันมา อย่างค่อนข้างเคร่งครัด การได้รับโทษ จากการฝ่าฝืน กฎข้อบังคับ ก็คือการปรับไหม เสียผี ว่ากล่าวตักเตือน เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

2.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะของภาษาเมี่ยน

ภาษาเมี่ยน จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษา ม้ง - เย้า (Hmong - Yao) นักภาษาศาสตร์ในปัจจุบันส่วนมาก(ยกเว้นนักภาษาศาสตร์จีนหรือนิยมจีน) แยกภาษาตระกูล ม้ง-เย้า ออกมาจากภาษาตระกูล จีน-ทิเบต จัดให้เป็นตระกูลภาษาเอกเทศ ตระกูลภาษา ม้ง-เย้านั้น (สุริยา รัตนกุล 2531:164-165) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ใน นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ว่าข้อมูลที่มีอยู่เกี่ยวกับภาษาตระกูลม้ง-เย้าในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอ ที่จะลงความเห็นว่า ภาษาตระกูล ม้ง-เย้า นั้นอยู่ร่วมกับตระกูลภาษาใด จึงเห็นสมควรให้กันภาษา ม้ง-เย้า ออกไว้ต่างหากก่อน

ภาษาเมี่ยน ใช้พูดกันในจังหวัดทางตอนใต้ของจีน เช่นกวางสี กวางตุ้ง ไกวเจา และยูนนาน รวมทั้งทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม ลาว และไทย นักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะภาษาเมี่ยนมีหลายท่านด้วยกัน เช่น เพอร์แนล (Purnell:1974) Callaway (1976) และธีระพันธ์ เหลืองทองคำ (2523)

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาลักษณะภาษาเมี่ยนในพื้นที่ที่ทำการวิจัยเอาไว้ด้วย ซึ่งทำให้ทราบลักษณะทั่ว ๆ ไป ของภาษาเมี่ยน โดยได้นำมาเสนอไว้ในงานวิจัยฉบับนี้ เพื่อแสดงถึงลักษณะต่าง ๆ ของภาษาเมี่ยนอย่างย่อ ๆ ดังต่อไปนี้

2.2.1 <u>ระบบเสียง</u> (Sound System)

2.2.1.1 หน่วยเสียงพยัญชนะ (Consonant Phonemes) มี 33 หน่วยเสียง แสดงด้วยตารางต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 1 : แสดงเสียงพยัญชนะในภาษาเมี่ยน

ลักษณะการเปล่งเสียง		ฐานที่เกิดของเสียง				
		ริมฝีปาก	ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	เส้นเสียง
1. เสียงกักหรือเสียงระเบิด	1.1 ไม่ก้อง ไม่มีลม	p	t		k	?
	1.2 ไม่ก้อง มีลม	ph	th		kh	
	1.3 ก้อง	b	d		g	
2. เสียงกักเสียดแทรก	2.1 ไม่ก้อง ไม่มีลม		ts	c		
	2.2 ไม่ก้อง มีลม		tsh	ch		
	2.3 ก้อง		dz	dz̧		
3. เสียงเสียดแทรก	3.1 ไม่ก้อง	f	s			h
4. เสียงนาสิก	4.1 ไม่ก้อง	mh	nh	ɲh	ŋh	
	4.2 ก้อง	m	n	ɲ	ŋ	
5. เสียงข้างลิ้น	5.1 ไม่ก้อง		lh			
	5.2 ก้อง		l			
6. เสียงกึ่งสระ	6.1 ไม่ก้อง	wh		jh		
	6.2 ก้อง	w		j		

หน่วยเสียงพยัญชนะดังกล่าวนี้ พบว่า ตรงกับหน่วยเสียงพยัญชนะที่ นันทา กลิ่นมณี ทำการศึกษาไว้ที่ ตำบลแม่ยาว จังหวัดเชียงราย

Copyright by Mahidol University

2.2.1.1.1 พยัญชนะต้น มี 33 หน่วยเสียง ได้แก่/ p,t,k,ʔ ph, th, kh, b, d, g, ts, c,tsh, ch, dz, d , f, s, h, mh, nh, ɲh, ŋh, m, n, ɲ, ŋ, lh, l, wh, jh, w, j/

2.2.1.1.2 พยัญชนะท้าย มี 9 หน่วยเสียง ได้แก่ /p, t, k, ʔ, m, n, ŋ, w, j/

ตัวอย่างหน่วยเสียงพยัญชนะ

พยัญชนะกักหรือระเบิด

/p/	puj2	"ฝ้าย"
/t/	tɔŋ2	"ที่,บริเวณ"
/k/	nek4	"กระดุม"
/ʔ/	ʔin1	"ฝิ่น"
/ph/	phaŋ3	"แคร่"
/th/	thəw5	"กระต่าย"
/kh/	khuət4	"หลุม,บ่อ"
/b/	boŋ1	"ภูเขา"
/d/	diəŋ5	"ต้นไม้"
/g/	gan1	"หญ้าคา"

พยัญชนะกักเสียดแทรก

/ts/	tsaŋ3	"ฟืน"
/c/	cuŋ1	"เก้ง"
/tsh/	tshiw1	"เสียม"
/ch/	choŋ5	"ช่อง,ตาราง"
/dz/	dziə4	"กระแต"
/dz/	dzəw5	"เลื่อย"

Copyright by Mahidol University

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล

พยัญชนะเสียดแทรก

/f/	fun5	"กระเทียม"
/s/	sop2	"ฟัก"
/h/	huŋ3	"เจ้า, เทพยดา"

พยัญชนะนาสิก

/mh/	mhəj1	"เถาวัลย์"
/nh/	nha4	"หน้าไม้" (อาวุธ)
/ɲh/	ɲhɔj2	"สัตว์ปา"
/ŋh/	ŋhaʔ4	"สับ, ฟัน"
/m/	miən3	"คน"
/n/	nɔʔ2	"นก"
/ɲ/	ɲap4	"คราด"
/ŋ/	ŋim1	"เมล็ดพันธุ์พืช"

พยัญชนะข้างลิ้น

/lh/	lhaw4	"ไม้ไผ่"
/l/	laj1	"ผัก"

พยัญชนะกึ่งสระ

/wh/	whiŋ5	"ร่องแปลงผัก"
/jh/	jhiət2	"แปด" (จำนวน)
/w/	wet4	"ขุด"
/j/	jaŋ1	"ต้นอ่อนของพืช"

Copyright by Mahidol University

38429 i 104ม7153

พยัญชนะควบกล้ำมีดังนี้คือ

ควบกล้ำกับ/w/ ได้แก่พยัญชนะ/p,k,kh,b,mh,ŋ/ ตัวอย่างเช่น

/pw/	pwon4	"ยิง"
/kw/	kwa1	"แตง"
/khw/	kɛŋ3 khwiə4	"หิ่งห้อย"
/bw/	bwuən5	"เมฆ"
/mhw/	mhwuəŋ4	"ดำ"
/ŋw/	ku?2 ŋwa6	"ทารก"

ควบกล้ำกับ /j/ได้แก่พยัญชนะ/p,b/ ตัวอย่างเช่น

/pj/	pjom1	"ทาก"
/bj/	bjaw6	"ปลา"

2.2.1.2 หน่วยเสียงสระ (vowel phoneme)

ภาษาเมี่ยนมีหน่วยเสียงสระ 11 หน่วยเสียง แบ่งออกเป็นสระเดี่ยว 9 หน่วยเสียง และสระประสม 2 หน่วยเสียง (ดูตารางที่ 2 ประกอบ)

ตารางที่ 2 : แสดงหน่วยเสียงสระเดี่ยวและสระประสมในภาษาเมี่ยน

ประเภทของเสียงสระ	ส่วนของลิ้น ลักษณะของริมฝีปาก	ระดับของลิ้น		
		สูง	กลาง	ต่ำ
1.สระเดี่ยว	1.1 ลิ้นส่วนหน้า ไม่ห่อ	i	e	ɛ
	1.2 ลิ้นส่วนกลาง ไม่ห่อ		ə	a,a:
	1.3 ลิ้นส่วนหลัง ห่อ	u	o	ɔ
2.สระประสม	iə และ uə			

Copyright by Mahidol University

เรื่องความสั้น ยาวของเสียงสระในภาษาเมี่ยน พบว่าเสียงสระที่มีนัยสำคัญทางภาษาศาสตร์ คือ คู่หน่วยเสียงสระ/a/≠/a:/เท่านั้น ตัวอย่างเช่น daw1 "ดิน"≠ da:w1 "ยาว" lhaŋ1 "สูง" ≠ lha:ŋ1 "เชือก" เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ นันทา กลิ่นมณี ได้สรุปไว้ในการศึกษาเรื่องคำลักษณะนาม ในภาษาเมี่ยน แต่ต่างไปจากที่ Lois และ C.W callaway ได้สรุปเสียง สระเดี่ยวในภาษาเมี่ยนไว้ 10 เสียง โดยไม่ระบุว่า คู่หน่วยเสียงสระ /a/ และ/a:/ มีนัยสำคัญทางภาษาศาสตร์

ตัวอย่างหน่วยเสียงสระเดี่ยว

/i/	ʔin1	"ฝิ่น"
/e/	kem3	"ป่า"
/ɛ/	kɛŋ1	"แมลง"
/ə/	bəw5	"ป่า" (รกร้าง เสื่อมโทรม)
/a/	daw1	"ดิน"
/a:/	da:w1	"ยาว"
/ɔ/	nɔʔ2	"นก"
/o/	lom2	"ป่า"
/u/	juŋ3	"แกะ" (สัตว์)

ตัวอย่างหน่วยเสียงสระประสม

/iə/	diəŋ5	"ต้นไม้"
/uə/	khuət4	"หลุม,บ่อ"

Copyright by Mahidol University

2.2.1.3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ (Tonal phonemes)

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาเมี่ยน ที่พบมีอยู่ 6 หน่วยเสียง คือ

1) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ กลางระดับ

2) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำระดับ (ในพยางค์เป็น)

3) หน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางตก

4) หน่วยเสียงวรรณยุกต์สูงขึ้น_ตก (ในพยางค์เป็น)

5) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำขึ้น

6) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ ต่ำขึ้น _ ตก

ตารางที่ 3 : แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาเมี่ยน

วรรณยุกต์	ระดับเสียงวรรณยุกต์
1	วรรณยุกต์กลางระดับ (˧ 33)
2	วรรณยุกต์ต่ำระดับในพยางค์เป็น (˨ 22)
	วรรณยุกต์ต่ำตกในพยางค์ตาย (˩ 21)
3	วรรณยุกต์กลางตก (˧˩ 31)
4	วรรณยุกต์สูงขึ้น-ตกในพยางค์เป็น(˦˨ 454)
	วรรณยุกต์สูงขึ้นในพยางค์ตาย (˦ 45)
5	วรรณยุกต์ต่ำขึ้น (˨˦ 35)
6	วรรณยุกต์ต่ำขึ้น-ตก (˨˦˨ 232)

Copyright by Mahidol University

ตัวอย่างหน่วยเสียงวรรณยุกต์

วรรณยุกต์ที่ 1 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ กลางระดับ (⊢ 33)

/cuŋ1/ "เก้ง"

วรรณยุกต์ที่ 2 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำระดับ ในพยางค์เป็น (⊢ 22)

/puj2/ "ฝ้าย"

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำตกในพยางค์ตาย (⊦ 2_)

/bop2/ "กระรอก"

วรรณยุกต์ที่ 3 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ กลางตก (⊦ 31)

/tsaŋ3/ "ฟืน"

วรรณยุกต์ที่ 4 หน่วยเสียงวรรณยุกต์สูงขึ้น_ตกในพยางค์เป็น (⊦ 454)

/puə4/ "เผา"

หน่วยเสียงวรรณยุกต์สูงขึ้นในพยางค์ตาย (⊦ 45)

/ŋha?4/ "สับ,ฟัน"

วรรณยุกต์ที่ 5 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำขึ้น (⊬ 25)

/nhaŋ5/ "ข้าวสุก"

วรรณยุกต์ที่ 6 หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำขึ้น-ตก (⊦ 232)

/tsəj6/ "ใช่"

Copyright by Mahidol University

2.2.2 ลักษณะพยางค์

2.2.2.1 โครงสร้างพยางค์ (Syllable Structure)

โครงสร้างพยางค์ในภาษาเมี่ยนประกอบด้วยโครงสร้างดังต่อไปนี้คือ (C หมายถึง พยัญชนะต้น หรือพยัญชนะท้าย, CC หมายถึง พยัญชนะควบกล้ำ, v หมายถึงสระเดี่ยวเสียงสั้นหรือยาว, vv หมายถึงสระประสม และ T หมายถึง วรรณยุกต์)

CVT	เช่นคำว่า	pa4	"ห้าม"
CVVT	เช่นคำว่า	miə4	"หญ้า"
CVCT	เช่นคำว่า	lom2	"ป่า"
CVVCT	เช่นคำว่า	diəŋ5	"ต้นไม้"
CCVT	เช่นคำว่า	pja1	"ห้า"
CCVCT	เช่นคำว่า	bjaw6	"ปลา"
CCVVT	เช่นคำว่า	kɛŋ3 khwiə4	"หิ่งห้อย"
CCVVCT	เช่นคำว่า	mhwuəŋ5	"ต่ำ"

ลักษณะโครงสร้างพยางค์ดังกล่าว ต่างไปจากที่นันทา กลิ่นมณี และ Lois Callaway ได้ทำการศึกษาไว้กล่าวคือ ของนันทา กลิ่นมณี มีลักษณะโครงสร้างพยางค์อยู่ 6 แบบ ไม่มีโครงสร้างพยางค์แบบ CCVVT, CCVVCT และ ที่ Lois Callaway ได้ทำการศึกษาไว้นั้น มีโครงสร้างพยางค์ ถึง 10 แบบ มากกว่าที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ 2 แบบได้แก่ โครงสร้างพยางค์ แบบ CCCVT,และ CCCVVT

นอกจากนี้ยังพบว่ามีพยัญชนะนาสิกในภาษาเมี่ยนบางหน่วยเสียงสามารถปรากฏเป็นพยางค์ได้ คือ /m/ ดังนี้ /m̩2/"นั้น"/m̩4/"ไม่"

2.2.2.2 พยางค์เปิด (Open syllable)

พยางค์เปิด หมายถึง พยางค์ที่มีสระเดี่ยว หรือสระประสมและวรรณยุกต์เป็นแก่นพยางค์ และมีพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะต้นควบเป็นส่วนรอบนอกพยางค์

Copyright by Mahidol University

ตัวอย่าง พยางค์เปิดในภาษาเมี่ยน

sa2 thaŋ3 "น้ำตาล"

lhiə2 fiŋ5 "ลวด"

baʔ2 pje1 "ผม"

2.2.2.3 พยางค์ปิด (Closed syllable)

พยางค์ปิด หมายถึงพยางค์ที่มีสระเดี่ยวหรือสระประสมและวรรณยุกต์เป็นแก่นพยางค์ และมีพยัญชนะต้นเดี่ยว หรือพยัญชนะต้นควบและพยัญชนะท้ายเป็นส่วนรอบนอกพยางค์

ตัวอย่างพยางค์ปิดในภาษาเมี่ยน

kɛŋ1 "แมลง"

nɔʔ2 "นก"

bjaw6 "ปลา"

2.2.2.4 การเน้นพยางค์ (Stress-syllable)

การออกเสียงเน้นหนัก เบา ของพยางค์ไม่ใช่ลักษณะสำคัญของภาษาเมี่ยน ถ้าเป็นคำมากกว่า 1 พยางค์ จะเน้นหนักที่พยางค์ท้าย (เครื่องหมายแสดงการเน้นเสียง เน้นหนัก / ˈ / เน้นเบา / ˊ /เช่น

ในคำพยางค์เดียว kem3 "ป่า"

ในคำสองพยางค์ kúʔ2 ŋ̀wa 6 "ทารก"

ในคำสามพยางค์ táʔ2 nɔ́1 ǹi?4 "ขนุน"

เป็นต้น

2.2.2.5 ทำนองเสียง (Intonation)

ทำนองเสียงถือว่ามีนัยสำคัญในภาษาเมี่ยน ระดับเสียงสูง ต่ำ หรือเสียงที่แปรไป ทั้งคำ วลีหรือประโยค หลายลักษณะ เช่นข้อความบอกเล่ามักจบด้วยเสียงลงต่ำ ข้อความคำถาม "ใคร" "หรือไม่" มักจบลงด้วยเสียงที่สูงขึ้น เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

นอกจากนี้ทำนองเสียงในภาษาเมี่ยน สามารถบอกความรู้สึก อารมณ์ของผู้พูดได้อีกด้วย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ได้ดังนี้

1) ทำนองเสียง ที่จบลงด้วย เสียงลงต่ำ ได้แก่ ข้อความบอกเล่าธรรมดา เช่น

nin3 miŋ3 /kɛʔ4 \puj2↓

เขา ไป เก็บ ฝ้าย

คำถามธรรมดา เช่น

nin3 buə1 miŋ3 baʔ2 /ciə4 \taw3↓

เขา พวก ไป เท่าไหร่ คำลักษณะนาม (คน)

2) ทำนองเสียงที่จบลงด้วยเสียงที่สูงขึ้น ได้แก่ ข้อความที่เป็นคำถาม "ใคร" "หรือไม่" เช่น

tɛ1 taj3 chaw5 haʔ2 /taw4↗

พ่อ มา กับ ใคร

məj3 ʔɔj1 ŋan2 ŋe1/fɔʔ4↗

เธอ อยาก กิน ไหม (หรือไม่)

เป็นต้น

2.2.3 ลักษณะคำ

2.2.3.1 โครงสร้างคำ พบว่าคำในภาษาเมี่ยน มีทั้งคำพยางค์เดียว คำสองพยางค์ และคำสามพยางค์ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นคำพยางค์เดียว ไม่พบการเติมหน่วยคำที่แสดงลักษณะทางไวยากรณ์

คำพยางค์เดียว เช่น

kem3	"ปา"
ʔuəm1	"น้ำ"
tsaŋ3	"ฟืน"

เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

คำสองพยางค์ เช่น

ku?2 ŋwa6 "ทารก"

sa2 thaŋ3 "น้ำตาล"

diən3 dzəj2 "เม่น"

เป็นต้น

คำสามพยางค์ เช่น

pa?2 la2 chit4 "สะระแหน่"

ta?2 nɔ1 ni?4 "ขนุน"

naŋ1 ku?2 laŋ3 "จิ้งเหลน"

เป็นต้น

2.2.3.1.1 คำประสม มีคำในภาษาเมี่ยนที่เกิดจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาประกอบกันแล้วได้ความหมายใหม่ หรือยังคงมีเค้าความหมายเดิมอยู่ ซึ่งมี ทั้งคำประสม 2 คำ คำประสม 3 คำ

คำประสม 2 คำ มีทั้งคำนามประสมคำนาม คำนามประสมคำกริยา คำนามประสมคำคุณศัพท์ ดังนี้

คำนาม + คำนาม เช่น

lhaw4 kɛŋ1 <ไม้ไผ่+แมลง> "มอด"

คำนาม + คำกริยา เช่น

diəŋ5 phaj4 <ต้นไม้+ผ่า> "ไม้มะค่า"

คำนาม + คำคุณศัพท์ เช่น

tuəj3 da:w1 <หาง (สัตว์)+ยาว> "ค่าง"

คำประสม 3 คำ มีทั้งคำนามประสมคำนาม คำนามประสมกริยา คำนามประสมคำคุณศัพท์ ดังนี้

คำนาม + คำนาม + คำนาม เช่น

ŋoŋ3 ɲɔ5 piəw4 <วัว + นม + ผลไม้> "มะเดื่อ"

Copyright by Mahidol University

คำนาม + คำคุณศัพท์ + คำนาม

miən3 com2 miən3 <คน + จน + คน> "คนจน"

คำกริยา + คำนาม + คำนาม

bɔ?4 bjaw3 pja1 <ตี + ข้าว + ไม้ > "ไม้ตีข้าว"

2.2.4 ลักษณะประโยค

ลักษณะการเรียงคำเข้าเป็นรูปประโยคของภาษาเมี่ยนนั้น ไม่แตกต่างจากรูปประโยคในภาษาไทย กล่าวคือจะมีการสร้างประโยคเรียงตามลำดับประธาน กริยา กรรม เหมือนกัน รูปประโยคต่าง ๆ ในภาษาเมี่ยน จำแนกออกเป็นชนิดใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

2.2.4.1 รูปประโยคบอกเล่า

โดยทั่วไปจะประกอบด้วยประธาน กริยา กรรม (svo) บางครั้งสามารถละหรือตัดบางส่วนออกได้ โดยมีแต่ ประธาน และกริยาก็ได้ (พบได้บ่อยในการโต้ตอบ)

ตัวอย่าง kɔ5 dam1 ʔuəm1

พี่ชาย ตัก น้ำ

s v o

ma1 miŋ3 lom2

แม่ ไป ป่า

s v o

ประโยคที่ตัดหรือละบางส่วนออก แต่ยังได้ความหมายเช่น

ถาม : haʔ2 taw4 miŋ3 dəj2

ใคร ไป ไร่

ตอบ : tɛ1 miŋ3

พ่อ ไป

Copyright by Mahidol University

2.2.4.2 รูปประโยคคำถาม

รูปประโยคคำถามในภาษาเมี่ยน จะมีคำแสดงคำถามกำกับอยู่ในตำแหน่งได้ ทั้ง ต้น กลาง หรือท้ายประโยค

ตัวอย่าง

haŋ1 nɔ1 phaj5 lɛ3

อย่างไร ผ่า ล่ะ

ha?2 taw4 taj3 ʔa:4

ใคร มา น่ะ

wet4 ha?2 nuŋ4 lɛ3

ชุด อะไร ล่ะ

ma1 ʔiəm1 haj5

แม่ อยู่ ที่ไหน

เป็นต้น

2.2.4.3 รูปประโยคปฏิเสธ

รูปประโยคปฏิเสธในภาษาเมี่ยน จะมีคำที่ใช้ในการปฏิเสธคือ m̩4 "ไม่" (พยัญชนะนาสิกที่หน่วยเสียงสามารถปรากฏเป็นพยางค์ได้)

ตัวอย่าง

ʔiə1 m̩ miŋ3

ฉัน ไม่ ไป

ku?2 ŋwa6 m̩4 jɔm3

เด็ก(ทารก) ไม่ หลับ

จากการศึกษาลักษณะประโยคทั่ว ๆ ไปของภาษาเมี่ยน พบว่ามีการใช้คำลงท้าย (Final particle) เพื่อเสริมความหมายให้กับประโยค แม้กระทั่งในประโยคคำถาม และประโยค ที่มีข้อความต่อเนื่อง ยาว ๆ เช่น

Copyright by Mahidol University

- cu1 miŋ3 haj5 fɔʔ4
สุนัข ไป ที่ไหน ซะล่ะ
- nin3 ɲe1 fuʔ2 tsuəj4 faw5 diəŋ5
เขา ของ เด็ก ขึ้น ต้นไม้
dɔt4 kaʔ2 diə4 ʔa2 lam5 taj2 lɔ3
ตก ข้างล่าง เกือบ ตาย คำลงท้าย

"ลูกของเขาขึ้นต้นไม้ตกลงมาเกือบตายแน่ะ"

เป็นต้น

2.3 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับป่าชุมชน

2.3.1 ความเป็นมาของป่าชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร เกี่ยวกับป่าชุมชนในประเทศไทย ของกองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์:2532) จากกรณีศึกษาเรื่องการอนุรักษ์ป่า ของมูลนิธิ ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ตลอดจนเอกสาร เรื่องป่าชุมชน ความหมายของ "ป่า" และ "ชุมชน" ของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการป่าชุมชนภาคเหนือ (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่:2536) สามารถสรุปความเป็นมาของป่าชุมชนได้ดังนี้

เมื่อประมาณต้นทศวรรษ ที่ 1970 นักวิชาการป่าไม้โลกบางส่วนเริ่มมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ป่าไม้ของโลก โดยเฉพาะป่าเขตร้อน (Tropical Forest) กำลังถูกทำลายลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศที่อำนาจในการจัดการทรัพยากรของประเทศอยู่ในมือกลุ่มผู้ปกครองจำนวนน้อย การใช้ป่าจึงเป็นไปในแนวทางที่รัฐเป็นเจ้าของป่า ก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศของประเทศนั้น ๆ และของโลกและยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์จากทรัพยากรของสวนรวมอีกด้วย จึงมีการเสนอให้เปลี่ยนแปลงปรัชญาในการจัดการป่าไม้เสียใหม่ โดยคำนึงถึงผลหลัก 2 ประการคือ ไม่ทำลายทั้งยังรักษาและฟื้นฟูสภาพระบบนิเวศให้ดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็หาทางให้ผู้คนรอบๆ ป่า และในป่า ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่และเป็นกลุ่มคนผู้เสียเปรียบในสังคม ได้รับประโยชน์จากที่ดินในป่าและทรัพยากรจากป่า

Copyright by Mahidol University

มากขึ้น จากปรัชญาในการจัดการป่าดังกล่าว พบว่าแบบแผนของการจัดการและใช้ประโยชน์จากป่าเป็นสิ่งที่ราษฎรในชนบทของประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ได้กระทำกันอย่างต่อเนื่องมาแล้วหลายชั่วอายุคนนั่นเอง นักวิชาการป่าไม้โลกดังกล่าวจึงตั้งชื่อแบบแผนการในทรัพยากรที่มีป่าเป็นศูนย์กลางของการผลิตและการดำรงชีวิตของชาวบ้าน โดยมีพวกเขาเป็นเจ้าของเป็นผู้จัดการและได้รับประโยชน์ว่า "ป่าชุมชน"

เช่นเดียวกับประเทศไทย คำว่า ป่าชุมชนนั้นเป็นคำที่ได้รับการกล่าวถึงค่อนข้างมาก หลังจากที่สถานการณ์ด้านป่าไม้ และการจัดการป่าไม้ประสบกับความล้มเหลว วิธีการจัดการป่าไม้ โดยไม่ให้ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นเข้าไปยุ่งกับป่านั้นเกิดปัญหาที่ตามมาอย่างมากมายและรุงแรงขึ้นทุกขณะ การหันมาหาวิธีการให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในการจัดการป่าไม้จึงเริ่มมีขึ้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ววิธีคิดดังกล่าว ไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่เลยสำหรับประชาชนที่มีชีวิตผูกพันอยู่กับป่า ซึ่งมีวิธีคิด วิธีปฏิบัติ ดูแลรักษาป่าร่วมกันมาซึ่งจะเรียกว่าป่าหมู่บ้าน ป่าท้องถิ่น หรือป่าชุมชนก็สุดแล้วแต่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชนบทในภาคเหนือและและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเคยปรากฏว่ามีป่าส่วนรวมของชุมชนอยู่ทุกหมู่บ้าน ซึ่งคนในชุมชนช่วยกันรักษาไว้เพราะเป็นต้นน้ำเป็นแหล่งไม้ใช้สอย ฯลฯ โดยจะคอยดูแลป่าไว้ไม่ให้ใครเข้าไปทำลายมีกฎของชุมชนที่จัดระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า

2.3.2 ความหมายของป่าชุมชน

2.3.2.1 ป่าชุมชนในความหมาย ของนักวิชาการ นักการศึกษา นักพัฒนา จากหน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ

ป่าชุมชน เป็นวิธีการที่องค์กรประชาชนในท้องถิ่น เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในการบริหารจัดการป่าไม้ตั้งแต่ต้น จนกระทั่งแบ่งปันและได้รับผลประโยชน์จากป่านั้น ด้วยจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมรักษาและใช้ประโยชน์ (เสน่ห์ จามรก และคณะ:2531)

ป่าชุมชน หมายถึงพื้นที่ป่าไม้ที่ได้จัดแบ่ง หรือกำหนดไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชน และเพื่อชุมชน ซึ่งได้นำไปใช้ประโยชน์

Copyright by Mahidol University

อย่างยั่งยืน และถาวรตามกฎเกณฑ์ที่ชุมชนได้กำหนดทั้งนี้ต้องควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ โดยคำนึงถึงหลักการทางนิเวศวิทยาเป็นสำคัญ (กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ : 2532)

ป่าชุมชน เป็นการจัดการป่า ซึ่งรวมถึงการจัดการการใช้ที่ดิน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ป่าเป็นที่มาของปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ (สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา : 2535)

ป่าชุมชน คือรูปแบบการใช้ที่ดิน ป่า และทรัพยากรต่างๆ จากป่าที่ชาวบ้านตามชุมชนในชนบทที่อยู่ในป่าหรือใกล้ป่าได้ใช้กันเป็นเวลานานมาแล้ว โดยมีระบบการจำแนกการใช้พื้นที่ที่ต้นไม้ พืช สัตว์ต่าง ๆ อาศัยอยู่ ป่าชุมชนที่แท้จริงคือวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ในทุก ๆ ด้าน ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน อธิบายและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน (ฉลาดชาย รมิตานนท์ : 2536)

2.3.2.2 ป่าชุม ในสังคมชาวเขา

สำหรับป่าชุมชน ในสังคมชาวเขานั้น (มนตรี จันทวงศ์ 2537:2) ได้วิเคราะห์ไว้ในบทความ เรื่องป่าชุมชนกับดุลยภาพของป่าและชุมชน ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจภาคเหนือ ดังนี้

บทบาทของป่าชุมชน มิได้เป็นเพียงแหล่งกำเนิดต้นน้ำเพื่อการเกษตรเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งอาหารทุกฤดูกาล เป็นแหล่งยาสมุนไพรไม้ใช้สอยในลักษณะต่างๆ และผลผลิตจากป่าสำหรับเป็นรายได้ให้แก่ครอบครัว ในชีวิตของชาวบ้านจึงผูกพันกับความอยู่รอดของครอบครัวและชุมชน การเกื้อกูลกันในลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นลักษณะทั่วไปของป่าชุมชนทุก ๆ ป่า

การดูแลรักษาป่าของชุมชนชาวเขา คือเป็นการดูแลรักษาโดยอาศัยวัฒนธรรมการผลิตและความเชื่อเป็นหลัก ปราศจากการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังทางวัฒนธรรมของชุมชน ในด้านการอนุรักษ์ที่ไม่ได้แยกออก

Copyright by Mahidol University

จากวิถีชีวิตของชุมชน

ป่าชุมชน ในนิยามของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ จากเอกสารรายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดทำโดยมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชาวเขาในประเทศไทย (MPCDE) 2534:4-30)สรุปได้ดังต่อไปนี้

กะเหรี่ยง ป่าชุมชนจะอยู่รอบหมู่บ้าน ให้ความร่มเย็นแก่หมู่บ้าน คน สัตว์ และเป็นที่พำนักของสัตว์ป่าขนาดเล็กรอบหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำดื่ม น้ำกินของหมู่บ้าน พิธีใหญ่ ๆ จะไปทำที่ป่าพิธี ที่กิ่วดอยใหญ่ใกล้หมู่บ้านเป็นป่าใช้สอย จะเป็นที่ หากินของคนและสัตว์ เป็นสนามกีฬาของเด็ก ที่จะฝึกหัดตัวเองไปสู่ความเป็น ผู้ใหญ่ทุกด้านตั้งแต่ปีนป่ายต้นไม้ ยิงนก หนู ใช้ธนู หน้าไม้ เล่นไกว เถาวัลย์ ก่อนที่พวกเขาจะโตเป็นผู้ใหญ่ไปหากินในป่าลึกต่อไป

ลัวะ เป็นป่าของทุกคน ที่อยู่ในหมู่บ้าน สามารถใช้ประโยชน์จากป่านั้นได้ เป็นสถานที่สำหรับสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน ทุกๆ หมู่บ้านจะมี ป่าชนิดนี้อยู่ไม่ต่ำกว่า 100 ไร่ เป็นที่บังลม ไม้ที่ตายแล้วนำมาทำฟืน เป็นแนวกันไฟเป็นที่ทำ พิธีกรรม (เลี้ยงผี)

เมี่ยน ป่าชุมชน จะมีรัศมี รอบหมู่บ้าน ประมาณ 2 - 3 กิโลเมตร เป็นที่เกิดของแหล่งน้ำ เป็นแนวป้องกันไฟ เป็นเขตให้ความร่มรื่น เป็นที่อยู่และที่หากินของสัตว์ เป็นเขตเก็บไม้ใช้สอยในครัวเรือนเป็นแหล่งอาหารและยา บริเวณดังกล่าวจะไม่ทำไร่

อาข่า เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ เลี้ยงสัตว์ หาของป่า หรือเป็นแหล่งกำเนิดของปัจจัย 4 และเป็นต้นน้ำ ในพื้นที่ส่วนนี้ จะไม่ทำไร่เพื่อรักษาสภาพป่าให้คงอยู่

ลีซู เป็นบริเวณที่เป็นหัวใจของหมู่บ้านคือเป็นที่ตั้งศาลปู่เจ้าประจำหมู่บ้าน เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญๆ เป็นเขตต้องห้าม

Copyright by Mahidol University

การตัดไม้ เป็นป่าช้า เป็นที่เซ่นไหว้

ม้ง เป็นป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน เป็นที่หากินของสัตว์ เป็นที่กำบังสัตว์ เลี้ยงเป็นที่เกิดลูกของสัตว์ พวก หมู วัว แพะ ม้า รัศมีที่ไกลออกไปเป็นที่หาฟืน เก็บอาหารป่า ของเด็กหญิง เป็นที่ยิงนก ตกปลา ของเด็กชาย

ลาหู่ เป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ เป็นที่พักผ่อนให้ความร่มรื่น เป็นแหล่งหาไม้ใช้สอย เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม เป็นแหล่งน้ำและยารักษาโรค

จากลักษณะที่สรุปมาทั้งหมดนี้ เป็นทัศนะของกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับป่า ซึ่งทุกชุมชนจะมี บริเวณป่าที่เป็นส่วนรวมของทุกคนในชุมชน วิธีคิด วิธีปฏิบัติต่อป่าส่วนรวม ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

2.4 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.4.1 ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

(สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มปปพ:31-32) ได้ให้ความหมายโดยสรุปของคำว่า สิ่งแวดล้อม การแบ่งประเภท คุณสมบัติตลอดจนสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม ไว้ดังนี้

2.4.1.1 ความหมาย

สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น และไม่สามารถจะเห็นได้ ซึ่งหมายรวมถึง ขนมธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ทั้งหมดอีกด้วย

2.4.1.2 ประเภทของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1 สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ 2 สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

Copyright by Mahidol University

2.4.1.3 คุณสมบัติของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมทั้งหลายนั้น มีคุณลักษณะเฉพาะตัวของมันเองซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทมีเอกลักษณะเฉพาะ
2. สิ่งแวดล้อม จะไม่อยู่โดดเดี่ยวในธรรมชาติ แต่จะมีสิ่งแวดล้อมอื่นอยู่ด้วยเสมอ
3. สิ่งแวดล้อมประเภทหนึ่ง ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อมอื่นเสมอ
4. สิ่งแวดล้อมทั้งหลาย มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันและกัน เมื่อสิ่งแวดล้อมหนึ่งถูกทำลายก็จะมีผลกระทบถึงสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ด้วย
5. สิ่งแวดล้อมแต่ละชนิดมีความทนทานและมีความเปราะบางต่อการถูกกระทบกระเทือนแตกต่างกัน

2.4.1.4 สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม

สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม มีอยู่มากมายแต่สาเหตุหลัก ๆ ของปัญหามีอยู่ 2 ประการด้วยกันคือ

1. การเพิ่มของประชากร
2. การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

2.4.1.5 ผลที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม

จากสาเหตุของปัญหาดังกล่าวแล้วข้างต้นทำให้เกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมในหลายประการคือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ
2. ภาวะมลพิษ

Copyright by Mahidol University

ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นเกี่ยวพันต่อเนื่องกับปัญหาชุมชน และสังคม

ในเรื่องอื่น ๆ เช่นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศิลปกรรม โบราณคดี สุขภาพอนามัย ฯลฯ

2.4.2 ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มปปพ:43,78) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแล ป้องกัน รักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์ โดยทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาไว้เฉย ๆ แต่ต้องรู้จักนำมาใช้ประโยชน์ ให้ถูกต้องตามกาละเทศะอีกด้วย

ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก็เพื่อธำรงไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์และสัตว์ และเพื่อเป็นหลักประกันในการใช้พันธุ์พืช สัตว์ และระบบนิเวศน์ เพื่อประโยชน์ล้ำค่าไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 5 การแต่งกายของผู้หญิงเมี่ยน

ภาพที่ 6 การแต่งกายของชาย - หญิงเมี่ยน

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 7 พิธีแต่งงานของชาวเมี่ยน

ภาพที่ 8 เจ้าสาว คลุมศีรษะและหน้า เดินตามเจ้าบ่าวเพื่อต้อนรับแขกเหรื่อ

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 9 การตากเมล็ดพืช เพื่อเก็บไว้ทำพันธุ์ในช่วงฤดูกาลเพาะปลูกต่อไป

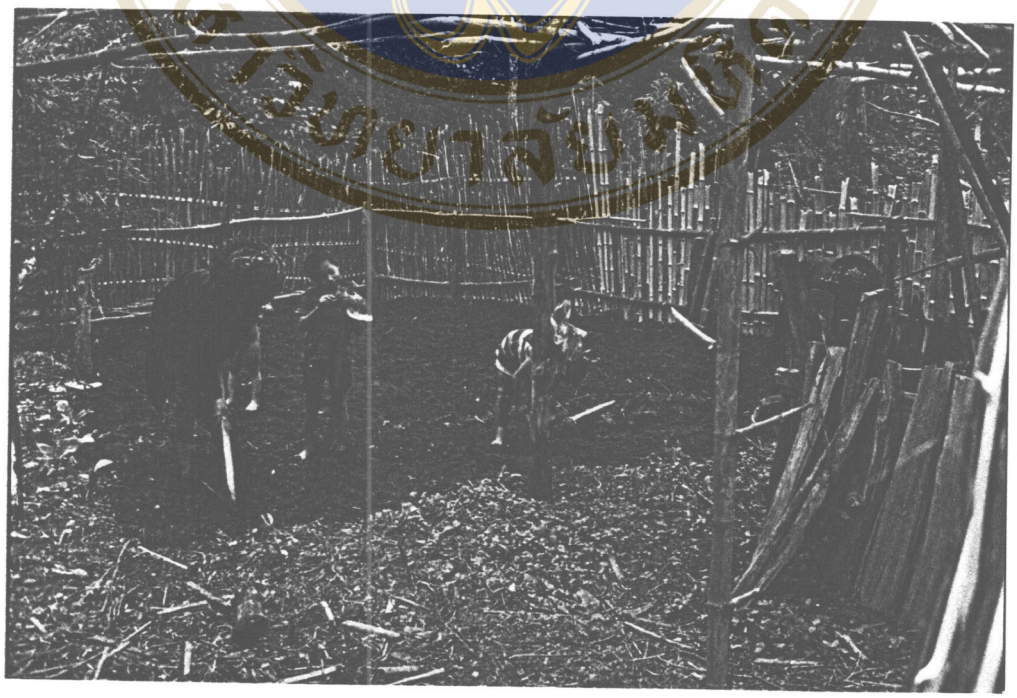

ภาพที่ 10 บริเวณสวนครัวใกล้บ้าน (การใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าจากผืนดินอันจำกัด)

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 11 ชาวเมี่ยน เข้าร่วมพิธีเลี้ยงผี (ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย)

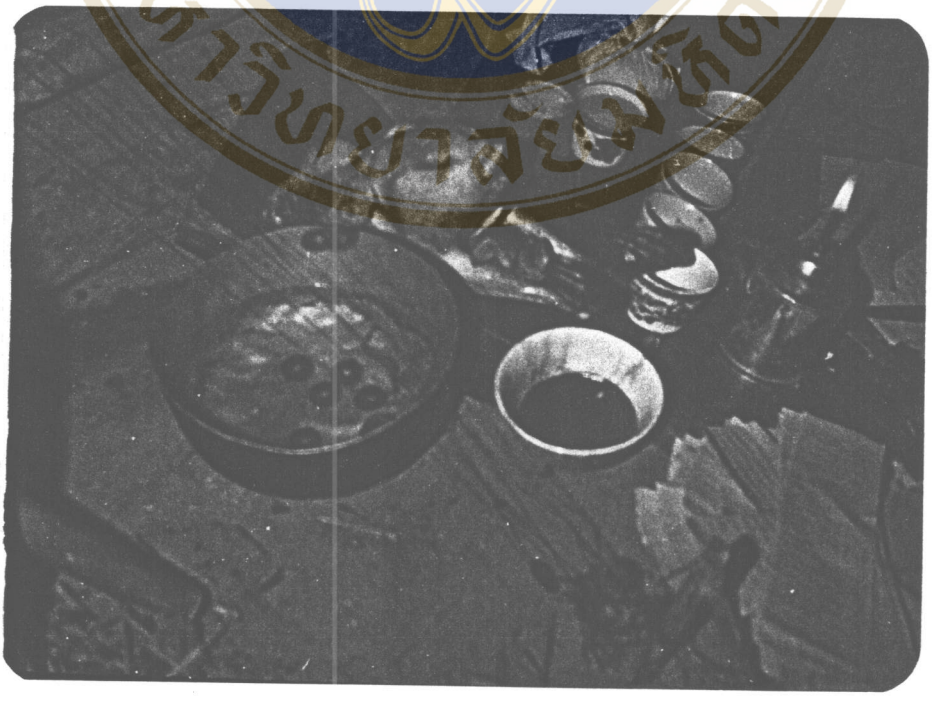

ภาพที่ 12 เครื่องเซ่นผี ที่หมอผีใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 13 หมอผี ทำหุ่นฟาง ในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ให้กับผู้ที่เจ็บป่วย

ภาพที่ 14 เครื่องเซ่นผี หุ่นฟาง อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีสะเดาะเคราะห์และเรียกขวัญให้กับผู้ป่วย

Copyright by Mahidol University

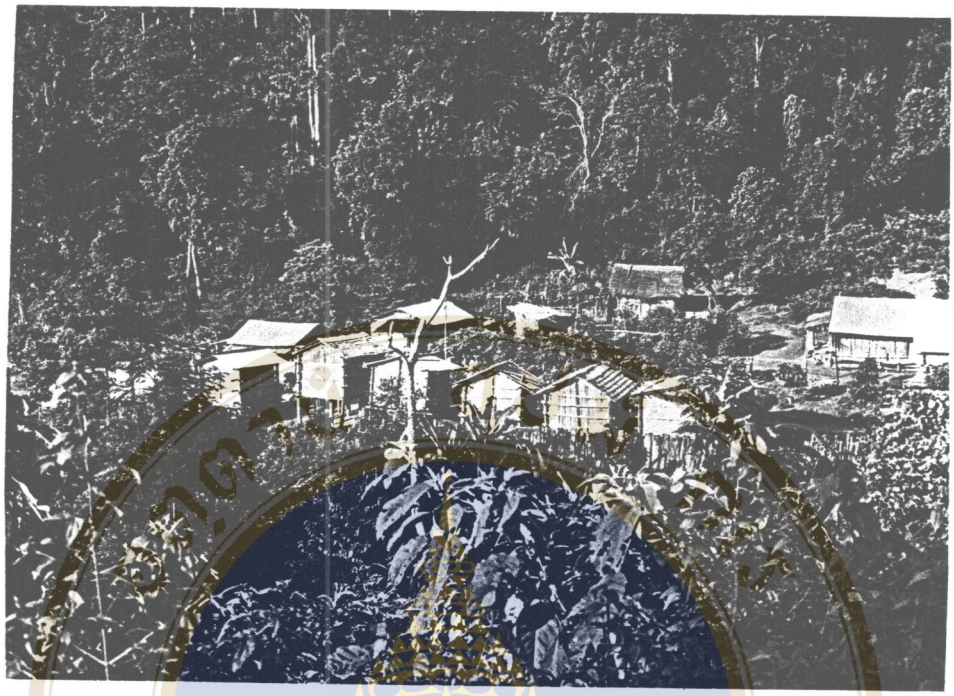

ภาพที่ 15 ป่าบริเวณภูเขาด้านหลังหมู่บ้าน (เขตป่าชุมชน)

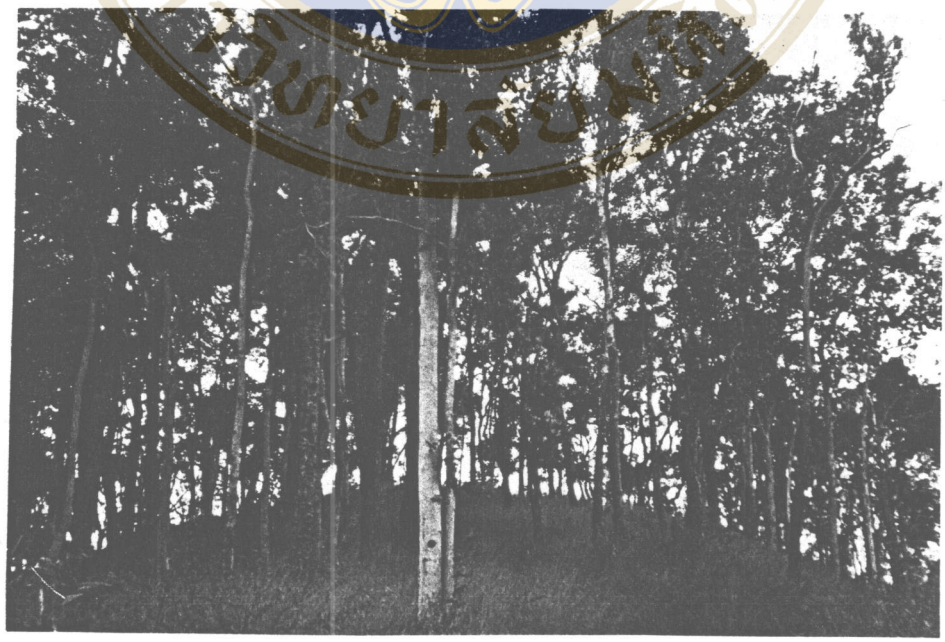

ภาพที่ 16 ป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน (เป็นแนวกั้นลมและป้องกันไฟ)

Copyright by Mahidol University

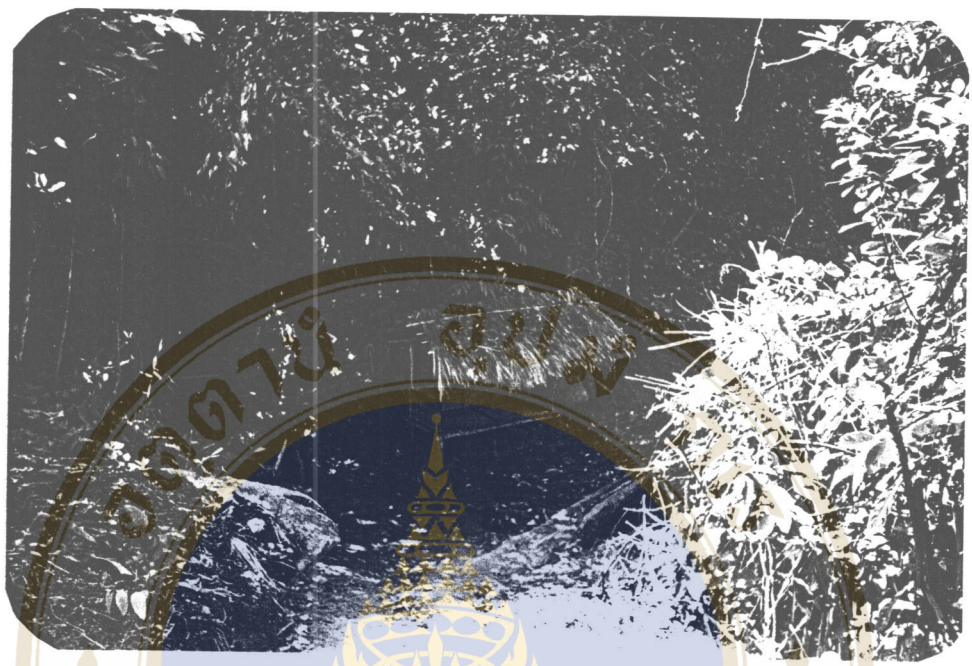

ภาพที่ 17 ในบริเวณป่าชุมชนอันร่มรื่น

ภาพที่ 18 แหล่งน้ำในบริเวณปากขุนน้ำ

Copyright by Mahidol University

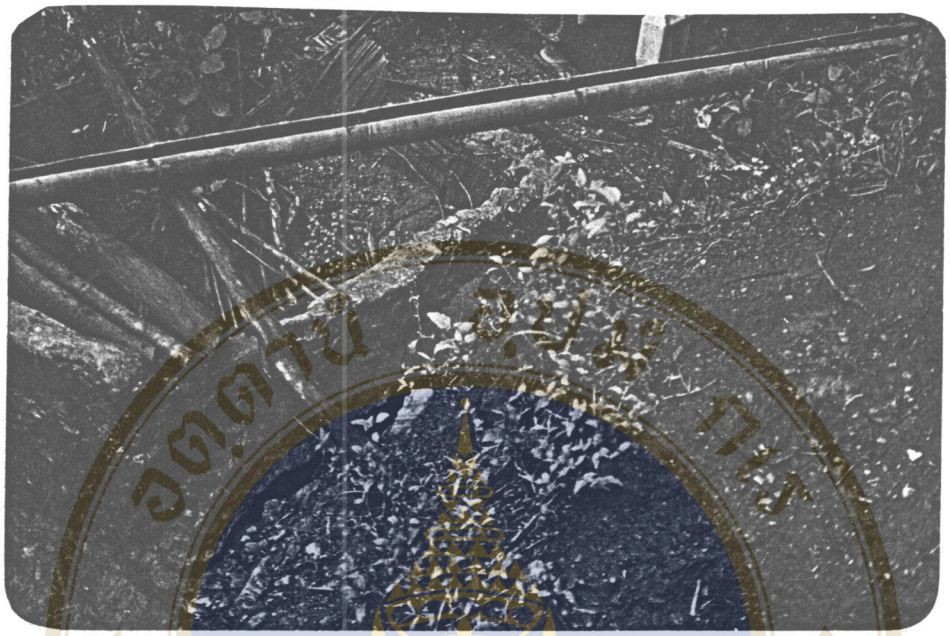

ภาพที่ 19 รางไม้ไผ่ที่ใช้ต่อน้ำจากแหล่งต้นน้ำลงไปยังหมู่บ้าน

ภาพที่ 20 รางไม้ไผ่ ที่รองรับ น้ำจากแหล่งต้นน้ำ ต่อแยกย้ายลงไปยังบ้านเรือนแต่ละหลัง

Copyright by Mahidol University

บทที่ 3

การศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับป่าชุมชน

วิถีชีวิตของกลุ่มชนบนพื้นที่สูง หรือชาวเขานั้น ผูกพันอยู่กับป่ามาช้านาน มีการเกื้อกูล พึ่งพาอาศัย และใช้ประโยชน์ตลอดจนดูแลรักษาป่ามาด้วยสติปัญญาแต่ดั้งเดิม ครั้งบรรพบุรุษ และได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยภาพรวมของกลุ่มชนที่ดำรงชีวิตอยู่กับป่าจะมีคติความเชื่อ และโลกทัศน์ ต่อป่าในลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก จะต่างออกไปบ้างในรายละเอียดซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เช่นเดียวกับชาวเมี่ยนที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและมีชีวิตที่สัมพันธ์อยู่กับป่า ดังสะท้อนจากภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่า ในรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ป่าชุมชน

ตามรายละเอียดที่กล่าวไว้ข้างต้น (หัวข้อ 2.3.4) จะเห็นว่าคำว่า"ป่าชุมชน" จะถูกนำไปใช้ในหน้าที่ต่างๆ จึงเป็นการยากที่จะสรุปตามนิยามใดนิยามหนึ่งว่าป่าชุมชน หมายถึงอะไร แต่อาจกล่าวได้ โดยรวมว่าป่าชุมชน ในนิยามต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกันก็คือเป็นรูปแบบหรือวิธีการของการรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชนนั้น ๆ

ในชุมชนชาวเมี่ยน แม้จะไม่มีคำว่า "ป่าชุมชน" แต่พบว่ามีความคิด (Idia) ที่เกี่ยวกับ ป่าชุมชน (Community-Forestry) หลายส่วนที่สอดคล้องกับนิยามหรือการให้ความหมายต่าง ๆ ของป่าชุมชน ที่ได้กล่าวมาในข้างต้น เช่นกัน โดยในรายละเอียดของรูปแบบวิธีการรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชนชาวเมี่ยนนั้น จะมีเรื่องของวัฒนธรรม ความเชื่อของเผ่าเข้ามาเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของผู้คนในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับป่า

ในการศึกษารายละเอียดของคำศัพท์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนนี้ชาวเมี่ยนจะโยงความสัมพันธ์ถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประการ เมื่อพูดถึงป่าชุมชนชาวเมี่ยนจะไม่ได้หมายความถึงเฉพาะต้นไม้ หรือบริเวณที่เต็มไปด้วยต้นไม้เท่านั้น แต่จะรวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นป่าที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนใน

Copyright by Mahidol University

ด้านอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากด้านกายภาพ องค์ประกอบของป่าชุมชนที่ชาวเมี่ยนให้ความสำคัญมากน้อยต่างกันไปได้แก่ ป่า ภูเขา น้ำ พืช สัตว์ ผี และคน ซึ่งเป็นเหตุผลและที่มาในการที่ผู้วิจัย ได้เลือกกลุ่มคำศัพท์ต่าง ๆ เหล่านี้มาศึกษาในรายละเอียด

3.2 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน

ในความคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน ชาวเมี่ยนมองว่าประกอบกันขึ้นและสัมพันธ์กับหลายสิ่ง มากน้อยต่างกันไปดังนี้คือ

1. ป่า
2. ภูเขา
3. น้ำ
4. พืช
5. สัตว์
6. ผี
7. คน

โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 ป่า

คำศัพท์ที่หมายถึง "ป่า" ในภาษาเมี่ยนมีอยู่หลายคำ ซึ่งแต่ละคำจะให้ความหมายของ "ป่า" ที่มีลักษณะคล้ายคลึงและแตกต่างกันออกไป และในการศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับป่าชุมชน มีความจำเป็นต้องเข้าใจเรื่องของ "ป่า" ตามวิธีคิดของชาวเมี่ยน ดังนี้

ป่าของชาวเมี่ยน จากคำศัพท์ที่ปรากฏมีประเภทใหญ่ ๆ และชนิดย่อยของแต่ละประเภท ได้แก่

1. bəw5 "ที่รกร้างเต็มไปด้วยวัชพืช"
2. lom2 "บริเวณที่เต็มไปด้วยต้นไม้เล็กใหญ่"
3. kem3 "บริเวณที่เต็มไปด้วยต้นไม้หนาทึบ"
4. ʔuəm2 diəŋ5 <น้ำ+ต้นไม้>

Copyright by Mahidol University

ป่าแต่ละประเภทดังกล่าวนี้มีองค์ประกอบในรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปอีก ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 "ป่า"

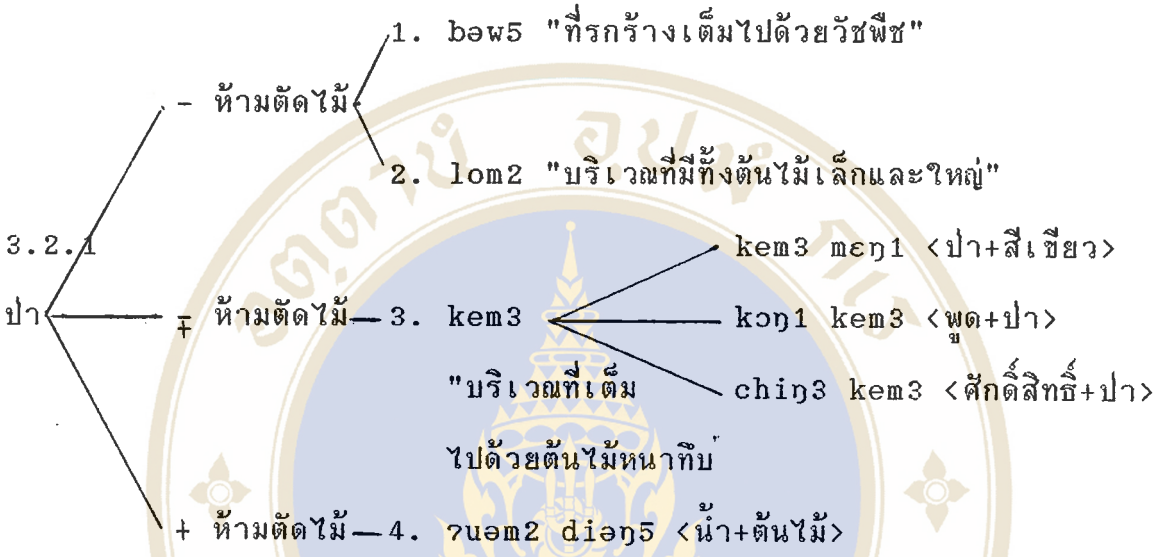

รายละเอียดของแต่ละชนิดมีดังนี้คือ

1.bəw5 เป็นบริเวณที่รกไปด้วยวัชพืช ไม่มีต้นไม้ใหญ่ไม่มีแหล่งน้ำ ชาวเมี่ยนไม่ค่อยให้ความสำคัญ จะใช้ประโยชน์อยู่บ้างในการปล่อยสัตว์เลี้ยงส่วนใหญ่จะพบอยู่ในบริเวณใกล้ ๆ กับเขตทำไร่

2. lom2 เป็นบริเวณที่เต็มไปด้วยต้นไม้เล็กและใหญ่บางแห่งเป็นบริเวณที่ต้นไม้กำลังโตหลังจากถูกพักจากการทำไร่เพื่อรอการฟื้นสภาพ บางบริเวณพบแหล่งน้ำด้วย ชาวบ้านสามารถตัดไม้ไปใช้สอยได้ ป่าบางชนิดก็ถูกเรียกรวมอยู่ในป่าประเภท นี้ด้วย ได้แก่ lom2 pjop4 <ป่า+หย่อม> "ลักษณะเดียวกับป่าละเมาะในภาษาไทย" gan1 lom2 <หญ้าคา+ป่า> ตรงกับป่าหญ้าคาในภาษาไทย พบในบริเวณเขตทำไร่ต่อด้วยเขตป่า

3. kem3 เป็นบริเวณที่เต็มไปด้วยต้นไม้หนาทึบ ตรงกับคำในภาษาไทยว่า "ป่า" ส่วนใหญ่มักมีแหล่งน้ำ สิ่งที่สำคัญ คือจะไม่มีการถางป่าประเภทนี้เพื่อการทำไร่ ป่าประเภทkem3 นี้เป็นป่าที่ใกล้เคียงกับป่าชุมชนมากที่สุด เพราะมีการดูแลรักษา และใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีวัฒนธรรม ความเชื่อ ข้อห้ามข้อปฏิบัติของ

Copyright by Mahidol University

เผ่าเข้ามาเป็นตัวกำหนด (รายละเอียดจะกล่าวถึงต่อไป)

ป่าประเภทนี้ ยังมีชนิดย่อยออกไปอีกได้แก่

kem3 mɛŋ1 <ป่า+สีเขียว> ป่าชนิดนี้จะใกล้เคียงกับ ʔuəm2 diəŋ5 <น้ำ+ต้นไม้> มาก กล่าวคือเป็นป่าดงทึบ เต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ และมีแหล่งน้ำเช่นเดียวกัน แต่ kem3 mɛŋ1 จะอยู่ใกล้หมู่บ้านมากกว่า และแหล่งน้ำที่มีอยู่อาจจะไม่ใช่ขุนห้วยหรือ แหล่งต้นน้ำใหญ่

kɔŋ1 kem3 (พูด+ป่า) เป็นป่าที่เป็นเขตหวงห้ามของชุมชนรวมไปถึงป่าไม้ใหญ่ ๆ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ บริเวณที่เป็น kɔŋ1 kem3 อาจจะไม่กว้างนัก แต่เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรม เลี้ยงผีป่า

chiŋ3 kem3 (ศักดิ์สิทธิ์+ป่า) ป่าชนิดนี้มีลักษณะเฉพาะกล่าวคือเป็นป่าบริเวณภูเขาสำคัญด้านหลังหมู่บ้าน เป็นบริเวณที่มีต้นไม้เล็กใหญ่ มีแหล่งน้ำบางบริเวณใช้ประกอบพิธีกรรม และเนื่องจากเป็นป่าใหญ่ที่อยู่ใกล้ชุมชนที่สุด จึงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ค่อนข้างมาก

4. ʔuəm2 diəŋ5 <น้ำ+ต้นไม้> ป่าประเภทนี้จะเป็นบริเวณป่าลึก เป็นดงทึบไกลจากหมู่บ้านออกไป และอยู่สูงกว่าหมู่บ้าน ส่วนสำคัญของป่าประเภทนี้คือมีแหล่งน้ำ ที่เป็นลักษณะต้นน้ำ หรือขุนห้วย ป่าบริเวณนี้จะเต็มไปด้วยไม้ใหญ่ เป็นที่รู้กันดีในหมู่ชาวเมี่ยนว่า ห้ามตัดฟัน โดยเด็ดขาด มีลักษณะตรงกับคำภาษาไทยที่เรียกว่า "ป่าขุนน้ำ"

ป่าแต่ละประเภทสามารถเปรียบเทียบความต่างได้ดังนี้

±	bəw5 "ป่า"	=	lom2 "ป่า"
	- มีต้นไม้ใหญ่		+ มีต้นไม้ใหญ่
	- เป็นแหล่งต้นน้ำ		± เป็นแหล่งต้นน้ำ
	- ใช้ประกอบพิธีกรรม		- ใช้ประกอบพิธีกรรม
	+ ตัดไม้ใช้สอยได้		+ ตัดไม้ใช้สอยได้
	+ บริเวณปล่อยสัตว์เลี้ยง		- บริเวณปล่อยสัตว์เลี้ยง
	- แผ้วถางทำไร่		± แผ้วถางทำไร่

Copyright by Mahidol University

ʔuəm2 diəŋ5 <น้ำ+ต้นไม้> # kem3

+ มีต้นไม้ใหญ่	+ มีต้นไม้ใหญ่
+ เป็นแหล่งต้นน้ำ	+ เป็นแหล่งต้นน้ำ
± ใช้ประกอบพิธีกรรม	+ ใช้ประกอบพิธีกรรม
- ตัดไม้ใช้สอยได้	± ตัดไม้ใช้สอยได้
- บริเวณปล่อยสัตว์เลี้ยง	± บริเวณปล่อยสัตว์เลี้ยง
- แผ้วถางทำไร่	- แผ้วถางทำไร่
เครื่องหมาย + หมายถึงมีหรือใช่	- หมายถึงไม่มีหรือไม่ใช่
± หมายถึงใช่หรือไม่ใช่ก็ได้	

3.2.2 ภูเขา

ภูเขาเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับป่าชุมชนในส่วนของการใช้พื้นที่ในลักษณะและบริเวณต่างๆ ตามความแตกต่างของภูเขาและคติความเชื่อที่มีต่อภูเขาแต่ละชนิดดังต่อไปนี้

1. san1 "ภูเขาที่มีคติความเชื่ออย่างจีน"
2. chiŋ3 luəŋ3 "ภูเขาด้านขวาของหมู่บ้าน"
3. pɛʔ2 how4 "ภูเขาด้านซ้ายของหมู่บ้าน"
4. ʔɔn3 tɔj3 "ภูเขาด้านหน้าของหมู่บ้าน"
5. tsɔŋ1 "ภูเขา, เขาสัตว์"
6. boŋ1 "ภูเขาทั่ว ๆ ไป"

ภูเขาแต่ละประเภทยังมีชนิดย่อยออกไปอีกดังแผนภูมิต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

แผนภูมิที่ 2 ภูเขา

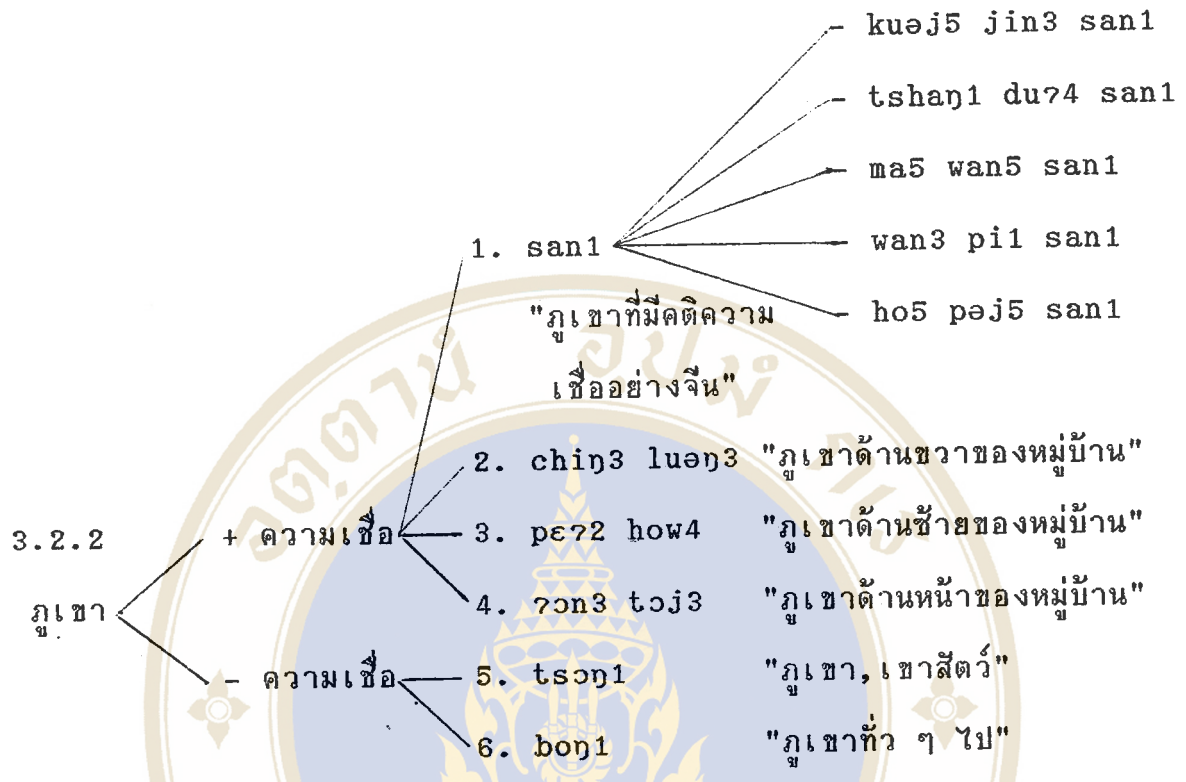

ภูเขาแต่ละประเภทมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

1.san1 (เรียกและมีคติความเชื่อตามอย่างจีน)

เป็นพื้นที่สูงเด่น เป็นเนินขนาดใหญ่ เป็นการเรียก "ภูเขา" ตามตำราจีน โดยเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ ของการเลือกทำเลที่อยู่อาศัย ที่ตั้งหมู่บ้าน ซึ่ง san1 "ภูเขา" ประเภทนี้ยังมีชนิดที่แยกย่อยออกไปอีก และจะเป็นภูเขาที่อยู่ด้านหลังของหมู่บ้านทั้งหมด ดังนี้

kuəj5 jin3 san1 เป็นภูเขาที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อของชาวเมี่ยน ในการเลือกทำเลหมู่บ้านว่า หมู่บ้านที่มี kuəj5 jin3 san1 จะทำให้มีแต่ความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สิน ความร่ำรวย

tshaŋ1 du?4 san1 เป็นภูเขาที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อของชาวเมี่ยน ว่า ภูเขาชนิดนี้จะทำให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งอุปโภค, บริโภค, มีข้าวเต็มยุ้ง เต็มฉาง

Copyright by Mahidol University

ma5 wan5 san1 เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อของชาวเมี่ยนว่าหาก ทำเลหมู่บ้านใด มีภูเขาชนิดนี้จะทำให้มีแต่ความสะดวกสบายมากมายด้วยพาหนะ ช้าง ม้า ลา ฯลฯ

wan3 pi1 san1 ภูเขาชนิดนี้เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อของเมี่ยนว่าจะนำมาซึ่งความเฉลียวฉลาด มีไหวพริบดี ชีวิตจะเจริญรุ่งเรือง

ho5 pəj5 san1 ภูเขาชนิดนี้เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อที่ว่า จะทำให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เหมือนนั่งเก้าอี้ที่มีพนักพิง

2. chiŋ3 luəŋ3 มีลักษณะเป็นเนินสูงกว่า ʔɔn3 tɔj3 แต่จะเตี้ยกว่า ho5 pəj5 san1 ภูเขาชนิดนี้จะอยู่ด้านขวาของหมู่บ้านถือเป็นตัวแทนของ เจ้าบ้าน จะต้องมีขนาดสูงกว่าภูเขา pɛʔ2 how4 ซึ่งอยู่ด้านซ้ายของหมู่บ้านที่ถือว่าเป็นตัวแทนของ แขกเหรื่อ แต่ถ้าหาที่สูงกว่าไม่ได้ ก็จะต้องมีความยาวมากกว่า ทั้งนี้เชื่อว่าลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะที่ได้เปรียบเมื่อเกิดมีคดีความเป็นเรื่องเป็นราวกันแล้วเจ้าบ้าน จะเป็นฝ่ายได้ชัยชนะ

3. pɛʔ2 how4 มีลักษณะเป็นเนินสูงกว่า ʔɔn3 tɔj3 แต่ละต้องเตี้ยกว่า chiŋ5 luəŋ3 ตำแหน่งของภูเขาชนิดนี้ จะอยู่ทางด้านซ้ายของหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นตัวแทนของ แขกเหรื่อ ที่จะเข้ามาในหมู่บ้าน หาก pɔʔ2 how4 สูงกว่า chiŋ3 luəŋ3 ก็จะต้องมีขนาดที่สั้นกว่า ด้วยความเชื่อที่ว่า ลักษณะดังกล่าว แขกเหรื่อจะได้เป็นฝ่ายเสียเปรียบ เมื่อมีเรื่องราวหรือเป็นคดีความกันจะได้เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ต่อเจ้าบ้าน

4.ʔɔn3 tɔj3 ภูเขาชนิดนี้ มีลักษณะเป็นเนินเตี้ย ๆ เรียงรายคล้ายลอนลูกฟูก เป็นภูเขาบริเวณด้านหน้าของหมู่บ้าน และจะต้องมีขนาดเตี้ยกว่า ho5 pəj5 san1 ซึ่งอยู่ด้านหลังหมู่บ้านจึงจะถือว่าดีใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญอย่างหนึ่งเรียกว่า พิธี ʔɔn3 ciə5 tɔŋ2 (คล้ายการตั้งเสาหลักเมือง)

Copyright by Mahidol University

5. tsɔŋ1 เป็นพื้นที่เป็นเนินหรือเป็นจอมสูงขึ้นไปจากพื้นไม่สูงใหญ่มากนัก

ลักษณะเป็นเนินเขา เป็นลูก ๆ กล่าวคือจะไม่ใช้คำว่า tsɔŋ1 กับทิวเขาที่ทอดยาวเป็นแนว tsɔŋ1 ในอีกความหมายหนึ่งหมายถึง เขา (สัตว์) เช่น ŋoŋ3 ɲe1 tsɔŋ1<วัว+คำแสดงความเป็นเจ้าของ+เขา> "เขาวัว" เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบคำศัพท์ที่ tsɔŋ1 ไปประกอบกับคำอื่น ๆ ใช้เรียกส่วนต่าง ๆ ของภูเขาในบางส่วน ดังนี้

tsɔŋ3 baj3 <ภูเขา+ไหล่> ตรงกับภาษาไทยว่า "ไหล่เขา"

tsɔŋ3 ke3 <ภูเขา+ขี่> ตรงกับภาษาไทยว่า "สันเขา"

tsɔŋ3 dam3 <ภูเขา+หุบ,เหว> ตรงกับภาษาไทยว่า "หุบเขา"

6. boŋ1 เป็นพื้นที่ที่เป็นเนินสูง ใหญ่ทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะเจาะจงตำแหน่งที่ตั้ง หรือบริเวณ

พบว่ามีการใช้คำว่า boŋ1 ไปประกอบคำศัพท์อื่นเรียกส่วนประกอบหลัก ๆ ของภูเขาทั่ว ๆ ไป ได้แก่

boŋ3 kɔn1 <ภูเขา+ตอ,โคน> ตรงกับคำภาษาไทยว่า "เชิงเขา"

boŋ3 tsaŋ3 <ภูเขา+ฟัน> ลักษณะคล้าย "เทือกเขา" ในภาษาไทย

boŋ3 niŋ1 <ภูเขา+ยอด> ตรงกับคำภาษาไทยว่า "ยอดเขา"

จากการศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับภูเขาในประเภทและชนิดต่าง ๆ ของชาวเมี่ยนทั้งหมดดังกล่าวนั้น พบว่า ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ด้านแบบแผนการตั้งหมู่บ้านและทำเลที่อยู่อาศัยในปัจจุบันนั้นจะถูกลดทอนรายละเอียดลงไปตามขีดจำกัดในเรื่องพื้นที่ แต่ยังรักษาไว้ซึ่งองค์ประกอบหลัก ๆ ของภูเขาที่สำคัญ ๆ ดังแผนผังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 21 แผนผังแสดงลักษณะและตำแหน่งของภูเขาสำคัญตามแบบแผนทำเลที่ตั้ง หมู่บ้าน ของชาวเมี่ยน

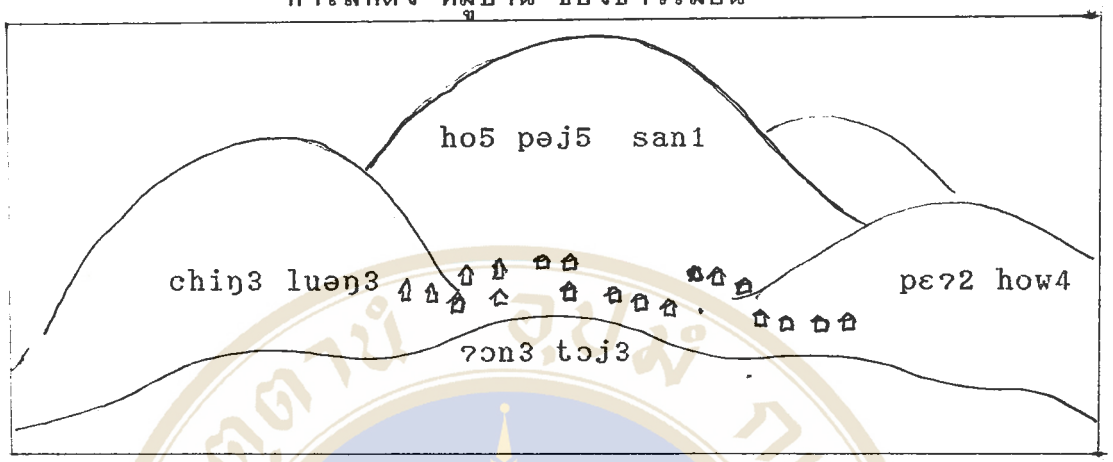

มีข้อน่าสังเกตในการใช้คำศัพท์ ที่เรียกส่วนต่าง ๆ ของภูเขาในภาษาเมี่ยน กล่าวคือ ใช้ทั้งคำว่า tsɔŋ1 และ boŋ1 ไปประกอบคำอื่น ๆ เรียกส่วนต่าง ๆ ของภูเขาทุกประเภท ในภูเขาเดียวกันนั้นบางส่วนของภูเขาใช้ tsɔŋ1 บางส่วนใช้ boŋ1 ไปประกอบคำอื่น เช่น ถ้าเป็นส่วนยอดเขาจะใช้ boŋ3 niŋ1 <ภูเขา+ยอด> "ยอดเขา" เท่านั้น จะไม่ใช้ tsɔŋ1 niŋ1 หรือ san1 niŋ1 ดังแผนผังแสดงส่วนต่าง ๆ ของภูเขาต่อไปนี้

ภาพที่ 22 แผนผังแสดงส่วนต่าง ๆ ของภูเขา

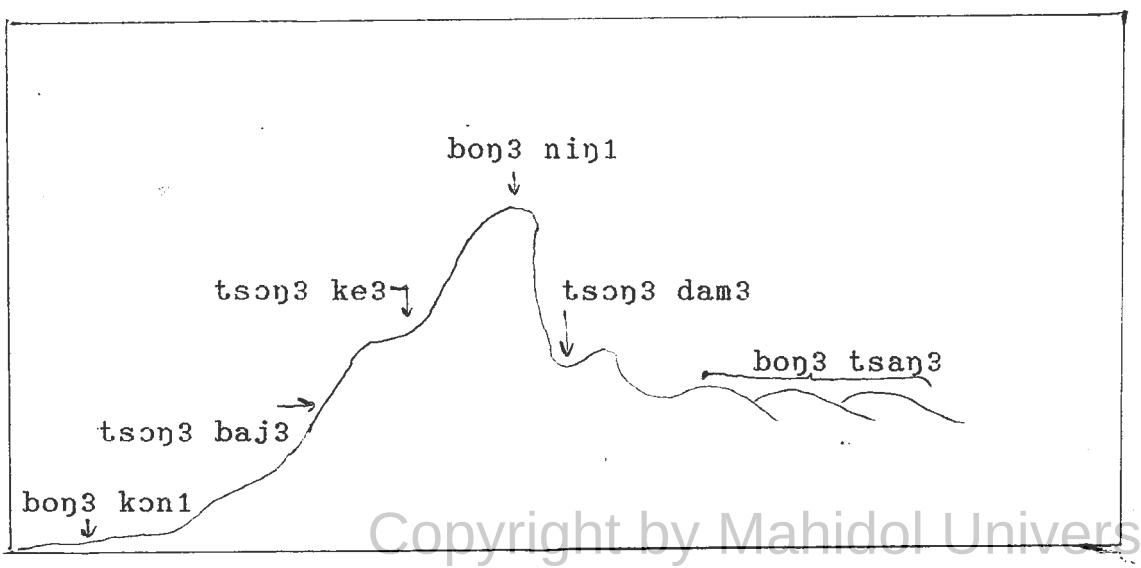

Copyright by Mahidol University

นอกเหนือจากการแบ่งส่วนต่าง ๆ ของภูเขาและการจำแนกประเภทลักษณะของภูเขาชนิดต่าง ๆ แล้ว การเข้าไปใช้ประโยชน์อันใดของชาวเมี่ยนในส่วนของภูเขานั้นจะเกี่ยวโยงและสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ อีกเช่น ภูเขานั้น ๆ เป็นบริเวณของป่าต้องห้ามหรือไม่ เป็นบริเวณของ ʔuəm2 diəŋ5 "น้ำต้นไม้" ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องของ ป่า หรือไม่ หรือเป็นส่วนของ tsɔŋ3 ke3 "สันเขา" boŋ3 niŋ1 "ยอดเขา" ซึ่งเป็นที่อยู่ของ ผี หรือไม่ เป็นต้น

3.2.3 น้ำ

ʔuəm1 "น้ำ" เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งของป่าชุมชน ตลอดจนสรรพสิ่งในบริเวณนั้น ในการศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับน้ำหรือแหล่งน้ำของชาวเมี่ยนพบว่ามีคำศัพท์ที่เรียกน้ำ ตามแหล่งที่มาและลักษณะของน้ำ ดังแสดงด้วยแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 3 ʔuəm1 "น้ำ"

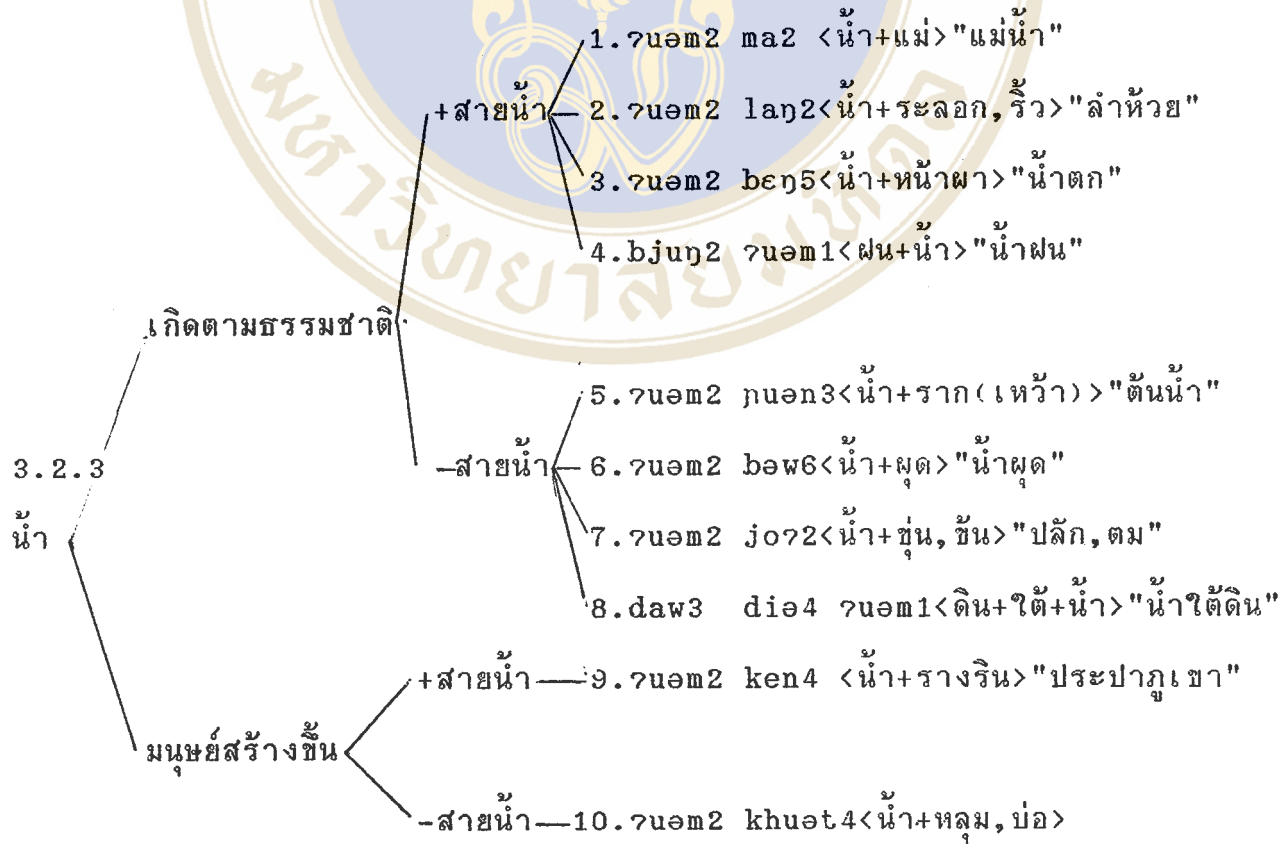

Copyright by Mahidol University

น้ำแต่ละประเภท มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ʔuəm2 ma2 <น้ำ+แม่> เป็นน้ำที่มาจากการรวมกันของน้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ เป็นน้ำสายใหญ่ ไหลเป็นทาง ตรงกับลักษณะของ "แม่น้ำ" ในคำภาษาไทย แต่จะไม่พบแหล่งน้ำชนิดนี้ บริเวณหมู่บ้านของชาวเมี่ยนจะมีบ้างก็แต่ลำห้วยเล็ก ๆ ไหลผ่านหมู่บ้าน

ʔuəm2 laŋ2 <น้ำ+ระลอก,ริ้ว> เป็นน้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ รวมกันเป็นสายน้ำไหล บริเวณของน้ำชนิดนี้จะพบทั้งในป่าในไร่ ตลอดจนไหลผ่านหมู่บ้านบางแห่งจะเป็นเฉพาะทางเดินของน้ำฝน และในช่วงฤดูแล้งน้ำจะแห้งขอดเลยก็มี

ʔuəm2 bɛŋ5 <น้ำ+หน้าผา> เป็นน้ำไหลลงมาตามภูเขาหรือหน้าผา ซึ่งก็เป็นลักษณะของน้ำตกทั่วไป ส่วนใหญ่จะต้องขึ้นไปบนเขาในป่าลึกจึงจะพบน้ำลักษณะนี้โดยเฉพาะหมู่บ้านชาวเมี่ยนจะไม่ค่อยพบในบริเวณใกล้บ้าน ทั้งนี้เกี่ยวโยงถึงเรื่องทำเลที่ตั้งหมู่บ้านดังได้กล่าวแล้ว

bjuŋ2 ʔuəm1 <ฝน+น้ำ> คือน้ำฝนตามปกติทั่ว ๆ ไปแต่มีความสำคัญกับทุกชีวิตอย่างมาก เพราะชาวเมี่ยนถือว่าน้ำฝนเป็นที่มาของแหล่งน้ำหลายแหล่งและยังหมายถึงชีวิตทางการเกษตรด้วยเพราะชาวเมี่ยนทำการเกษตรแบบอาศัยน้ำฝน

Copyright by Mahidol University

ʔuəm2 ɲuən3 <น้ำ+ราก(เหง้า)> เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ มีลักษณะเป็นขุนห้วย หรือขุนน้ำ ซึ่งเป็นต้นของแม่น้ำ ลำธาร ส่วนมากจะพบในบริเวณป่าประเภท ʔuəm2 diəŋ5 หรือ kem3 mɛŋ1

ʔuəm2 bəw6 <น้ำ+ผุด>เป็นน้ำใต้ดินที่ผุดขึ้นมาเหนือพื้น ปริมาณไม่มาก แต่สม่ำเสมอจนเกิดเป็นแหล่งน้ำที่ยังประโยชน์แก่คน สัตว์ และพืชพบแหล่งน้ำชนิดนี้ได้หลายบริเวณแม้ไม่ใช่ป่าทึบเช่นบริเวณใกล้หมู่บ้าน หรือทางลงไปไร่

ʔuəm2 joʔ2 <น้ำ+ขุ่น,ข้น>เป็นแอ่งน้ำตื้นเขิน เป็นโคลนตมพบได้ในบริเวณทั่วไป ทั้งเขตป่า เขตหมู่บ้าน พวกสัตว์ชอบแหล่งน้ำชนิดนี้มาก โดยเฉพาะช่วงอากาศร้อนบริเวณเขตป่าชุมชนจะมีสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านเช่นหมูไปนอนแช่น้ำในแอ่งเต็มไปหมด

daw3 diə4 ʔuəm1 <น้ำ+รางน้ำ> เป็นน้ำที่ได้จากการต่อน้ำจากแหล่งน้ำที่อยู่สูงกว่าหมู่บ้าน โดยเฉพาะบริเวณ chiŋ3 kem3 <ศักดิ์สิทธิ+ป่า> ลงมาใช้ในหมู่บ้าน โดยใช้ไม้ไผ่ทำเป็นรางน้ำ ต่อเป็นทอด ๆ จนถึงตัวบ้านแล้วปล่อยให้น้ำไหลรินมาตามรางไม้ไผ่

ʔuəm2 khuət4 <น้ำ+หลุม,บ่อ> เป็นน้ำจากบ่อขุดทั่วๆ ไป มีทั้งลึกและตื้น บางครั้งเป็นบ่อธรรมชาติที่มีอยู่แล้วแต่มีการขุดเพิ่มเติมเพื่อให้ลึกและปริมาณน้ำที่ซึมออกมามากขึ้นรวมถึงบ่อทรายที่ขุดตื้นๆ ไว้ริมลำห้วยเพื่อตักน้ำใส ๆ มาดื่มกินด้วย

Copyright by Mahidol University

3.2.4 พืช

ในภาษาเมี่ยนมีคำว่า ka?2 kaj4 naəŋ5<สิ่งของ+ปลูก,ฝัง>ที่หมายถึงพืช โดยรวมแม้ว่า พืชหลายอย่างจะขึ้นเองโดยไม่มีใครปลูกก็ตาม จากการศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับ ka?2naj4 tsuəŋ5 "พืช" ในภาษาเมี่ยนพบว่ามีการแบ่งประเภทและชนิดย่อยของพืชออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 4 "พืช"

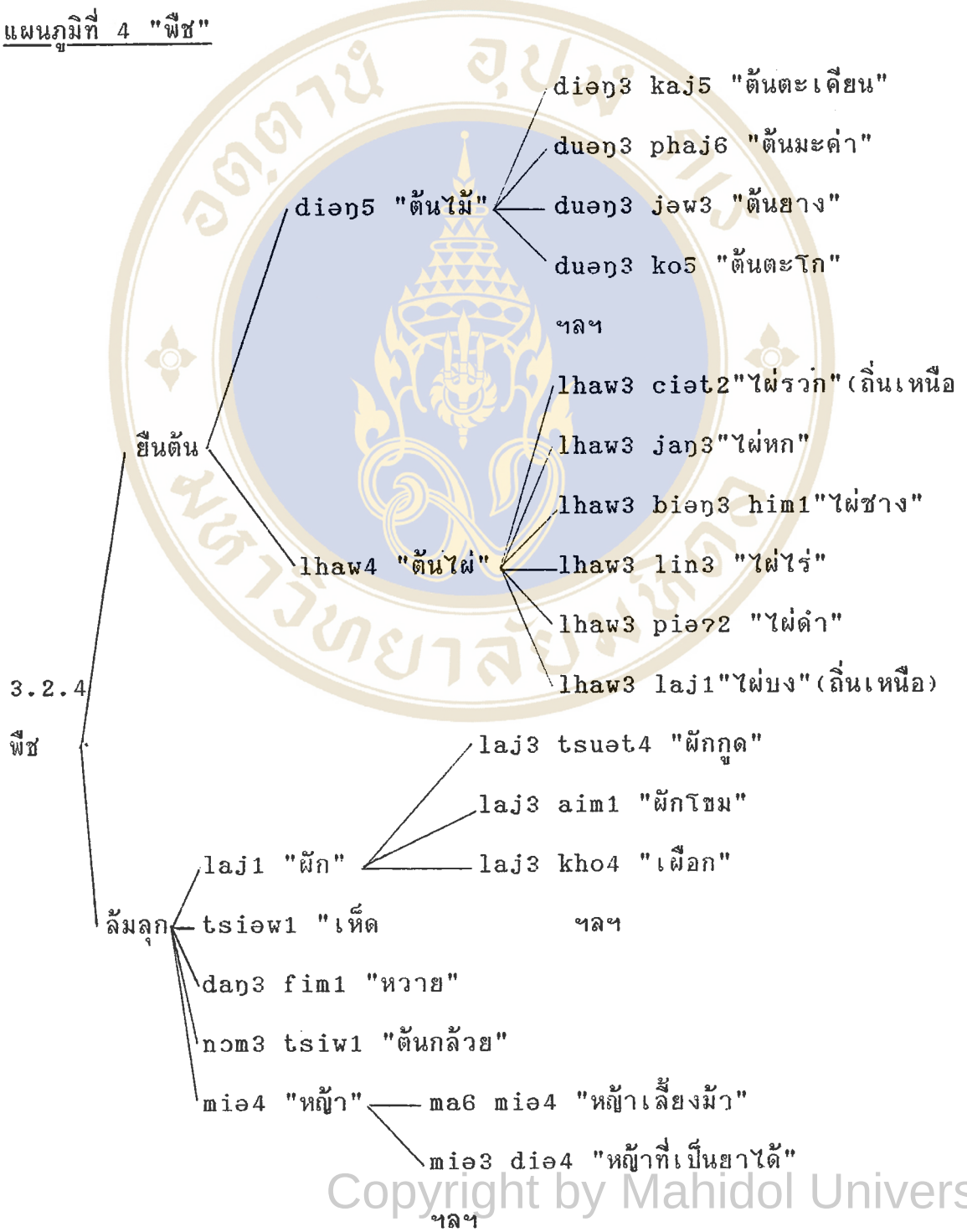

Copyright by Mahidol University

รายละเอียดของพืช ชนิดต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

diəŋ5 พืชในประเภทนี้ จะมีลักษณะเป็นไม้ใหญ่ ยืนต้นอายุยาวนาน เป็นองค์ประกอบสำคัญของป่าชุมชน มีชนิดที่แยกย่อยออกไปจำนวนมากในที่นี้จะกล่าวถึง diəŋ5 "ต้นไม้" ที่มักจะพบในบริเวรป่าชุมชนของชาวเมี่ยนดังนี้

diəŋ3 kaj5	"ต้นตะเคียน"
diəŋ3 tsuəj1	"ต้นก่อ"
diəŋ3 phaj6	"ต้นมะค่า"
diəŋ3 jəw3	"ต้นยาง"
diəŋ3 ko5	"ต้นตะโก" (ใช้เปลือกนำมาต้มในการย้อมผ้า)
taʔ2 sam1 diəŋ5	"ต้นยมหอม"
taʔ2 tsuŋ3 diəŋ5	"ต้นซ้อ" (ถิ่นเหนือ)
kaʔ2 lan1 diəŋ5	"ต้นสมอ"
dzam4 diəŋ5	"ต้นมะเกลือ" (ใช้ผลนำมาต้มในการย้อมผ้า"
tshoŋ3 diəŋ5	"ต้นสน""ไม้เกี๊ยะ"(ถิ่นเหนือ)นิยมนำมาเป็นเชื้อไฟ
ŋoŋ3 ŋɔ5 diəŋ5	"ต้นมะเดื่อ"
laŋ3 hɔʔ2 diəŋ5	"ต้นสะบ้า"
jiən3 co2 diəŋ5	"ต้นไทร"(ชาวเมี่ยนจะไม่มีใครกล้าตัดฟันเพราะกลัวเกรง jiən3 fiw1 miən4 "ผีประจำต้นไทร" เป็นต้น

lhaw4 "ต้นไผ่" ถือเป็นพืชที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและมีคุณประโยชน์อย่างมากมาย ต่อชาวเมี่ยน จึงพบคำศัพท์ในการจำแนกชนิดของต้นไผ่ตามลักษณะ และการใช้งาน แยกย่อยออกไปอีก ดังแผนภูมิต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

แผนภูมิที่ 4.1 lhaw4 "ต้นไผ่"

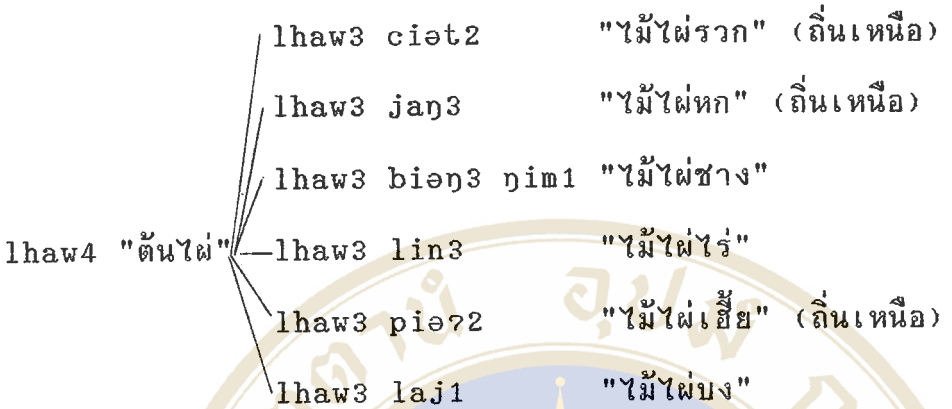

รายละอียดของ lhaw4 "ต้นไผ่" แต่ละชนิดมีดังนี้

lhaw3 ciət2 เป็นไผ่ชนิดลำต้นเล็ก ทนทาน นิยมนำมาใช้ทั้งลำไม่ผ่า

lhaw3 jaŋ3 เป็นไผ่ชนิดลำต้นใหญ่ปล้องยาวนิยมนำมาผ่าครึ่งมุงหลังคา และสับทั้งลำแล้วแผ่ออกเป็นแผ่นทำฝาบ้าน หรือปูพื้น

lhaw3 biəŋ3 ŋim1 เป็นไผ่ชนิดลำต้นพอเหมาะไม่เล็ก และใหญ่จนเกินไปปล้องยาวนิยมใช้ในการจักสานและปูพื้นบ้าน ฝาบ้าน

lhaw3 piəʔ2 เป็นต้นไผ่ชนิดที่ลำไม่ใหญ่มากนัก ปล้องยาว ผิวค่อนข้างบางเยื่อภายในปล้องหนา นิยมนำมาทำกระบอกข้าวหลาม

lhaw3 laj1 เป็นไผ่ชนิดลำต้นใหญ่ หน่ออ่อน ๆ นิยมนำมาทำหน่อไม้ดอง หรือหน่อไม้ตากแห้งลำต้นแก่นิยมใช้เป็นโครงของสิ่งก่อสร้างใหญ่ ๆ

Copyright by Mahidol University

แผนภูมิที่ 4.2 laj1 "ผัก"

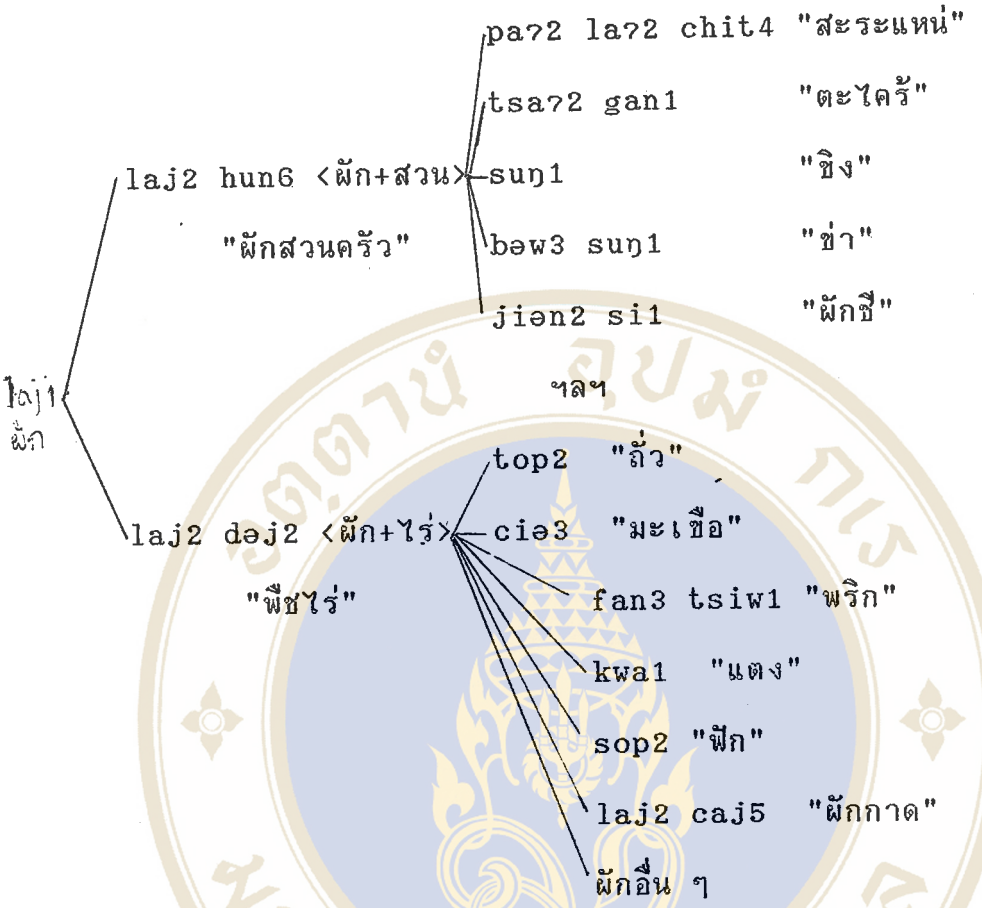

(ชนิดย่อยของผักแต่ละประเภท ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก)

ส่วนพืชบางชนิดที่ขึ้นเองในป่าชุมชนซึ่งชาวเมี่ยนนำมากินเป็นอาหารจำพวกผักได้แก่

laj3 tsuət4 "ผักกูด"

laj3 ?im1 "ผักโขม"

laj3 kho4 "เผือก" (ส่วนที่เป็นลำต้น)

diə3 tsun2 "ผักปัง"

gim3 tsuəj5 "ผักชะอม"

เป็นต้น

miə4 "หญ้า"

mi:ə4 "หญ้า" ในความหมายของชาวเมี่ยน ไม่ได้หมายถึง วัชพืชเท่านั้น

Copyright by Mahidol University

มีหญ้าหลายชนิดที่เป็นอาหารสัตว์ บางชนิดคนกินได้ และหญ้าในความหมายที่เป็นสมุนไพร ดังต่อไปนี้

ma6 miə4 "หญ้าที่นำมาเลี้ยงม้า"

tuŋ6 miə4 "หญ้าที่นำมาเลี้ยงหมู"

miə3 tsun2 "หญ้าชนิดหนึ่งลำต้นและใบอวบน้ำ ใบและก้านมีขน ขอบใบหยักกลิ่นคล้ายสะระแหน่" (ชาวเมี่ยนนำมากิน"

miə3 diə4 "หญ้า หรือต้นไม้ ตลอดจนเถาวัลย์และพืชชนิดต่าง ๆ ที่มีสรรพคุณทางยา จะเรียกรวมในกลุ่ม miə3 diə4 ซึ่งเป็นความหมายเดียวกับ "สมุนไพร" มีหลายชนิด ได้แก่

fan3 ŋɔ5 diə4 เป็นพืชที่ใช้ใบและรากต้มกับเหล้าและไก่บำรุงน้ำนม หลังคลอด

puəŋ3 diə3 tom4 เป็นเถาวัลย์ชนิดหนึ่งมีสรรพคุณขับเลือดลมหลังคลอด

diə3 ʔɔn1 พืชที่ใช้ส่วนรากต้มดื่มแก้ปวดท้องระหว่างตั้งครรภ์

tiw3 ha5 หญ้าชนิดหนึ่ง ต้มรวมกับ diə3 tsun2 ไก่และเหล้าข้าวหมากเป็นยาบำรุงกำลัง เป็นต้น

เป็นพืชที่ไม่จัดอยู่ในประเภทและชนิดต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา มีทั้งพืชที่ขึ้นเองในป่า และพืชที่ปลูก เช่น

taw1 "ต้นตาว" เป็นต้นไม้ที่ขึ้นเองตามป่า ผลนำมาทำลูกชิด

taŋ3 tsho4 "ต้นอ้อ" ชาวเมี่ยนนิยมเอาส่วนของใส้ในก้านอ้อซึ่งมีลักษณะคล้ายชูป มาจุดตรงปลาย ให้เป็นถ่านแดงๆ ใช้จี้หัวผี หรือบริเวณผิวหนัง ที่เป็นตุ่ม

ke3 nɔm3 "ต้นก๊อ" (ถิ่นเหนือ) เป็นต้นไม้ที่มีใบคล้ายพัด

Copyright by Mahidol University

ชาวเมี่ยนนำมาทำเป็นตับ ๆ ใช้มุงหลังคา

daŋ3 fim1 "หวาย" เป็นพืชที่ชาวเมี่ยนนำมาใช้ประโยชน์ในการจักสาน คาดหรือถักสิ่งของเครื่องใช้ เพื่อความคงทนและสวยงาม หน่ออ่อนของหวายนำมาเป็นอาหาร

tsiəw1 "เห็ด"มีหลายชนิดเป็นอาหารอย่างดีที่ชาวเมี่ยนได้จากป่า บางชนิดเป็นพิษมีอันตรายถึงชีวิต

nɔm3 tsiw1 "ต้นกล้วย" เป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของทั้งเขตป่า และเขตบ้าน ชาวเมี่ยนใช้ประโยชน์จากต้นกล้วยอย่างมากเช่นเดียวกับชนเผ่าอื่นรวมถึงคนพื้นราบ ตั้งแต่ลำต้น กาบ ใบ ปลี ผล

həw2 hap4 "พลับพลึง" ชาวเมี่ยนจะเอากาบหรือใบของ həw2 hap4 "พลับพลึง" มาลนไฟให้ร้อนแล้วพันหรือประคบบริเวณที่เจ็บปวดของร่างกาย (ผู้วิจัยเคยได้รับการรักษาจากชาวเมี่ยน ด้วยวิธีดังกล่าว ซึ่งได้ผลดี"

mhəj1 "เถาวัลย์" ชาวเมี่ยนใช้คำว่า mhəj1 กับพืชที่มีลักษณะเป็นเถา เลื้อยพันต้นไม้ใหญ่ ซึ่ง mhəj1 "เถาวัลย์" จะพบมากมายหลายชนิดโดยเฉพาะในป่า ชาวเมี่ยนใช้ประโยชน์จาก mhəj1 ชนิดต่างๆ ในการนำมามัดสิ่งของรวมไปถึงใช้ในการก่อสร้างกระท่อม โดยไม่ใช้ตะปู

ʔuəm2 mhəj1 <น้ำ+เถาวัลย์> เป็นชนิดหนึ่งของเถาวัลย์ที่ชาวเมี่ยนใช้แก้กระหายน้ำเวลาเข้าป่าโดยตัด ʔuəm2 mhəj1 ในลักษณะให้ปลายเฉียง แล้วรองน้ำจาก เถาวัลย์ชนิดนี้กิน .

เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

3.2.5 สัตว์

คำศัพท์ที่ใช้เรียกรวมว่า "สัตว์" นั้นไม่พบว่ามีการใช้โดยตรงอย่างชัดเจนจะมีคำศัพท์ที่อนุโลมว่าหมายถึงสัตว์ คือ ʔɔ4 "เนื้อ" เช่น puən5 ʔɔ4 <ยิง+เนื้อ> "ล่าสัตว์" ไม่ระบุว่าล่าอะไร แต่จะหมายถึงสัตว์ที่ค่อนข้างใหญ่ ส่วนประกอบของสัตว์นั้นจำแนกเป็นประเภทและชนิดย่อย ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 5 สัตว์

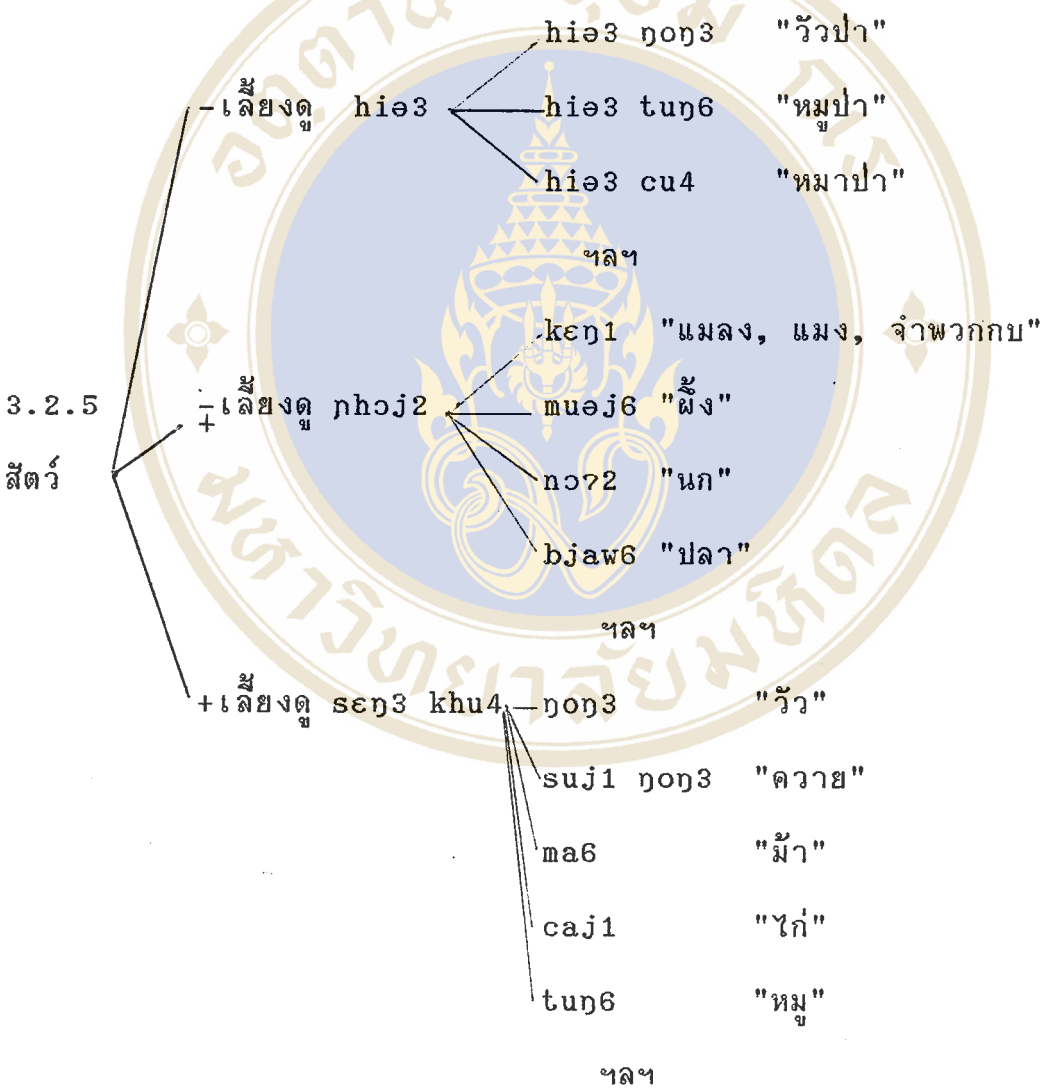

Copyright by Mahidol University

สัตว์แต่ละประเภทมีชนิดที่แยกย่อยออกไปดังต่อไปนี้

hiə3 จะหมายถึงสัตว์ที่ค่อนข้างใหญ่ เติบโตเองอยู่ในป่าตรงกับคำว่า "สัตว์ป่า" ในภาษาไทย สัตว์ที่ถูกเรียกว่า hiə3 เช่น

hiə3 tuŋ6 "หมูป่า"

hiə3 cu4 "หมาป่า"

hiə3 ŋoŋ3 "กระทิง"

เป็นต้น

มีสัตว์จำพวก hiə3 อื่น ๆ อีก แต่จะพบในเขตป่าลึกไกลออกไปจากป่าชุมชน (ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก)

ɲhɔj2 เป็นคำที่ใช้ในความหมายรอบ ๆ ของสัตว์ที่เติมโตเองตามธรรมชาติ มนุษย์ไม่นำมาเลี้ยงดู ก็สามารเติมโตได้ ในขณะเดียวกับมนุษย์จะนำมาเลี้ยงดูก็ได้ อีกนัยหนึ่ง เป็นสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของ เป็นสมบัติสาธารณะ ซึ่งส่วนมากจะเป็นสัตว์ขนาดเล็ก มีหลายจำพวกดังต่อไปนี้

kɛŋ1 มีความหมายตรงกับ "แมง,แมลง" ในคำภาษาไทยมีหลายชนิดดังนี้

kɛŋ3 thiw5 "จิ้งหรีด"

kɛŋ3 khwiə4 "หิ่งห้อย"

kɛŋ3 kuŋ1 "แมลงปอ"

kɛŋ3 buŋ1 "ริ้น"

kɛŋ3 pic1 "บุ้ง"

kɛŋ3 caj5 "กิ้งกือ"

tuŋ6 tɔn1 kɛŋ1 "ด้วง"

lhaw3 kɛŋ1 "มอด"

เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

muəj5 เป็นสัตว์ที่มีลักษณะตรงกับ "ผึ้ง" ในคำภาษาไทยชนิดย่อยดังนี้

muəj6 "ผึ้ง"

muəj6 huŋ3	"นางพญาผึ้ง"
tom3 muəj6	"ตัวต่อ"
muəj6 fun1	"มิ้น"
muəj6 muŋ6	"แตน"

naŋ1 เป็นสัตว์เลื้อยคลานมีความหมายตรงกับคำว่า "งู" ในภาษาไทย มีชนิดย่อยของสัตว์ประเภท naŋ1 ดังนี้

naŋ3 tsiəʔ4	"งูเห่า"
naŋ3 toʔ2	"งูพิษ, งูจงอาง"
naŋ3 han1 siə3	"งูเหลือม"

คำว่า naŋ1 "งู" จะรวมถึงสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายงูด้วยได้แก่

naŋ3 dzuŋ1	"ไส้เดือน"
naŋ3 kuʔ2 biŋ6	"จิ้งเหลน"

nɔʔ2 เป็นสัตว์ปีก มีลักษณะต่าง ๆ ตรงกับคำว่า "นก" ในภาษาไทย มีหลายชนิดดังนี้

nɔʔ2 go1	"นกเขา"
nɔʔ2 ʔa1	"กา"
nɔʔ2 kəʔ2 loŋ4	"นกฮูก"
nɔʔ2 ha:n5	"อีแร้ง"
nɔʔ2 piŋ3 piəw5	"นกหัวขวาน"
nɔʔ2 pɛʔ2 kop4	"นกพิราบ"
nɔʔ2 tɔ3 fɔ1	"นกกางเขน"
nɔʔ2 fam3 tsiŋ1	"นกคุ่ม"

Copyright by Mahidol University

bjaw6 เป็นสัตว์น้ำ ลักษณะโดยทั่วไป ตรงกับ "ปลา" ในคำภาษาไทย มีชนิดย่อย ดังนี้

bjaw6 nen5	<ปลา+ชื่อปลา>"ปลาชนิดหนึ่งอยู่ตามชอกหิน) ภาษาถิ่นเหนือ เรียก "ปลากั้ง"
bjaw6 shat4	<ปลา+ชื่อปลา> "ปลาไหล"

นอกเหนือจากนี้พบว่าจะยืมคำภาษาถิ่นเหนือมาใช้เรียกชื่อปลา หรือไม่ก็เรียกตามขนาด และลักษณะของปลา เช่น bjaw6 siw1 "ปลาชิว", bjaw6 faj5 "ปลาเล็ก, bjaw3 sɔj4 "ปลาสร้อย" เป็นต้น

นอกเหนือจากจำพวกใหญ่ ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมี ɲhɔj2 อื่น ๆ ในบริเวณป่าชุมชนอีกหลายชนิดดังต่อไปนี้

bop2	"กระรอก"
bop2 buj1	"ค้างคาว"
diən3	"อีเห็น"
diən2 dzəj2	"เม่น"
dom3 caŋ5	"เหยี่ยว"
kaʔ1 səj3 cɔŋ1	"กิ้งก่า"
caʔ2 bjaw3 lo2	"ปลวก"
cop2 ɲe2	"ตั๊กแตน"
dziə4	"กระแต"
dziəw4	"มด"
pjom1	"ทาก
ʔuəm2 pjom1	<น้ำ+ทาก> "ปลิง"
chaw3 khɔŋ2	"กุ้ง"
giŋ3 gwaj5	"ปู"

Copyright by Mahidol University

fan3 bja2 "พังพอน"

sap4 "ตะขาบ"

sa2 la?2 phɔŋ1 "จักจั่น"

sop2 paŋ1 "ผีเสื้อ"

to2 "เต่า"

thəw5 "กระต่าย"

muŋ6 "แมลงวัน"

muŋ3 ɲɛ3 "ยุง"

(ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก)

sɛŋ3 khu4 ชาวเมี่ยนใช้คำนี้ในความหมายที่เรียกสัตว์ที่มนุษย์นำมาเลี้ยงดู ซึ่งเป็นความหมายตรงกับ "สัตว์เลี้ยง" ในคำภาษาไทย และ sɛŋ3 khu4 ที่ชาวเมี่ยนนิยมเลี้ยงได้แก่

tuŋ6 "หมู" ชาวเมี่ยนทุกหลังคาเรือนจะต้องเลี้ยงหมูไว้เพราะเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ

caj1 "ไก่" เป็นสัตว์ที่ทุกหลังคาเรือนเลี้ยงไว้เพื่อใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ยกเว้นไก่ขาวที่เลี้ยงได้แต่ห้ามใช้ในพิธีต่าง ๆ นอกจาก เพื่อบูชาผีป่าเท่านั้น เพราะถือว่าไก่ขาวเป็นสัตว์ของผีป่า

ma6 "ม้า" เป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงไว้ต่างข้าวของโดยเฉพาะผลผลิตจากไร่นา

ŋoŋ3 "วัว" ในปัจจุบันนิยมเลี้ยงกันมากขึ้นเพื่อใช้เทียมเกวียน (ตามแบบ

suj1 ŋoŋ3 "ควาย" เทียบเกวียน(ตามแบบคนพื้นราบ)

cu4 "สุนัข" เกือบทุกบ้านนิยมเลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้านและเอาไปช่วยล่าสัตว์ในป่า

Copyright by Mahidol University

lom2 miw1 "แมว" เลี้ยงไว้ดุเล่นและช่วยจับหนู

ʔap4 "เป็ด" พบว่ามีการเลี้ยงเป็ดกันมาขึ้นในหมู่บ้านที่มีแหล่งน้ำดี ๆ เป็นต้น

สัตว์เหล่านี้แม้จะได้รับการเลี้ยงดูจากคนแต่โดยทั่วไปแล้วก็จะไปหากินเองด้วย โดยแหล่งที่สัตว์เหล่านี้ จะไปอาศัยคุ้ยเขี่ยหากิน หลบแดด หลบฝน ตลอดจนไปหาที่คลอดลูก ก็คือบริเวณป่าของหมู่บ้าน เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากบริเวณบ้านจน เกินไป แต่ก็สงบปราศจากการรบกวน จึงมักจะพบเห็นสัตว์เลี้ยงเหล่านี้ในบริเวณป่าดังกล่าวอยู่เสมอ

3.2.6 ผี

ชาวเมี่ยนให้การยอมรับ เรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอำนาจของผีและวิญญาณ ชาวเมี่ยนเชื่อว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ล้วนมีผีและเจ้าของสิ่งนั้น ๆ สถิตย์อยู่ ผู้วิจัยได้พบเห็นพิธีกรรมการเลี้ยงผีบ่อยครั้งในหมู่บ้านชาวเมี่ยน และจากการศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับผีพบว่าผีของชาวเมี่ยนมีหลายประเภทและแยกย่อยออกไปตามบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ กัน ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

Copyright by Mahidol University

แผนภูมิที่ 6 ผี

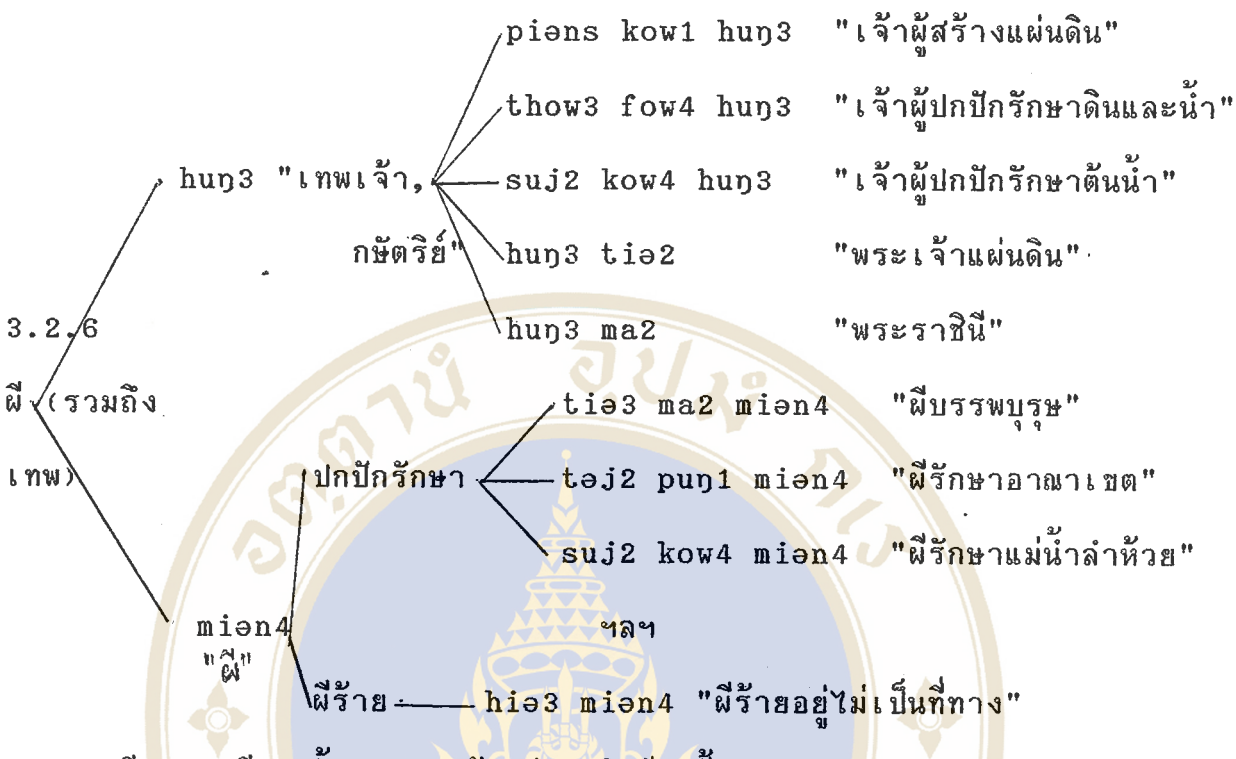

รายละเอียดของผีรวมทั้งเทพ, เจ้าแต่ละชนิดมีดังนี้

hun3 "เทพเจ้า, เจ้า, กษัตริย์"

ชาวเมี่ยนจะใช้คำว่า hun3 กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งที่เป็นที่เคารพอย่างสูง ไม่เฉพาะแต่เทพเจ้า ที่ชาวเมี่ยนถือว่าเป็นผู้มีพระคุณปกปักรักษาพวกตนเท่านั้น ยังพบว่ามีการใช้ hun3 tiə2 (เจ้า+พ่อ) "พระเจ้าอยู่หัว" hun3 ma2 <เจ้า+แม่> "พระราชินี" อีกด้วย

hun3 "เทพ,เจ้า" ที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนมีดังต่อไปนี้

thow3 fow4 hun3 "เจ้าที่ปกปักรักษาดินและน้ำ"

suj2 kow4 hun3 "เจ้าที่ปกปักรักษาต้นน้ำ"

piən3 ko1 hun3 "เจ้าผู้สร้างแผ่นดินและพื้นโลก"

(ดูความสำคัญ และบทบาทของ hun3 ต่าง ๆ ในเรื่องของความเชื่อ)

miən4 "ผี" ประเภทที่ทำหน้าที่ในการปกปักรักษา

ผีประเภทนี้พบว่ามีชนิดที่แยกย่อยออกไปอีก ได้แก่

tiə3 ma2 miən "ผีบรรพบุรุษ"

Copyright by Mahidol University

tsjaŋ3 miən4 "ผีที่ปกปักรักษาแอ่งน้ำ หนองน้ำ"

təj3 puŋ1 miən4 "ผีที่ปกป้องรักษาอาณาเขต"

təw6 miən4 "ผีที่เผ้ารักษาเตาไฟ"

tsuʔ4 soŋ3 miən4 "ผีใหญ่ที่มีความสำคัญ"

təʔ2 puŋ1 təj2 tsiəw3 miən4 "ผีเจ้าของท้องที่ที่สัตว์นั้นๆ อาศัยอยู่

ʔɔ4 miən4 "ผีเรือนที่ทำหน้าที่ช่วยต้อนสัตว์"

heŋ5 cuəŋ1 miən4 "ผียิงด้ามไม้ (หน้าไม้)"

muən3 kwen1 miən4 "ผีเฝ้าประตู"

lo3 taw3 fuʔ2 təj4 miən4 "ที่อยู่ตามข้างทางเดิน

juŋ3 təj3 miən4 "ผีผู้ที่ทำให้เกิดสัตว์และเป็นผู้เลี้ยงดูสัตว์"

jiən3 fiw1 miən4 "ผีที่ปกป้องรักษาต้นไม้ใหญ่โดยเฉพาะต้นไทร"

fam3 tshiŋ3 miən4 "ผีสามดาว (ผีเรือน)"

suj2 kow4 miən4 "ผีที่รักษาแม่น้ำลำห้วย"

แต่ miən4 "ผี" ในประเภทนี้ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบริเวณป่าชุมชน

จะมีอยู่ 7 ชนิดดังนี้

tsjaŋ3 miən4 "ผีที่ปกปักรักษาแอ่งน้ำ, หนองน้ำ

təj2 puŋ1 miən4 "ผีที่ปกป้องรักษาอาณาเขต

təʔ2 puŋ1 təj2 tsiəw4 miən4 "ผีเจ้าของท้องที่ที่สัตว์นั้น ๆ

อาศัยอยู่"

juŋ3 təj3 miən4 "ผีผู้ที่ทำให้เกิดสัตว์และเป็นผู้เลี้ยงดูสัตว์

jiən3 fiw1 miən4 "ผีที่ปกป้องรักษาต้นไม้ใหญ่โดยเฉพาะต้นไทร"

suj2 kow4 miən4 "ผีที่รักษาแม่น้ำ ลำห้วย"

hiə3 miən "ผีร้าย" จัดอยู่ในลักษณะของผีที่อยู่ไม่เป็น

ที่เป็นทางคอยทำร้ายและให้โทษ

(ดูความสำคัญและบทบาทของ miən4 ต่าง ๆ ในเรื่องของความเชื่อ และพิธีกรรม)

Copyright by Mahidol University

3.2.7 คน

คน แม้ว่าจะไม่ได้เข้าไปอยู่ในป่าชุมชน แต่ชาวเมี่ยนถือว่าคนเป็นองค์ประกอบสำคัญของป่าชุมชน ทั้งนี้ เพราะคนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับป่าชุมชนในเกือบทุกด้าน และป่าชุมชนจะไม่เกิดขึ้นหากมีคนในลักษณะเดียวกันก็ดำรงวิถีชีวิตอยู่ได้โดยพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันกับป่า ทั้งในส่วนของการรักษาและใช้ประโยชน์จากป่า คำศัพท์ต่างๆ เกี่ยวกับป่าชุมชนเกิดจาก การที่คนเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับป่าชุมชนและคนกับองค์ประกอบอื่น ๆ ของป่าชุมชน นับตั้งแต่ คนกับป่า คนกับภูเขา คนกับน้ำ คนกับพืช คนกับสัตว์ คนกับผี รวมทั้งคนกับคน ตลอดจนภูมิปัญญาในการจัดการป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อม และพิธีกรรมความเชื่อของคนต่อป่าชุมชน (ดังรายละเอียดที่ได้นำเสนอไว้ในบทถัดไป)

Copyright by Mahidol University

บทที่ 4

การอนุรักษ์ป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ศักยภาพในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ในบริบทของชุมชนชาวเมี่ยน) ที่หมายถึงสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ ป่าไม้ ขุนเขา ดิน น้ำ สัตว์ป่าและพืชพรรณเป็นอาทินั้น ผู้วิจัยพบว่า ชาวเมี่ยนซึ่งอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและพึ่งพิงธรรมชาติตลอดมาในการดำรงชีพ มีความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อการดำรงอยู่ของชีวิตและชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ได้รับการปลูกฝังและสืบทอดกันเรื่อยมา เป็นการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ซึ่งอาจจะสะท้อนผ่านคติความเชื่อ พิธีกรรม และค่านิยมตามเอกลักษณ์เฉพาะเผ่า แต่ก็สามารถรักษาสภาพแวดล้อมให้ดีมาได้หลายชั่วอายุคน โลกทัศน์และการปฏิบัติในประการต่าง ๆ มิใช่เพราะทำต่อเนื่องกันมาเท่านั้น หากผนวกเอาความรู้สึกทางด้านจิตใจ และคุณค่าทางจิตวิญญาณเข้าไว้ด้วย ในรายละเอียดที่ลึกซึ้งลงไปนั้นมีมิติแห่งการทำความเข้าใจได้หลากหลาย แต่ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้มิติทางด้านภาษาและวัฒนธรรมในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตในเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยน ทั้งในด้านความเชื่อ พิธีกรรมและภูมิปัญญาในการจัดการต่าง ๆ ซึ่งจะนำเสนอใน 2 หัวข้อคือภูมิปัญญาในการจัดการ และพิธีกรรมความเชื่อเรื่อง ดังต่อไปนี้

4.1 ภูมิปัญญาในการจัดการ

ชาวเมี่ยนมองบทบาทของป่าชุมชนว่าเป็นแหล่งต้นน้ำ แหล่งอาหารในทุกฤดูกาล แหล่งยาสมุนไพร ไม้ใช้สอยในลักษณะต่าง ๆ การอยู่รอดของชีวิตส่วนหนึ่งคือการอาศัยป่า ดังนั้นการใช้และเอาประโยชน์จากป่าจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ภูมิปัญญาในการจัดการต่อสิ่งที่ถือว่าเป็นความอยู่รอดของชีวิต และวิธีการเอาประโยชน์ที่ส่งผลกระทบต่อป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมต่างๆ นั้นสะท้อนได้จากวิธีการจัดการที่เกื้อกูลต่อธรรมชาติ คำศัพท์ที่แสดงกริยาในการใช้ประโยชน์จากป่า ตลอดจนเครื่องมือ เครื่องใช้ ดังตัวอย่างที่พบจากการศึกษาต่อไปนี้

ภูมิปัญญาในการจัดการตามรายละเอียดในเรื่ององค์ประกอบต่าง ๆ ของป่าชุมชน ที่ได้นำเสนอเป็นกลุ่มคำศัพท์ต่างๆ ในบทที่ 3 สะท้อนให้เห็นวิธีการจัดการดังนี้

Copyright by Mahidol University

การจัดการเรื่องการแบ่งเขตการใช้พื้นที่

เห็นได้จากการแบ่งเขตโดยคำนึงถึงแบบแผนการเลือกทำเลที่ตั้งบ้านเรือน เขตหมู่บ้าน เขตป่า เขตทำไร่ แนวกันไฟ ทิศทางลม ความลาดชันของพื้นที่ ตลอดจนแหล่งน้ำ สิ่งที่สะท้อนถึงการจัดการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดเจนในบริเวณป่าชุมชนก็คือ

1. เป็นแหล่งต้นน้ำ ที่สามารถต่อลงมาใช้ในหมู่บ้านได้ เพราะชาวเมี่ยนไม่นิยมเอาน้ำ จากแหล่งที่ต่ำกว่าหมู่บ้านมาดื่มกิน

2. เป็นปราการด่านสำคัญ ในการป้องกันไฟป่าไม่ให้ลุกลามถึงหมู่บ้าน

3. เป็นเขตให้ความร่มรื่น แก่สมาชิกของชุมชน

4. เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยและหากินของสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงแบบปล่อย

5. เป็นเขต เก็บ และหาไม้ใช้สอยในครัวเรือน

6. เป็นแหล่งอาหารและสมุนไพร

เป็นต้น

การจัดการเรื่อง การเลือกที่ตั้งบ้าน โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ก็คือ

1. ชาวเมี่ยนจะไม่ปล่อยให้ผู้ใดตั้งบ้านเรือนอยู่ตามใจชอบ

2. การตั้งบ้านเรือนจะไม่อนุญาตให้ตั้งอยู่เหนือต้นน้ำ

3. การจัดสรรพื้นที่จะคำนึงถึงความพอเหมาะและเพียงพอต่อความจำเป็น

4. รอบหมู่บ้านจะมี khɔj1 tow5 tsaw4 "แนวกันไฟ"

5. ตำแหน่งและทิศทางของตัวบ้านจะเรียงรายกันไป เยื้องกันบ้างแต่จะไม่ให้สร้างบ้านเหนือผู้อื่นในกรณีมีการสร้างเพิ่มเติมทีหลัง

การจัดการที่สะท้อนถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับ "น้ำ" ก็คือ

1. ห้ามตัดฟันต้นไม้บริเวณแหล่งต้นน้ำเด็ดขาด

2. ทำความสะอาดแหล่งน้ำ หนองน้ำ แม้จะเป็นบริเวณป่าก็ตาม

3. สำรวจ ซ่อมแซม ดูแลรางน้ำที่ต่อเข้ากับหมู่บ้าน โดยเก็บเศษไม้ใบหญ้า ที่อุดตันทางน้ำ

Copyright by Mahidol University

การจัดการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า ก็คือ

1. มีการกำหนดข้อห้ามในการล่าสัตว์ โดยไม่ให้ล่าเกินความเชื่อของคนในเผ่า

การจัดการที่เกี่ยวกับการนำเอาทรัพยากรจากป่ามาใช้

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าชุมชนและธรรมชาติแวดล้อมนั้นมีทั้งการดูและรักษา และการใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ดังนั้น ในประเด็นของการใช้ประโยชน์จะยกตัวอย่างรูปแบบและวิธีการนำเอาทรัพยากรมาใช้โดยสะท้อนผ่านคำกริยาที่เน้นการใช้ประโยชน์จาก "พืช" และ "สัตว์" เป็นส่วนใหญ่ ด้วยวิธีการทำให้วัสดุหลุดหรือแยกจากกันโดยใช้เครื่องมือ

คำต่าง ๆ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ประเภทวัสดุ
2. การเคลื่อนไหว
3. สภาพวัสดุเมื่อแยกจากกัน
4. เครื่องมือที่ใช้

องค์ประกอบของความหมายของคำกริยา แต่ละคำมีดังนี้

1 te?4 1. ไม้ไผ่ (ลำโต ๆ)

2. ใช้แรงหนัก ๆ ในแนวดิ่ง

3. แยกเป็นทางยาว ๆ สลับกันแต่ยังยึดกันเป็นแผง

4. tshiə5 "พร้า",pəw4 "ขวาน"

ตรงกับความหมายว่า "สับ" (ใช้เฉพาะกับวัสดุที่เป็นไม้ไผ่เท่านั้น)

2 tiw1 1. ไม้ ต้นกล้วย (หยวก) แตง เป็นต้น

2. ใช้แรงไม่มาก เชาะไปเป็นทางเป็นแนว

3. เป็นร่อง เป็นลวดลายบนผิว

4. dzu?2 tɔn1 "มีดเล็ก" siw1 "สิ่ว"

ความหมายคล้าย "เชาะ" "สลัก"

Copyright by Mahidol University

3 tɔ5 1. เนื้อสัตว์

2. ใช้แรงซ้ำที่ถี่ ๆ

3. ละเอียด

4. dzu?2 "มีด"

ความหมายตรงกับคำว่า"สับ"

4 kat5 1. เนื้อ ผัก ผลไม้ พืช เป็นต้น

2. ใช้แรงถูเสียดสีซ้ำรอย

3. แยกจากกันเป็นชิ้น ๆ

4. dzu?2 "มีด"

ความหมายตรงกับคำว่า "หั่น"

5 kɔj5 1. ไม้ยืนต้น

2. เหวี่ยงคมลงบนวัตถุโดยแรง

3. ลำต้นขาดออกจากโคนต้นล้มลง

4. pəw3 phaj1 "ขวาน(ใหญ่มีด้ามยาว)" dzəw5 "เลื่อย"

ความหมายของตรงกับคำว่า "โค่น"

6 kwaj3 1. ปลาที่มีเกล็ด พืช ผัก ผลไม้ที่ผิวไม่เรียบ

2. ตั้งเครื่องมือเอาด้านคมวางบนวัตถุ ถูไปบนผิว

3. ส่วนที่เป็นเกล็ด หรือขรุขระ หลุดออกจนผิววัสดุเรียบ

4. dzu?2 "มีด"

ความหมายคล้ายการ "ขอด","ขูด"

Copyright by Mahidol University

7 koŋ6 ɲoŋ5

1. วัสดุที่เนื้อไม่แข็งมาก เช่น ดินเหนียว ผลไม้ ขี้ผึ้ง เป็นต้น

2. วนเป็นช่องเข้าไปภายใน

3. เป็นช่อง เป็นโพรง

4. dzuʔ2 tɔn1 "มีดเล็ก"

ความหมายตรงกับคำว่า "คว้าน"

8 phaj5 1. ผลไม้ อวัยวะคน สัตว์ เป็นต้น

2. เป็นแนวทางยาว

3. แยกออกเป็นส่วน ๆ

4. ใช้ dzuʔ2 "มีด" (ตามความเหมาะสมกับวัตถุ)

ความหมายตรงกับ "ผ่า"

9 phaj1 1. ไม้

2. ทำให้บริเวณผิววัตถุหลุดออก

3. บริเวณผิวเปลือกของวัตถุหลุดออกเป็นชิ้น ๆ

4. ใช้ dzuʔ2 "มีด" pəw5 "ขวาน"

ความหมายตรงกับคำว่า"ถาก"

10 phiʔ4 1. ของแข็ง เช่นตอไม้ ฟัน เป็นต้น

2. ใช้แรงเหวี่ยงเครื่องมือเต็มที่

3. แยก แยะ หรือกระเด็นออกจากกัน

4. pəw5 "ขวาน"

ความหมายคล้ายคำว่า "จาม"

Copyright by Mahidol University

11 tshɔ2 1. ต้นไม้ (ส่วนที่เป็นกิ่งหรือยอด)

2. ตัดส่วนปลาย ๆ

3. กิ่งหรือยอดหลุดไปเหลือเป็นพุ่มได้รูปทรง

4. dzu?2 tshjə5 "พร้า (ปลายตัด)" dzu?2 ŋaw4 "มีด (ปลายงอ)" ความหมายคล้ายคำว่า "ราน"

12 dzam4 1. วัสดุที่มีความยาว ลักษณะเป็นแท่ง เช่น เสา ขอนไม้ ต้นกล้วย เป็นต้น

2. ใช้ด้านคมวางเป็นแนวดิ่งใช้แรง

3. สั้นลงเป็นท่อน ๆ

4. dẓəw5 "เลื่อย" หรือ dzu?2 "มีด"

ความหมายคล้าย "ทอน" หรือ "บั่น"

13 dzat2 1. ผลไม้

2. สับลงเบา ๆ แล้วแงะ

3. แยกหลุดออกเป็นชิ้นไม่ละเอียด

4. dzu?2 "มีด"

ความหมาย ตรงกับคำว่า "เฉาะ"

14 dzun1 1. พืช ต้นไม้ หญ้าต่าง ๆ

2. ใช้แรงเหวี่ยงเครื่องมือลงในระดับต่ำ

3. วัตถุที่ถูกตัดหลุดออกจากพื้นจนเรียบ

4. phɔŋ1"จอบ"

ความหมายคล้ายคำว่า "ถาง"

Copyright by Mahidol University

15 dzop4 1. คน สัตว์

2. แรง และเร็ว

3. แยกออกหรือขาดออกเป็นแผลเหวอะหวะ

4. dzu?2 "มีด"

ความหมายคล้ายคำว่า "จวก"

16 biət4 1. หญ้า

2. ใช้แรงระมัดระวัง

3. พื้นหญ้าเรียบเสมอกัน

4. dzu?2 "มีด"

ความหมายคล้าย "ดาย"

17 bjeŋ5 1. เนื้อสัตว์

2. ระมัดระวัง

3. วัสดุแยกออกจากกันเป็นแผ่นบาง ๆ

4. dzu?2 "มีด"

ความหมายคล้าย "แล่"

18 le?4 1. เนื้อ

2. ใช้แรงกดลากเป็นทางยาว

3. แยกหรือขาดออกเป็นทางยาว

4. dzu?2 "มีดเล็ก"

ความหมายตรงกับคำว่า "กรีด"

Copyright by Mahidol University

19 ŋan5 1. วัสดุเนื้อแข็ง ลำต้นของพืช อ้อย เป็นต้น

2. ใช้แรงกดคมของเครื่องมือหมุนโดยรอบวัสดุ

3. ผิว เปลือก เป็นรอยโดยรอบหรือแยกจากกัน

4. dzu?2 "มีด"

ความหมายตรงกับคำว่า "ควั่น"

20 fiət4 1. ผัก ผลไม้ ไม้ เป็นต้น

2. วางด้ามคมของเครื่องมือลงบนวัตถุในลักษณะเอียงแล้วตัดออกไปโดยเร็ว

3. หลุดออกเป็นชิ้น ๆ บาง ๆ เรียวลง แหลมขึ้น

4. dzu?2 "มีด"

ความหมายคล้าย "ฝาน" หรือ "เสี้ยม"

21 fuə?4 1. ผิวไม้

2. ใช้แรงกดคมเครื่องมือลงมือบนวัสดุถูซ้ำรอยไปหลาย ๆ ครั้ง

3. ผิววัสดุเรียบ

4. thəj4 "กบ (ไสไม้)"

ความหมายตรงกับคำว่า "ไส"

22 sun5 1. พืช ในส่วนของลำต้น กิ่ง

2. ถาก ซ้ำ ๆ ทีละน้อยโดยรอบลำต้น หรือกิ่ง

3. ผิวเรียบ หรือเล็กลง แหลมขึ้น

4. dzu?2 "มีด" pəw5 "ขวาน"

Copyright by Mahidol University

23 sɔn1 1. พืชที่เป็นส่วนของตา กิ่ง ยอด

2. ระมัดระวัง ทีละนิด

3. วัตถุหลุดออกจากกันจนผิวเรียบ

4. dzu?2 "มีด" kiw1 "กรรไกร"

ความหมายคล้าย "ลิด"

24 ŋha?4 1. ไม้ กระดูก (วัสดุที่แข็งหรือเหนียว)

2. ใช้แรงเหวี่ยงเครื่องมือลงไปที่วัตถุ

3. ขาดออกจากกันเป็นชิ้นใหญ่ ๆ

4. dzu?2 "มีด" pɔw5 "ขวาน"

ความหมายคล้ายคำว่า "สับ" หรือ "ฟัน"

25 thop4 1. เนื้อคน เนื้อสัตว์ พืช เป็นต้น

2. ใช้แรงเสียบลงไปในเนื้อวัตถุโดยเร็ว

3. เป็นรูลึกวัตถุแหวะออก

4. dzu?2 "มีด" หรือ kiw1 "กรรไกร"

ความหมายตรงกับคำว่า "แทง"

26 lhi?4 1. เนื้อสัตว์

2. ไม่ระมัดระวัง

3. เนื้อวัตถุแยกออกจากกันเป็นชิ้นบาง ๆ

4. dzu?2 "มีด"

ความหมายคล้าย "เฉือน"

Copyright by Mahidol University

27 lhuəj1 1. เนื้อสัตว์

2. เครื่องมืออย่างระมัดระวัง ประณีต

3. วัตถุแยกออกจากกันเป็นชิ้น ๆ ส่วน ๆ

4. dzu?2 (มีด)

ความหมายคล้าย"ชำแหล"

28 dzəw5 1. ไม้

2. แรงถูเครื่องมือซ้ำรอยไปมา

3. วัสดุขาดออกจากกัน

4. dzəw5 "เลื่อย"

ความหมายตรงกับคำว่า "เลื่อย"

จากองค์ประกอบของความหมาย ของคำกริยา ดังกล่าวแม้จะเป็นตัวอย่างที่เน้นในส่วนของ "พืช" และ "สัตว์" เป็นส่วนใหญ่ แต่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบและวิธีการในการนำเอาทรัพยากรจากธรรมชาติมาใช้อย่างเห็นคุณค่าโดยเฉพาะเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำขึ้นเองง่าย ๆ ไม่ทำลายธรรมชาติ เป็นสิ่งสนับสนุนวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่กับธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแวดล้อมเพื่อการยังชีพมากกว่าผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจที่ไม่เคยมีคำว่าเพียงพอ

Copyright by Mahidol University

แผนภูมิที่ 7 แสดงองค์ประกอบของความหมายของคำกริยาในการทำให้ชิ้นส่วนของวัสดุหลุดออกจากกัน

องค์ประกอบ / คำศัพท์	ประเภทวัสดุ: พืช (ไม้ไผ่)	พืช (ไม้ คนกลวย แตง เป็นต้น)	สัตว์ (เนื้อ)	พืชหรือสัตว์ (ผัก ผลไม้ เป็นต้น)	พืช (ไม่เป็นต้น)	ปฏิกูลเกิดจากพืชหรือสัตว์ไม่เรียบ	ไม้ทุกชนิด เช่น ตอหรือฟืน	พืช (สวนที่เป็นกิ่งหรือยอด)	วัสดุที่เป็นแท่ง เช่น เสา ซอนไม้ ต้นกล้วย	พืช (แป้ง)	พืช (ต้นไม้ หญ้าต่าง ๆ)	คนหรือสัตว์ (เนื้อ)	ดิน ทราย ผลไม้	การเคลื่อนไหว: ทิศทาง ตามยาว	ตามขวาง	ใช้แรง	ใช้แรงไม่มาก	แรงและเร็ว	ช้าที่สุด ๆ	ค่อย ๆ	ถูก	ระมัดระวังที่สุดและนิ่ม	กดและหมุนไปด้วย	กดลากเป็นทางยาว	วนเป็นของเสาไปด้วย	เฉาะเป็นทางเป็นแนว	สภาพวัสดุ เมื่อหลุดออกจากกัน	เครื่องมือ
1. te?4	+													+		+											แบ่งออกเป็นแยง	paw4 " ขวาน "
2. tiw1		+															+										+	เป็นรอง, เกิดลวดลายบนผิว	dzu?2 ton1 " มีดเล็ก"
3. tɔ5			+													+				+								ละเอียด	dzu?2 " มีด "
4. kat5				+												+					+							เป็นชิ้น	dzu?2 " มีด "
5. kɔj5					+											+												โค่น , ล้มลง	pəw3 phaj1 "ขวาน" dzaw1 เลื่อย
6. kwaj3						+																+						ผิววัสดุเรียบ	dzu?2 " มีด "
7. koŋ6 ŋoŋ5													+													+		เป็นของ , โพรง	dzu?2 " มีด "
8. phaj5				+										+														เป็นสองซีก	dzu?2 " มีด "
9. phaj1							+									+												ผิวหรือเปลือกเป็นชิ้น	dzu?2 "มีด" pəw4 "ขวาน"
10. phi?4							+									+												แยกออกเป็นชิ้นเล็กลง	pəw4 " ขวาน "
11. tshɔ2								+														+						เป็นพุ่ม , เป็นทรง	dzu?2 ŋaw1 " มีดงอ "
12. dzam4									+						+	+												สั้นลง , เป็นท่อน ๆ	dzu?2 " มีด " dzəw4 เลื่อย
13. dzat2										+							+											เป็นชิ้นไม่ละเอียด	dzu?2 " มีด "
14. dzun1											+					+												เตียนเรียบ	phɔŋ1 "จอบ"

เครื่องหมาย + หมายถึงใช่ ,ช่องว่างหมายถึง ไม่ใช่

Copyright by Chiang Mai University

แผนภูมิที่ 7 แสดงองค์ประกอบของความหมายของคำกริยาในการทำให้ชิ้นส่วนวัสดุหลุดออกจากกัน (ต่อ)

องค์ประกอบ / คำศัพท์	ประเภทวัสดุ: พืช (ไม้ใหญ่)	พืช (ไม่ตกลวง แข็ง เป็นต้น)	สัตว์ (เนื้อ)	พืชหรือสัตว์ (ผัก ผลไม้ เป็นต้น)	พืช (ไม่ยืนต้น)	ปฏิกิริยาเคมีหรือพืชที่ไม่เรียบ	ไม้แข็ง เช่น ตะปู หรือ ฟัน	พืช (ที่สามารถเป็นหรือยอด)	วัสดุเป็นแผ่น เช่น ผ้าขนหนู ผ้าห่ม	พืช (ตูด)	พืช (ต้นไม้ หญ้าต่าง ๆ)	คนหรือสัตว์ (เนื้อ)	ดิน ผงผลไม้	การเคลื่อนไหว ทิศทาง: ตามยาว	ตามขวาง	ใช้แรง	ใช้แรงไม่มาก	แรงและเร็ว	สั่นสี่ ๆ	ขยับรอบ	ครูด	ระมัดระวังที่ละน้อย	กดและหมุนโดยรอบ	กดลงเป็นทางยาว	วนเป็นของเช่าไปภายใน	เฉาะเป็นทางเป็นแนว	สภาพวัสดุ เมื่อหลุดออกจากกัน	เครื่องมือ
15. dzop4			+															+									ขาดเหวอะหวะ	dzu?2 " มีด "
16. biət4											+					+						+					เรียบเสมอกัน	dzu?2 " มีด "
17. bjeŋ5			+																			+					เป็นแผ่นบาง ๆ	dzu?2 " มีด "
18. le?4			+											+		+								+			เป็นทางยาว	dzu?2 " มีด "
19. ŋan5									+						+	+							+				สั้นลง , เป็นรอยโดยรอบ	dzu?2 " มีด "
20. fiət4				+													+										เรียงลง , แหลมขึ้น	dzu?2 " มีด "
21. fuə?4		+																	+								ผิววัสดุเรียบ	thəj4 " กบ "
22. sun5								+																			เล็กลง	dzu?2 "มีด" pəw4 "ขวาน"
23. sɔn1																		+			+						เรียบเสมอกัน	dzu?2 "มีด" kiw1 "กรรไกร"
24. ŋha?4						+										+											เป็นชิ้นใหญ่ ๆ	dzu?2 "มีด" pəw4 "ขวาน"
25. thop4												+					+										เป็นรูแหวะออก	dzu?2 "มีด" kiw1 "กรรไกร"
26. lhi?4			+																+								เป็นชิ้นยาว ๆ ,	dzu?2 " มีด "
27. lhuəj1			+																			+					เป็นชิ้น , เป็นส่วน ๆ	dzu?2 " มีด "
28. dzəw5							+									+				+							สั้นลง	dzəw5 " เลื่อย "

Copyright by Mahidol University

4.2 พิธีกรรม ความเชื่อ

ความเชื่อและพิธีกรรมได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวเมี่ยนในเกือบทุกด้าน ทั้งนี้เป็นไปเพื่อสร้างผลทางด้านจิตใจ การดำเนินชีวิตของชาวเมี่ยนที่ดำรงอยู่ท่ามกลางธรรมชาติแวดล้อม ก็เช่นกันพวกเขามีเกราะป้องกันภัยและมีกำลังใจจากความเชื่อที่ได้สร้างขึ้นสั่งสมและถ่ายทอดต่อกันมาโดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องของอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ที่ให้คุณให้โทษได้ ซึ่งมีบทบาทอย่างมากต่อชีวิตประจำวันและมีอิทธิพลต่อพิธีกรรม และรูปแบบการจัดการในด้านต่าง ๆ ที่ตามมาในชีวิต ดังความเชื่อและพิธีกรรมในหลายประการที่สัมพันธ์และส่งผลต่อวิถีชีวิตด้านการปฏิบัติและรูปแบบวิธีการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ได้นำมาเสนอไว้ในงานวิจัยฉบับนี้ ดังนี้คือ

4.2.1 ความเชื่อ

1) ความเชื่อในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน

ชาวเมี่ยนถือว่า บ้านและหมู่บ้านที่ตั้งในทำเลที่ถูกต้องเหมาะสมจะทำให้ผู้อยู่อาศัย เจริญรุ่งเรืองและร่มเย็นเป็นสุข ทำเลที่เหมาะดังกล่าวจะพิจารณาส่วนประกอบตามความเชื่อต่อไปนี้

1. เป็นพื้นที่ (ภูเขา) ที่ไม่ลาดชันจนเกินไป บริเวณหมู่บ้านที่ดีจะอยู่ตามเชิงเขา
2. ที่ตั้งหมู่บ้านจะต้องตั้งอยู่ในบริเวณที่ต่ำกว่าต้นน้ำ
3. แวดล้อมไปด้วยภูเขาต่าง ๆ (ดูในความเชื่อเรื่องภูเขา)
4. พื้นที่พอสมควรกับจำนวนครัวเรือน ที่ทำกินและทำเลนั้นจะต้องมี

daw3 loŋ2 "ดินดี" (ไม่มีหิน ทราย ปน) เชื่อว่าข้าวจะได้ผลดี

daw3 tsiə4 "ดินดำ" (ปนหิน) เชื่อว่า จะปลูกข้าวโพดได้ดี

nɔm3 tsiw1 "กล้วยป่า" เชื่อว่า จะมีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์

lhaw4 "ไม้ไผ่" เชื่อว่าจะมีอุปกรณ์ เครื่องใช้ครบบริบูรณ์

Copyright by Mahidol University

2) ความเชื่อในการเลือกที่ตั้งบ้าน

ในการเลือกที่ตั้งบ้านนั้น ชาวเมี่ยนมีความเชื่อในเรื่อง cuəŋ1 "ธาตุ" และ puŋ1 "ทิศ" เข้ามาเป็นองค์ประกอบว่า ธาตุของคนมีอยู่ทั้งหมด 5 ธาตุ ทุกคนจะมีธาตุ และทิศประจำตัวไม่ธาตุใดก็ธาตุหนึ่งใน 5 ธาตุคือ

cuəŋ1 "ธาตุ"	puŋ1"ทิศ"
1. muə?2 "ไม้"	ตะวันออก
2. suj2 "น้ำ"	ใต้
3. ciəm1 "ทอง"	ตะวันตก
4. thow4 "ดิน"	เหนือ
5. huə4 "ไฟ"	ตะวันออก

การสร้างบ้านต้องไม่หันหน้าไปทาง puŋ1 "ทิศ" ตรงกับ cuəŋ1 "ธาตุ" ของหัวหน้าครอบครัว และจะไม่สร้างบ้านอยู่เหนือบ้านผู้อื่นในกรณีที่ไปสร้างเพิ่มเติมทีหลัง

3) ความเชื่อเรื่องภูเขา

ชาวเมี่ยนให้ความสำคัญกับภูเขา เป็นอย่างมากเห็นได้จากความเชื่อต่าง ๆ ที่มีต่อภูเขาดังนี้

ภูเขาด้านหลังหมู่บ้าน ได้แก่

ชื่อภูเขา	ความเชื่อ
ho5 pəj5 san1	เชื่อว่าภูเขาลูกนี้ยิ่งสูงใหญ่เท่าใดยิ่งดีจะทำให้หมู่บ้านมั่นคง ปลอดภัย เปรียบเหมือนนั่งเก้าอี้มีพนักพิง
kuəj5 jin3 san1	เชื่อว่าจะทำให้อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินมั่นคง ร่ำรวย
wan3 pi1 san1	เชื่อว่า จะทำให้ฉลาด มีไหวพริบเจริญรุ่งเรือง

Copyright by Mahidol University

tshaŋ3 du?4 san1 เชื่อว่าอุดมสมบูรณ์ด้วยสิ่งอุปโภค บริโภค มีข้าวเต็มยุ้งเต็มฉาง

ma6 wan5 san1 เชื่อว่า จะทำให้มีความสะดวกสะบาย ประกอบด้วย พาหนะ ช้าง ม้า ลา ฯลฯ

ภูเขาด้านหน้าหมู่บ้าน

?ɔn3 tɔj3 จะต้องมีขนาดเตี้ยกว่าภูเขาด้านหลังของหมู่บ้านจึงจะถือว่าดี เป็นมงคล

ภูเขาด้านข้างหมู่บ้าน

chiŋ3 luəŋ3 เป็นภูเขาด้านขวาของหมู่บ้าน เชื่อว่าเป็นตัวแทนของ"เจ้าบ้าน"

pɛ?2 how4 เป็นภูเขาด้านซ้ายของหมู่บ้าน เชื่อว่าเป็นตัวแทนของ"แขกเหรื่อ"

การมีchiŋ3luəŋ3 สูงกว่า pɛ?2 how4 ถือว่าดีมาก แต่ถ้าเตี้ยกว่าจะต้องยาวกว่าเพราะเชื่อว่า เวลาที่เรื่องมีความกันแล้วเจ้าบ้านจะเป็นผู้ชนะความ

ลักษณะของภูเขาที่ดีตามความเชื่อของเมี่ยนอีกประการหนึ่งก็คือ จะต้อง ไม่คอดกิ่ว เพราะเชื่อว่า ภูเขาที่คอดกิ่วจะมีแต่สิ่งอัปมงคลต่างๆ เกิดขึ้น ดังนี้

ho5 pəj5 san1 คอดกิ่ว จะทำให้ประชากรไม่เพิ่มแล้วยังต้องเสียลูกหลานด้วย

?ɔn3 tɔj3 คอดกิ่ว เศรษฐกิจของหมู่บ้าน จะไม่ดี เงินทองรั่วไหลชาวบ้านยากจน

pɛ?2 how4 คอดกิ่ว จะมีเรื่องราวเสียหายแก่ผู้อาศัย

Copyright by Mahidol University

4) ความเชื่อเกี่ยวกับแหล่งน้ำ

ชาวเมี่ยนเชื่อว่าบริเวณแหล่งน้ำมี suj5 kow4 huŋ3 และ ʔu2 hɔj4 huŋ3 "ซึ่งเป็นผีประจำแหล่งน้ำ" เป็นผู้ดูแลอยู่ เมื่อแหล่งน้ำเหนือหมู่บ้านแห้งหรือไม่ไหลลงมาตามรางรินสู่หมู่บ้าน ชาวเมี่ยนจะทำพิธี chiŋ3 ʔuəm1"ขอน้ำ" จาก huŋ3 ดังกล่าว โดยเชื่อว่า จะทำให้มีน้ำใช้ตลอดฤดูกาล

5) ความเชื่อในการล่าสัตว์

ชาวเมี่ยนมีความเชื่อในเรื่องการล่าสัตว์ ดังนี้

สัตว์ขนาดกลาง เช่น เม่น เห็น เก้ง ฯลฯ เมื่อล่าได้จะต้องทำการ puj1 cɔj3 เชื่อว่าจะลดบาปและเป็นการขอบคุณต่อ ʔɔ4 miən4 ผีเรือนที่ทำหน้าที่เจรจาขอแบ่งสัตว์จากผู้ดูแล คือ juŋ3 miən4 และขอบคุณ kow5 cɔj3 miən4 ที่ทำหน้าที่เฝ้าระวังรักษาติดตามสัตว์นั้น ๆ

สัตว์ขนาดใหญ่ เช่น หมูป่า หมี กวาง ฯลฯ ชาวเมี่ยน เชื่อว่า บุญของสัตว์เหล่านี้มากเท่า ๆ กับคนดังนั้นการล่าสัตว์ใหญ่พรานแต่ละคน จะล่าได้เพียง 1 ตัว ในแต่ละครั้ง ถ้าเกินกว่านี้เชื่อว่า จะมี kwaj5 "เคราะห์" และในแต่ละปีพรานแต่ละคนจะล่าสัตว์ได้ไม่เกิน 5 ตัวต่อปี (โดยปกติแล้วคนเมี่ยนก็จะล่าไม่ถึง 5 ตัว) เพราะเชื่อว่า ถ้าล่ามากบุญของคนสู้บุญของสัตว์ไม่ไหว จะทำให้มีอันเป็นไป เช่นถูกพรานด้วยกันเห็นว่าเป็นสัตว์ป่าแล้วยิงเอา หรือถูกสัตว์ทำร้ายเป็นต้น

6) ความเชื่อเรื่องลางบอกเหตุ

ชาวเมี่ยนมีความเชื่อในเรื่องลางบอกเหตุในหลายกรณี เช่น

-ระหว่างการไปเลือกดูพื้นที่ทำไร่ ถ้าได้ยิน เก้งร้อง งูเลื้อยผ่านหน้า ไก่ตัวเมียขัน นกบินผ่าน เช่นที่กล่าวมานี้เชื่อว่าเป็นลางที่ไม่ดี จะยกเลิกการเลือกที่ทำไร่บริเวณนั้นเสีย

-ในการไปถางไร่ ถ้าพบแมลงวันไข่ ลงในห่อข้าวที่ห่อไปกิน ชาวเมี่ยนเชื่อว่า จะเกิดสิ่งที่อัปมงคลขึ้น

Copyright by Mahidol University

-ในการตัดฟันกิ่งไม้ ใบหญ้า ถ้าตกลงไปในหนองน้ำ หรือแอ่งน้ำ หรือทำต้นไม้ล้มทับหนองน้ำ เชื่อว่า เป็นลางที่ไม่ดีจะทำให้ผลผลิตไม่พอกิน หรือทำให้เจ็บป่วยถึงตายได้

4.2.2 พิธีกรรม

1) tiŋ2 pjaw4 təj2 "เลือกที่ตั้งบ้านเรือน" การเลือกที่ตั้งบ้านเรือน ชาวเมี่ยนจะทำพิธีอยู่ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ขุดหลุม ณ จุดที่เลือก จะตั้งบ้าน ลึกประมาณ 3-4 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 2-3 นิ้ว ทำก้นหลุมให้เรียบเสมอกัน ใช้เมล็ดข้าวสาร 3-4 เมล็ด ผู้ทำพิธีจะอัญเชิญ tiə3 ma2 miən4 "ผีบรรพบุรุษ" และ huŋ3 เจ้า" ผู้ดูแลรักษา ฟ้า ดิน น้ำ และทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อให้รับทราบ แล้วนำเมล็ดข้าวสารวางที่ก้นหลุม หันปลายเมล็ดชนกันเป็นรูปดอกไม้ ใช้ด้ามมีดหรือไม้ตอกเบา ๆ เพื่อตรึงเมล็ดข้าวให้อยู่กับที่ แล้วครอบด้วยถ้วยหรือกระบอกไม้ไผ่ให้มิดชิด ไม่ให้มดแมลง เข้าไปได้ ทิ้งไว้ 2-3 วัน จึงเปิดดู หากเมล็ดข้าวสารยังอยู่ในสภาพเดิมทุกอย่างไม่มีการเคลื่อนย้าย หรือหันทิศทางก็ถือได้ว่าได้รับอนุญาตจากผีให้สร้างได้(ลักษณะการวางเมล็ดข้าวดังนี้คือ

เมล็ดที่ 1 ถือว่าแทนความอยู่เย็นเป็นสุขของผู้อาศัย

เมล็ดที่ 2 แทนความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์

เมล็ดที่ 1 แทนสัตว์เลี้ยง

เมล็ดที่ 2 แทนเรือกสวน ไร่นา

ถ้าเมล็ดที่ 1 เปลี่ยนลักษณะ ถือว่าจะอยู่อาศัยไม่เป็นปกติสุข จะเจ็บไข้ได้ป่วย ชาวเมี่ยนจะไม่สร้างบ้านในที่ตรงนี้เด็ดขาด

ถ้าเมล็ดที่ 2-4 เปลี่ยนลักษณะถือว่าส่งผลสะท้อนต่อความมั่งคง อุดมสมบูรณ์ ต่อที่ทำมาหากินและต่อสัตว์เลี้ยงอย่างไรก็ตามอาจสร้างบ้านตรงนั้นได้โดยมีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์เสียก่อน

Copyright by Mahidol University

2. ใช้เหรียญ (ชนิดมีรู) จำนวน 16 เหรียญใส่ใน tsɔŋ1"เขา (ควาย)" ซึ่งใช้ในพิธีเลี้ยงผีแล้วอัญเชิญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเพื่อมารับรู้จากนั้นเทเหรียญลงพื้นแล้วเปิดตำราดู ตามลักษณะการคว่ำ - หงายของเหรียญว่าผลการเสี่ยงทายจะเป็นเช่นไร ชาวเมี่ยนเชื่อว่า ความแน่นอนของผลการทำนายหรือเสี่ยงทาย ด้วยวิธีนี้มากกว่าวิธีใช้เมล็ดข้าวเปลือก

2) ʔɔn3 ciə2 tɔŋ2

เมื่อตั้งหมู่บ้านใหม่ ปลูกสร้างบ้านเรือนเสร็จแล้ว และลงมือทำไร่กันแล้วจะต้องมีการ ʔɔn3 ciə2 tɔŋ2 เพื่อให้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ชาวเมี่ยนนับถือจะช่วยดูแลและคุ้มครองผู้คนในชุมชนไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วย โดยจะทำพิธี sip4 təj2 puŋ5 miən4 "เลี้ยงผีเจ้าที่" โดยทุกครัวเรือนจะส่งคนเข้าร่วมพิธี(เฉพาะผู้ชาย) โดยนำไก่ 1 ตัว กระดาษ(แทนเงิน)เหล้า ข้าว ไปสมทบกัน ณ บริเวณพิธี ซึ่งจะใช้จุดสูงสุดของหมู่บ้าน พิธีที่ทำคือ การบนบานขอให้ miən4 "ผี" คุ้มครอง โดยจะต้องทำพิธีตรงจุดเดิมทุกปีไป

3) chiŋ3 ʔuəm1 "ขอน้ำ" จะถือเอาวันขึ้นปีใหม่ของชาวเมี่ยน (ช่วงตรุษจีน) ทำการบอกกล่าว suj2 kows huŋ3 และ ʔu2 hɔj4 huŋ3 แล้วทำการตีฆ้อง ตีกลอง เป่าปี่ เดินทวนขึ้นไปยังจุดแรกของรางริน (ต้นน้ำ) แล้วเอาเกลือที่ห่อด้วยใบตองที่เตรียมไป เสียบไว้ที่รางรินรางแรก เพื่อเป็นการบอกกล่าวและขอน้ำจากเจ้าให้ปล่อยลงสู่หมู่บ้าน และมีใช้ตลอดปี

4) puj1 cɔj3 "พิธีกรรมขอบคุณผี" ซึ่งต้องเชิญ ʔɔ4 miən4 "ผีเรือนที่ขอแบ่งสัตว์" juŋ3 cɔj3 miən4 "ผีผู้ดูแลสัตว์และ kow5 cɔj3 miən4 "ผีผู้ติดตามรักษาสัตว์" taʔ2 puŋ1 təj2 tsiəw4 "ผีเจ้าของสถานที่เงิน)" เพื่อเป็นการขอบคุณและเป็นค่าตอบแทนต่อ miən4 นั้น ๆ

Copyright by Mahidol University

5) พิธีกรรม เกี่ยวกับ pow5 huŋ1 "ลางบอกเหตุ" ที่ไม่ดีต่าง ๆ นั้น ชาวเมี่ยนจะทำพิธีดังนี้

1. həw2 miən4 "บอกกล่าวผี" สิ่งศักดิ์สิทธิ์" ทั้งหลาย ก่อนทำการใดๆ เพื่อให้ miən4 "ผี" ให้มา po5 "บอก เตือน"

2. fuŋ5 kwaj5 "สะเดาะเคราะห์" เพื่อขับไล่สิ่งอัปมงคลให้ออกไปให้พ้น

ความเชื่อ พิธีกรรม และการจัดการ เกี่ยวกับป่าชุมชน และสิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยน ที่นำมาเสนอเป็นตัวอย่างนี้ แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 4 แสดงความเชื่อ พิธีกรรม และการจัดการเกี่ยวกับป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยน

ความเชื่อ	พิธีกรรม	การจัดการ
1. ชาวเมี่ยนเชื่อว่าบ้านและหมู่บ้านที่ตั้งในทำเลที่ถูกต้องเหมาะสมจะทำให้ผู้อยู่อาศัยเจริญรุ่งเรืองและร่มเย็นเป็นสุข	tiŋ2 pjaw4 təj2"การเลือกที่ตั้งบ้านเรือน"โดยการเสี่ยงทาย ทำได้อยู่ 2 วิธี คือเสี่ยงทายโดยใช้เมล็ดข้าวสารและใช้เหรียญ	ปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรม -ไม่ปล่อยให้ตั้งบ้านเรือนตามใจชอบ - จัดสรรที่ทางพอเหมาะแก่ความจำเป็น - ไม่อนุญาติให้สร้างบ้านอยู่เหนือต้นน้ำ เป็นต้น
2. ความเชื่อเรื่องการตั้งหมู่บ้านใหม่เมื่อปลูกสร้างบ้านเรือนเสร็จก่อนจะลงมือทำไร่จะต้องมีการเซ่นผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่นับถืออยู่จะช่วยดูแลคุ้มครองผู้คนในชุมชนไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วย	ʔɔn3 cie2 tɔŋ2"คล้ายกับการตั้งเสาหลักเมือง"จะต้องมีการเซ่นผีเจ้าที่ด้วยไก่ เหล้า ข้าว กระดาษแทนธนบัตร ณ บริเวณที่เป็นจุดสูงสุดของหมู่บ้านจะทำพิธี sip4 təj2 puŋ5 mien5 ตรงจุดเดิมทุกปีไป	- กำหนดเขตที่จะให้เป็นบริเวณ ʔɔŋ3cie2 tɔŋ2 - ร่วมกันดูแลรักษาป่าบริเวณนี้โดยห้ามผู้ใดตัดไม้หรือล่าสัตว์ตลอดจนรบกวน ลบหลู่ไม่ว่าจะด้วยกริยาหรือวาจาโดยเด็ดขาด

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 4 แสดงความเชื่อ พิธีกรรม และจัดการเกี่ยวกับป่าชุมชนและแวดล้อมของชาวเมี่ยน

ความเชื่อ	พิธีกรรม	การจัดการ
3. เชื่อในเรื่องลางบอกเหตุ เช่นงู ไก่ตัวเมียขัน นกบินผ่านเก้งร้อง ระหว่างการไปเลือกดูพื้นที่ที่ทำไร่เชื่อว่าเป็นลางที่ไม่ดี	həw2 miən4"บอกกล่าวผี, สิ่งศักดิ์สิทธิ์ fuŋ5 kwaj5 "สะเดาะเคราะห์"	ละเว้นพื้นที่หรือยกเลิกการกระทำที่จะไปละเมิดลางร้ายต่างๆ หรือกระทบกระเทือนต่อธรรมชาติและสิ่งศักดิ์ที่ประจำอยู่ในสิ่งต่างๆ
4. ในการล่าสัตว์ ชาวเมี่ยนเชื่อว่าการล่าสัตว์ในแต่ละครั้งจะต้องไม่ล่ามากเกินไป เพราะเชื่อว่าบุญของคนจะสู้สัตว์ไม่ได้จะถูกทำให้มีอันเป็นไป เมื่อล่าได้จะต้องขอบคุณต่อผี ด้วยเชื่อว่าสัตว์ทุกตัวมีเจ้าของคอยคุ้มครองอยู่	puj1 cɔj3"การขอบคุณผี (ที่เลี้ยงดูและคุ้มครองสัตว์อยู่)"จะทำพิธีเชิญ ʔɔ4 miən4,juŋ3 cɔj3 miən4 ฯลฯ มารับการขอบคุณ	- มีการกำหนดข้อห้ามในล่าสัตว์โดยไม่ให้ล่าเกินความเชื่อของคนในเผ่า - กำหนดเขตบริเวณที่จะล่าสัตว์ได้

Copyright by Mahidol University

ความเชื่อ	พิธีกรรม	การจัดการ
5. ความเชื่อเรื่องแหล่งน้ำมีผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ การทำพิธี"ขอน้ำ" จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าจะทำให้มีน้ำใช้ตลอดฤดูกาล	chiŋ3 ʔuəm1 "พิธีขอน้ำ" จะถือเอาวันขึ้นปีใหม่ (ตรุษจีน) ทำการบอกกล่าวผี และเจ้าประจำแหล่งน้ำโดยเปาปี๋ ตีกลอง เดินทวนขึ้นไปยังต้นน้ำแล้วเอาห่อเกลือไปเสียบไว้ที่รางรินรางแรก	-สำรวจ ซ่อมแซม ดูแลรางน้ำที่ต่อเข้าหมู่บ้าน โดยเก็บเศษไม้ใบหญ้าที่จุดต้นทางน้ำ -ทำความสะอาดแหล่งต้นน้ำที่จะไหลลงสู่รางรินเข้าหมู่บ้าน

จากตัวอย่างตารางแสดง ความเชื่อ พิธีกรรมและการจัดการเกี่ยวกับป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยนดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่าง ความคิดความเชื่อ ในหลายกระแสทั้งความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ นำไปสู่พิธีกรรมตามความเชื่อนั้น ๆ ซึ่งสามารถไปเป็นตัวกำหนดรูปแบบการปฏิบัติและการจัดการเกี่ยวกับป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่สามารถสะท้อนวิถีทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยนอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถเข้าใจได้

Copyright by Mahidol University

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

จากการศึกษาคำศัพท์ เกี่ยวกับป่าชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยนในพื้นที่ตำบลปงเตา อำเภองาว จังหวัดลำปาง ซึ่งกลุ่มคำศัพท์ที่นำมาศึกษาได้แก่ กลุ่มคำศัพท์ป่า กลุ่มคำศัพท์ภูเขา กลุ่มคำศัพท์น้ำ กลุ่มคำศัพท์ พืช กลุ่มคำศัพท์สัตว์ กลุ่มคำศัพท์ผี กลุ่มคำศัพท์ คน และกลุ่มคำศัพท์อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับป่าชุมชนและวิถีชีวิตเชิงอนุรักษ์ของชาวเมี่ยน โดยทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีแยกองค์ประกอบ(componential analysis),การแยกประเภทแบบพื้นบ้าน (folk taxonomy) และวิธีการจัดชุดคำ(paradigm)นั้นพบว่า

1) **ภาษาเป็นตัวกำหนดกระบวนการทางความคิดและการมองโลกของเจ้าของภาษา ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของซาเฟียร์และวอร์ฟ(Sapir and Whorf Hypothesis)**

กล่าวคือ ภาษามีอิทธิพลต่อความนึกคิดและการมองโลกและเข้าใจสิ่งแวดล้อมของผู้พูด ผู้ที่พูดภาษาต่างกันมากก็ยอมคิด มองโลกและเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่างกันและจากวงค์คำศัพท์เกี่ยวกับป่าชุมชนทั้งหมดได้สะท้อนความคิดและโลกทัศน์ของชาวเมี่ยนดังนี้

"ป่า"ในความหมายของชาวเมี่ยนนั้น มิได้หมายถึงพื้นที่ที่มีเพียงต้นไม้ใหญ่เท่านั้น แต่รวมไปถึงไม้เล็กและใหญ่รวมไปถึงหญ้าและเถาวัลย์ที่ขึ้นปะปนกันไปเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถจะไปจัดกระทำให้เหมือนธรรมชาติได้ ดังที่ปรากฏคำว่า "ปลูกป่า" ในภาษาเมี่ยนเลย และนอกเหนือจากด้านกายภาพดังกล่าวนี้แล้วป่าเป็นฐานด้านปัจัย 4 ในความอยู่รอดของการดำรงชีวิตรวมไปถึงเป็นฐานทางประเพณีที่สืบทอดความสำนึกทางด้านจิตใจ เป็นองค์รวมของระบบวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตอย่างอเนกอนันต์ที่คนสามารถอยู่ร่วมกับได้ โดยไม่จำเป็นต้องแยกคนออกจากป่า ซึ่งประเด็นดังกล่าวต่างไปจากทัศนะของเจ้าหน้าที่หรือคนภายนอก ซึ่งต่างภาษาและวัฒนธรรมที่พยายามแยกคนออกจากป่าด้วยหวังว่าจะให้ป่าคงอยู่โดยไม่ถูกรบกวนและ

Copyright by Mahidol University

ในที่สุดก็เกิดปัญหาตามมามากมาย ดังตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็น(กรณีผาช่อ)ที่ทางการอพยพชาวเมี่ยนออกจากป่ามาอยู่ในที่ที่จัดสรรให้ใหม่

"ป่าชุมชน"ในภาษาเมี่ยน จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของคำ ที่มีความหมายโดยตรงที่หมายถึง <ป่า+ชุมชน> แม้จะมีชาวเมี่ยนรุ่นใหม่ที่เข้าใจถึงหลักการของป่าชุมชนตามแนวทางของรัฐ (กระแสที่มาแรงในขณะนี้)จะพยายามประสมคำให้หมายถึง"ป่าชุมชน" ว่า mien3 ne1 lan5 kem3 <คน + คำแสดงความเป็นเจ้าของ+หมู่บ้าน+ป่า> ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถให้รายละเอียดลึกลงไปในความเป็น "ป่าของคนในหมู่บ้าน" ได้ชัดเจนเท่ากับการให้ความหมาย คุณค่า คุณประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ของชาวเมี่ยนต่อคำว่า ป่าประเภท kem3 ทั้งหลาย ซึ่งจากรายละเอียดที่ศึกษามาทั้งหมดข้างต้น เป็นความหมายของป่าของคนทั้งชุมชนที่นอกเหนือจากเป็นฐานด้านปัจจัยสี่ในความอยู่รอดของชีวิตแล้ว ยังมีคุณค่าและความสำคัญในแง่เป็นฐานทางประเพณีที่สืบทอดความสำนึกทางด้านจิตใจอีกด้วย

2) ภาษาและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ตามที่ได้กล่าวไว้ในภูมิหลังของการวิจัยว่า ภาษาสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชีวิตมนุษย์ รูปธรรมนามธรรมและสภาพธรรมชาติต่าง ๆ มนุษย์ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการบันทึกสื่อสารและถ่ายทอด การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับป่าชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยนในงานวิจัยฉบับนี้พบว่าภาษาและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ระหว่างกันดังนี้

ภาษาเป็นเครื่องสะท้อนวัฒนธรรม

- คำศัพท์ในแต่ละกลุ่มของส่วนที่ประกอบขึ้นเป็นป่าชุมชนทำให้เข้าใจทัศนะของชาวเมี่ยนต่อป่าชุมชนของพวกเขาว่าประกอบไปด้วย สิ่งต่าง ๆ หลายอย่างทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมตั้งแต่ภูเขา ดิน น้ำ พืช สัตว์ คน และผี

คำศัพท์ย่อยของแต่ละกลุ่มแสดงให้เห็นความหลากหลายทางด้านกายภาพของป่าและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนระบบความคิดในการจำแนกประเภทของพืช สัตว์ และสิ่งต่าง ๆ ตามความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่มากน้อยต่างกันไป

Copyright by Mahidol University

- คำศัพท์ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโยงให้เห็นวิถีชีวิตวัฒนธรรมด้านความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนจารีตและข้อห้ามต่างๆ

- วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงคำในภาษา

<u>อิทธิพลจากภาษาจีน</u>

ชาวเมี่ยนรับเอาวัฒนธรรมจากจีนมาค่อนข้างมาก ดังได้กล่าวไว้ข้างต้นเนื่องจากถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ความเชื่อต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตบางอย่างเป็นการรับมาจากวัฒนธรรมจีน ส่งผลต่อคำศัพท์ในภาษาที่เป็นคำที่มาจากภาษาจีน โดยเฉพาะเป็นสิ่งที่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพราะชาวเมี่ยนใช้อักษรจีนในการบันทึกภาษาเมี่ยน คำที่ปรากฏในข้อมูลของการวิจัยฉบับนี้ ได้แก่คำที่เป็นชื่อภูเขาแห่งความเชื่อ คือ san1 "ภูเขา" ทั้งหลาย คำที่เป็นชื่อของผีต่าง ๆ เป็นต้น

3) ภูมิปัญญาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวเมี่ยน สามารถมองผ่านมิติทางด้านวัฒนธรรม

วิถีชีวิตของชาวเมี่ยนที่อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติบนพื้นที่สูงในเชิงของการอนุรักษ์และเกื้อกูลกันระหว่างคนกับธรรมชาตินั้น สามารถมองผ่านมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ ระบบความเชื่อดั้งเดิม พิธีกรรม ตลอดจนจารีตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผี และเทพยดาอารักษ์ทั้งหลาย)

ระบบความเชื่อดั้งเดิมต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติไม่ว่าจะเป็น ต้นไม้ แหล่งน้ำ ภูเขา สิงสาราสัตว์ ล้วนมีผีหรือเทพยดาสิงสถิตย์และเป็นเจ้าของดูแลรักษาทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อชาวเมี่ยนจะใช้ประโยชน์จากธรรมชาติระบบความเชื่อดังกล่าวจะสอนให้พวกเขาน้อมตัวลงขอต่อผีหรือเทพยดาเหล่านั้น โดยความเชื่อได้เชื่อมโยงไปสู่พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวเมี่ยนมีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวตามที่ปรากฏในรูปพิธีกรรมและความเชื่อต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

tiŋ2 pjaw4 təj2 ในการเลือกที่ตั้งบ้านเรือน ซึ่งจะต้องบอกกล่าวและขออนุญาตต่อผี หลังจากการดูทำเลด้วยองค์ประกอบที่สลับซับซ้อนของพื้นที่จากความเชื่อที่ถ่ายทอดสืบกันมาแล้ว การได้รับอนุญาตจากผีหรือเทพยดาผู้ดูแลจึงจะอยู่ได้อย่างเป็นสุข ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวเมี่ยนไม่ได้ตั้งบ้านเรือนหรืออพยพโยกย้ายที่อยู่ไปเรื่อย ๆ ตามใจชอบ ดังที่ถูกกล่าวหามาโดยตลอด

puj1 cɔj3 เป็นพิธีกรรมการขอบคุณต่อผีที่เกี่ยวเนื่องมาจากสัตว์ตามความเชื่อที่ว่าทุกสิ่งในธรรมชาติมีผีหรือเทพยดาสิงสถิตย์หรือเป็นเจ้าของอยู่เช่นเดียวกับสัตว์ที่มี juŋ3 tsɔj3 mien4 (ผีผู้เลี้ยงดูสัตว์)และ tə2 puŋ1 təj2 tsiəw3 mien4 (ผีผู้เป็นเจ้าของสถานที่ที่สัตว์นั้นๆอาศัยอยู่) เป็นเจ้าของให้ความคุ้มครองอยู่ ดังนั้นเมื่อล่าสัตว์มาได้ชาวเมี่ยนจะทำพิธี puj1 cɔj3 เพื่อขอบคุณผี ชาวเมี่ยนไม่ได้ล่าสัตว์อย่างผู้พิชิตหรือเป็นเกมกีฬาแต่ล่าเพื่อการดำรงชีพตามความจำเป็นและเหมาะสม

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

(1) นโยบายของรัฐในการรักษาป่า หรือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงควรดำเนินการควบคู่ไปกับการอยู่รอดของวิถีชีวิตชุมชนของชาวเขา เช่นไม่แยกชาวเขาออกจากป่า ด้วยหวังว่าจะให้ป่าคงอยู่โดยไม่ถูกรบกวน และในการปฏิบัติการกับชาวเขาเรื่องการรักษาป่า ควรเปลี่ยนจากการบังคับ ควบคุมด้วยกฎหมาย มาเป็นการสนับสนุนให้ชาวเขาได้ใช้และดูแลรักษาป่า ภายใต้ประโยชน์ร่วมกันกับรัฐ

(2) ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรส่งเสริมให้ชาวเมี่ยนรวมถึงชนต่างวัฒนธรรมอื่น ๆ บนพื้นที่สูง ได้มีโอกาสสืบสานภูมิปัญญาในการดูแลรักษาป่าชุมชนด้วยตนเอง โดยไม่เข้าไปกำหนดวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันกับป่าของพวกเขาขึ้นใหม่ทั้งหมด

Copyright by Mahidol University

(3) การดำเนินการหรือการแก้ปัญหาใด ๆ โดยเฉพาะกับชาวเขาหรือกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม ควรเรียนรู้ ทำความเข้าใจภูมิหลังทางวัฒนธรรม ของพวกเขาให้ลึกซึ้งเสียก่อน เช่นเรียนรู้ภาษา ประเพณี คติความเชื่อตลอดจนโลกทัศน์ด้านต่างๆ ซึ่งส่งผลดีต่อความเข้าใจทั้งปวง ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

(4) ควรทำการศึกษา เฉพาะกรณีว่าใครก็ตามหรือหมู่บ้านใดที่มีการรักษาป่า มีการอนุรักษ์ และดำรงอยู่ด้วยภูมิปัญญาของเขา แล้วนำออกมาเผยแพร่ต่อสื่อมวลชนต่าง ๆ ให้ประจักษ์

(5) ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งของนักพัฒนาที่จะทำงานกับชนต่างวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ในด้านวิธีคิดวิธีการจัดการทรัพยากรของชุมชน ซึ่งกำลังถูกเบียดเบียนจากกระแสการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

5.2.2 <u>ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป</u>

(1) ควรมีการศึกษา คำศัพท์เกี่ยวกับป่าชุมชนในชาวเขาเผ่าอื่น ๆ โดยเฉพาะเผ่ากะเหรี่ยงในแง่มุมของการอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม

(2) ควรมีการศึกษาภาษาศาสตร์ในเชิงสังคมและมานุษยวิทยาในประเด็นอื่น ๆ ให้มากขึ้นเพราะนอกเหนือจากประโยชน์ในวงการภาษาศาสตร์แล้วยังเกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อวงการอื่นอีกด้วย

Copyright by Mahidol University

บรรณานุกรม

กมลธรรม ชื่นพันธุ์ และคณะ. "ประเพณีและข้อห้าม" คู่มือการทำงานกับชาวเขาเผ่าเย้า ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ. ลำปาง, 2531

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, สำนักงาน. คู่มือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับตำบลและหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, มปปพ.

คณะครู ศศช. ขุนแหง. คู่มือการทำงานกับชาวเขาเผ่าเย้า. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ลำปาง, 2527

งาว, อำเภอ "สรุปรายงานข้อมูลส่วนท้องถิ่นอำเภองาว จังหวัดลำปาง ", 2534 (อัดสำเนา)

ชอบ คชาอนันต์. บทสนทนาภาษาเย้า. ศูนย์วิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงหาดไทย เชียงใหม่, 2535

ชูพินิจ เกษมณี. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำกินบนที่สูง. เอกสารประกอบการสัมมนามูลนิธิการศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวเขาในประเทศไทย, 2534.

ถวิล โชติชัยพิบูล. จารีตประเพณีการอนุรักษ์ป่า. เอกสารประกอบการสัมมนามูลนิธิเพื่อการศึกษาและการพัฒนาชาวเขาในประเทศไทย (MPCDE) 3-4 สิงหาคม, 2534

ทิวา สรรพกิจ. "การส่งเสริมกิจกรรมป่าไม้ในนโยบายของรัฐ" คนกับป่าไม้: สถานการณ์ ปัญหาและอนาคต. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8-9 กันยายน, 2531.

ธีรพันธ์ ล.ทองคำ. รายงานการวิจัยเรื่องวรรณยุกต์และพิสัยระดับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาเย้า (เมี่ยน)บ้านห้วยแม่ซ้าย ต.แม่ยาว จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531

Copyright by Mahidol University

นราวดี พันธุ์นรา. การศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับพฤติกรรมการกินของชาวไทยมุสลิม จังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536

นันทา กลิ่นมณี. คำลักษณะนามในภาษาเมี่ยน. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์หาวิทยาลัย,2530

มนัส มณีประเสริฐ. "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ในปัจจุบันด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชากรบนพื้นที่สูง". ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา (กรกฎาคม - ธันวาคม). เชียงใหม่, 2533

มงคล จันทร์บำรุง. "จากแผ่นดินใหญ่จีนถึงถิ่นไทย : การย้ายถิ่นและการตั้งถิ่นฐานของเย้า". ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา เชียงใหม่, 2531

ยศ สันตสมบัติและคณะ. "ป่าชุมชน : มิติหนึ่งของทางเลือกในการพัฒนา"เวทีชาวบ้าน. 2534

เยาวลักษณ์ อภิชาติวัลลภ. "การประยุกต์ความรู้ทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในการวิเคราะห์ปัญหาทรัพยากรป่าไม้" คนกับป่าไม้: สถานการณ์ ปัญหาและอนาคต. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8-9 กันยายน , 2531

วนัช พฤกษะศรี. "สภาพปัญหาชาวเขาหลักและปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าของชาวเขาในภาคเหนือ กับแนวทางแก้ไข" ชีวิตบนดอย. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, 2532

วิจัยชาวเขา, สถาบัน. "คติความเชื่อ" ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา. เชียงใหม่ , 2531

วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ. "ความเคลื่อนไหวเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนของประเทศไทย" วารสารสิ่งแวดล้อม, 2534

สมเกียรติ จำลอง. "คติความเชื่อขอองชาวเมี่ยน." ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา. เชียงใหม่, 2531

สำนักงานจังหวัดลำปาง. "บรรยายสรุปข้อราชการจังหวัดลำปาง." กระทรวงมหาดไทย, 2534. (อัดสำเนา)

Copyright by Mahidol University

สุริยา รัตนกุล. "ชื่อตระกูลภาษาจีน-ทิเบต". นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ชีวิตบนดอย. จดหมายข่าย (ม.ค-เม.ย) เชียงใหม่ : บริษัทคนเมืองเหนือ, 2534

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. "เรื่องคำ "ตัด" ในภาษาไทย" ภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2526) : 17-30

เสน่ห์ จามริก และคณะ. ทิศทางหมู่บ้านไทย. บทความพิเศษมูลนิธิหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2531

อรพินท์ สิงหเดช และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องสตรีกับการพัฒนาสุขภาพชุมชนในชาวเขาเผ่าเย้าจังหวัดลำปาง. มหาวิทยาลัยหิดล, 2534

เอกวิทย์ ณ ถลาง. เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ, 2534

เอี่ยม ทองดี. การศึกษาวิจัยทางมนุษยวิทยาภาษาศาสตร์ของภาษาถิ่นจังหวัดพัทลุง โดยเน้นวงคำศัพท์ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน การกสิกรรมทำมาหากิน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหิดล, 2528

Anthony R.Walker. Farmers in the hills. Malaysia:Sains Universiti, 1975

Hickerson, Nacy Parrot. Linguistic anthropology. New York, Hott. Rinehart and Winston, 1980

Karom Paiyaphrohm. Anthropological Linguistics in Mlabri. M.A. Thesis in Linguistics. Faculty of Graduate Studies, Mahidol University, 1990

Lois Callaway and C.W. Callaway. "Mien (Yao)". In Phonemes and Orthography:Language Planing in Ten Minority Languages of Thailand, 1980

Copyright by Mahidol University

Lyons, John. Semantics I. London: Cambridge University press, 1978

Naraset Pisitpanporn. Rice Cycle .M.A. Thesis in Linguistics. Faculty of Graduate Studies, Mahidol University, 1986

Nida, Eugene A. Componential Analysis of Meaning: an introduction to semantic structures. 2 nd ed. The Haque: Mouton, 1979

Tan chee beng. "Plan of a Yao House". Farmers in the hills, 1975

The siam Society. "Culture and Environment in Thailand." Bangkok, 1987

Whorf, Benjamin Lee. language, Thought and Reality: selected Writings of Benjamin Lee Whorf. edited by John B Carroll Cambridge: Technology, 1956.

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก ก

คำศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา ลักษณะภาษาเมี่ยน

pɛʔ2	"ขาว"
puj2	"ฝ้าย"
pəʔ2	"ลูกเห็บ"
puə4	"เผา"
puə5	"มือ"
piəŋ3	"ดอกไม้"
piəw4	"ผลไม้"
piəm4	"เปา"
puət2	"เห็น"
puəŋ1	"เต็ม"
taj2	"ตาย"
taj3	"มา"
tɛ1	"พ่อ"
tɔ2	"พี่สาว"
tɔŋ2	"ที่,บริเวณ"
tom3	"ใหญ่"
tɔj5	"ครก"
tiən4	"น้อย"
tuəj4	"หาง"
kɔ4	"พี่ชาย"
ko5	"ผัว"
kaj1	"แห้ง"
kem3	"ปา"

Copyright by Mahidol University

kɛŋ1	"แมง,แมลง"
koŋ1	"งาน"
kaʔ2 siəʔ4	"ท้อง"
kəʔ2 ɲɔ2	"แมงมุม"
ʔi1	"สอง"
ʔɔ4	"เนื้อ"
ʔaw4	"เมีย"
ʔap4	"เป็ด"
ʔin1	"ฝิ่น"
ʔɔj1	"อยาก, ต้องการ"
ʔiə1	"ฉัน"
ʔiə1 buə1	"<ฉัน+พวก> เรา"
ʔiət2	"หนึ่ง"
ʔiət2 pɛʔ4	"<หนึ่ง+ร้อย> หนึ่งร้อย"
ʔuəm1	"น้ำ"
ʔuəm1 ma2	"<น้ำ+แม่> แม่น้ำ"
phaj1	"ผ่า"
phaŋ3	"แคร่"
phɔŋ1	"จอบ"
thəw5	"กระต่าย"
thəj1	"บันได"
thɔ4 chiə5	"หายใจ"
khɔj1	"เปิด"
khɔj4	"บึง,กว๊าน,ทะเล"
khuət4	"หลุม,บ่อ"
baj3	"บ่า,ไหล่"

Copyright by Mahidol University

biŋ1	"ลิง"
bɔʔ4	"ตี"
bop2	"กระรอก"
boŋ1	"ภูเขา"
buŋ1	"กระดูก"
buŋ2	"ฝุ่น"
buə2	"ชื่อ"
bwuən5	"เมฆ"
baʔ2 hɔj1	"ดวงอาทิตย์"
baʔ2 pjɛ1	"ผม"
baʔ2 doʔ2 kwaj5	"เล็บ"
baʔ2 tsɔŋ1	"จมูก"
daw1	"ดิน"
da:w1	"ยาว"
da:t4	"ปีก"
daj5	"บิน"
dɔt4	"ตก,หล่น"
dɔn1	"เปียก"
dɔŋ3	"โคลน"
dop4	"เปลือก,ผิว"
diə1	"ยา"
diəŋ5	"ต้นไม้"
diəŋ5 kwa1	<ต้นไม้+แตง>"มะละกอ"
duə2	"เก้า"
daŋ3 fim1	"หวาย"
dom3 maw3	"เสื่อ"

Copyright by Mahidol University

gan1	"หญ้าคา"
tsat4	"หัวเราะ"
tsaʔ2 huŋ3	"รุ้งกินน้ำ"
tsaŋ3	"ฟืน"
tsaŋ5	"ช้าง"
tsaŋ2 tɔn1	"ผู้ชาย"
tsaw4	"ทาง"
tsɔŋ1	"ภูเขา,เขา (สัตว์)"
tsəj6	"ใช่"
tsuʔ4	"หก"
tsuŋ3	"ราก"
tsow2	"ตะเกียบ"
tsiəʔ4	"สีดำ"
caŋ1	"คอ"
caw5	"ไข่"
cap4	"หมี"
cɔj1	"ปา, ขว้าง"
cun2	"ล่า"
cuŋ1	"เก้ง"
ciə2 sin1	"ลุกขึ้น"
ciəp2	"สิบ"
ciəm1	"ทอง"
ciəw1	"เห็ด"
cuəj5	"นั่ง"
tsham4	"มาก"
tshiw1	"เสียม"

Copyright by Mahidol University

tshuʔ4	"ข้าวเปลือก"
chiŋ3	"ศักดิ์สิทธิ์"
chiŋ3 boʔ2	"เช่า"
choŋ5	"ช่อง, ตาราง"
chiə5	"ลมหายใจ"
dzam4	"เลือด"
dzaw4	"เกลือ"
dzaw5	"ลม"
dzuŋ1	"เพลง"
dziə4	"กระแต"
dʐaŋ1	"ตวงไฟ,แสงไฟ"
dʐəw5	"เลื่อย"
faj5	"เล็ก"
fəj1	"เส้นไหม,ด้าย"
fɔŋ1	"ลูกศร"
foŋ4	"พลัก"
fuʔ4	"รด (น้ำ)"
fuʔ2 tsuəj4	"เด็ก"
fun5	"กระเทียม"
sap4	"ตะขาบ"
siʔ4	"สีแดง"
sip4	"ทำพิธีกรรม"
sɔt4	"เช็ด"
sɔn1	"หมอก"
sop2	"ฟัก (พืช)"
suŋ1	"ชิง"

Copyright by Mahidol University

suj1 ŋoŋ3	"ควาย"
siə2	"เจ็ด"
siəʔ4 tɔn1	"ผู้หญิง"
siəw5	"ควัน"
ham4	"คิด"
haj5	"ได้ยิน"
hiw4	"รู้"
hep2	"แคบ"
həw2	"เผือก"
hɔ2 tsiw3	"พริกไทย"
ho1	"ใหญ่"
hop4	"ดื่ม"
hu4	"เน่า"
huŋ3	"เจ้า ,เทพ"
hiət2	"แปด"
mhəj1	"เถาวัลย์"
mhəj4	"ข้าวสาร"
mhiən1	"ใบหน้า"
nha4	"หน้าไม้ (อาวุธ)"
nhɔj1	"วัน"
nhuj1	"ขลุ่ย"
ŋhɔj2	"สัตว์ปา"
ŋhiəŋ5	"ปี"
ŋhaʔ4	"สับ,ฟัน"
ma1	"แม่"
maj5	"ซื้อ"

Copyright by Mahidol University

miŋ3	"ไป"
mɛŋ1	"สีเขียว"
muŋ6	"แมลงวัน"
muŋ3 ɲe3	"ยุง"
məj3	"เธอ"
məj3 bue1	"<เธอ+พวก>พวกเธอ"
mie4	"หญ้า"
mien3	"คน"
mien4	"ผี"
mloŋ2	"<ไม่+สบาย,ดี>ไม่สบาย"
naŋ1	"งู"
naŋ4	"สั้น"
naw5	"หนู"
nin3	"เขา (สรรพนาม)"
nin3 bue1	"<เขา+พวก>พวกเขา"
nɔm3	"หู"
nɔm3 tsiw1	"กล้วย"
noŋ2	"เอา"
nie1	"ดิน"
niew4	"บิด"
ɲa3	"ฟัน (อวัยวะ)"
ɲap4	"คราด"
ɲam1	"ลูกสะใภ้"
ɲan3	"เงิน"
ɲi2 ciep2	"ยี่สิบ"
ɲat2	"กัด"

Copyright by Mahidol University

ŋim1	"เมล็ด"
ŋoŋ3	"วัว"
ŋiəm4	"ร้องไห้"
lha5	"เดือน,พระจันทร์"
lhaŋ1	"สูง"
lha:ŋ1	"เชือก"
lhaw4	"ไม้ไผ่"
lhəj5	"ดาว"
lhop4	"สกปรก"
laj1	"ผัก"
laʔ2 pje1	"หิน"
lam3 poŋ3	"กลอง"
lom2	"ป่า"
luŋ3	"ฟ้า"
luŋ3 mhwuəŋ5	"<ฟ้า+ค่ำ>กลางคืน"
luŋ3 nhɔj1	"<ฟ้า+วัน>กลางวัน"
luj1 how2	"เสื้อผ้า"
whaŋ1	"ร้าง"
whiŋ5	"ร่องแปลงผัก"
jhat4	"ตะปุ่ม"
jhiət2	"แปด (จำนวน)"
wa3	"ภาษา, คำพูด"
win1	"เมา"
wet4	"ชุด"
jaŋ1	"ตัวอ่อนของพืช"

Copyright by Mahidol University

jɔm3	"หลับ"
juŋ3	"แกะ (สัตว์)"
jiə5	"น้อง"
juəʔ4	"ร้อน"
juən5	"กลับ"
pwon4	"ยิง"
kwa1	"แตง"
kuʔ2 ŋwa6	"ทารก"
pjaw4	"บ้าน"
pjaw3 kom4	"<บ้าน+คลุม>หลังคา"
pja1	"ห้า"
pje1	"สี"
pjom1	"ทาก"
bjaw6	"ปลา"
bjut2	"น้ำมูก"
bjuŋ2	"ฝน (น้ำ)"

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก ข

คำศัพท์สำนวนและเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับป่าชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ป่า

kem3	"ป่า"
kem3 mɛŋ1	<ป่า+สีเขียว> "ลักษณะตรงกับป่าน้ำซับ"
kɔŋ1 kem3	<พูด+ป่า> "ป่าหวงห้าม"
chiŋ3 kem3	<ศักดิ์สิทธิ+ป่า> "ลักษณะใกล้เคียงกับป่าชุมชน"
bəw5	"ป่า (ที่รกร้างใช้ประโยชน์ไม่ได้)
lom2	"ป่า (ทั่ว ๆ ไป)"
lom2 pjop4	<ป่า+หย่อม> "ป่าละเมาะ"
gan1 lom2	<หญ้าคา+ป่า> "ป่าหญ้าคา"
ʔuəm2 diəŋ5	<น้ำ+ต้นไม้> "ลักษณะตรงกับป่าขุนน้ำ"

ภูเขา

boŋ1	"ภูเขา"
tsɔŋ1	"ภูเขา, เขาสัตว์"
san1	"ภูเขา (เรียกอย่างจีน)"
kuəj5 jin3 san 1	"ภูเขาที่เชื่อว่าจะทำให้อุดมด้วยทรัพย์สิน"
	"ความร่ำรวย"
tshaŋ1 duʔ4 san1	"ภูเขาที่เชื่อว่าจะทำให้สมบูรณ์"
	"ด้วยสิ่งอุปโภค บริโภค"
ma6 wan5 san1	"ภูเขาที่เชื่อว่า จะทำให้สะดวกสบาย"
	"มากมายด้วยพาหนะ ช้าง ม้า ฯลฯ"
ho5 pəj5 san1	"ภูเขาที่เชื่อว่าจะทำให้ปลอดภัย มั่นคง"
	"เหมือนนั่งเก้าอี้ มีพนักพิง"

Copyright by Mahidol University

wan3 pi1 san1 "ภูเขาที่เชื่อว่าจะทำให้ฉลาดมีไหวพริบดี" "เจริญรุ่งเรือง"

ʔɔn3 tɔj3 "ภูเขาด้านหน้าหมู่บ้าน ลักษณะเป็นเขาลูกฟูก"

chiŋ3 tuəŋ3 "ภูเขาด้านขวาของหมู่บ้าน เป็นตัวแทนของเจ้าบ้าน"

pɛʔ2 how4 "ภูเขาด้านซ้ายของหมู่บ้านเป็นตัวแทนแขกเหรื่อ"

təj2 puŋ1 miən4 "ผีผู้ดูแลภูเขา"

hoŋ3 ŋaj3 miən4 "ผีประจำยอดผาแดง"

pɛʔ2 ŋaj3 miən4 "ผีประจำยอดผาขาว"

boŋ3 kɔn1 <ภูเขา+โคน,ตอ> "เชิงเขา"

boŋ3 tsaŋ2 <ภูเขา+ฟืน> "เทือกเขา"

boŋ3 niŋ1 <ภูเขา+ยอด> "ยอดเขา"

tsɔŋ3 baj1 <ภูเขา+ป่า,ไหล่> "ไหล่เขา"

tsɔŋ3 dam3 <ภูเขา+หุบ,เหว> "หุบเขา"

tsɔŋ3 ke3 <ภูเขา+ขี่> "สันเขา"

luəŋ2 miən4 "ผีขุนเขา"

น้ำ

ʔuəm1 "น้ำ"

ʔuəm2 ɲuən3 <น้ำ+ราก(เหง้า)> "ต้นน้ำ"

ʔuəm2 bəw6 <น้ำ+ผุด> "น้ำผุด"

ʔuəm2 bɛŋ5 <น้ำ+หน้าผา> "น้ำตก"

ʔuəm2 laŋ2 <น้ำ+ระลอก,ริ้ว> "ลำห้วย"

ʔuəm2 ma2 <น้ำ+แม่> "แม่น้ำ"

ʔuəm2 joʔ2 <น้ำ+ขุ่น,ข้น> "ปลัก,ตม"

Copyright by Mahidol University

ʔuəm2 ken4	<น้ำ+รางริน> "ประปาภูเขา"
daw3 diə4 ʔuəm1	<ดิน+ใต้+น้ำ> "น้ำซับ"
bjuŋ2 ʔuəm1	<ฝน+น้ำ> "น้ำฝน"
ken5 ʔuəm1	"กั้นน้ำ"
puŋ5 ʔuəm1	"ปล่อยน้ำ"
dam1 ʔuəm1	"ตักน้ำ"
heŋ5 ʔuəm1	"หิ้วน้ำ"
chɔŋ3 ʔuəm1	"ลุยน้ำ"
ciəw3 ʔuəm1	"ว่ายน้ำ"
məj5 ʔuəm1	"ดำน้ำ"
to2 ʔuəm1	"กรองน้ำ"
tap4 ʔuəm1	"กรอกน้ำ"
to5 ʔuəm1	"เทน้ำ"
pəj5 ʔuəm1	"รินน้ำ"
phiət4 ʔuəm1	"สาดน้ำ"
fuʔ4 ʔuəm1	"รดน้ำ"
feŋ5 ʔuəm1	"สลัดน้ำ"
phew5 ʔuəm1	"ผสมน้ำ"
hop3 ʔuəm1	"ดื่มน้ำ"
ʔuəm2 tsow3	"รางน้ำ(ไม้ขนาดใหญ่เจาะเป็นแอ่งไว้รองน้ำ)"
ʔuəm2 ken4	"รางไม้ไผ่ที่ต่อน้ำ"
ʔuəm2 khɔʔ4	"กระบวย, ที่ตักน้ำ"
ʔuəm2 doŋ3	"กระบอกน้ำ"
laʔ2 pi1 ʔe1 muən2	"กรวย"
tsan4	"จอก"

Copyright by Mahidol University

tsa2 tsan4 "แก้ว"

kɔŋ2 "ขวด"

tsa2 pɛŋ3 "กาน้ำ"

thoŋ6 "ถัง"

pun3 "ขันน้ำ"

pun6 "กะละมัง"

ʔuəm2 tɔj5 <น้ำ+ครก> "ครกกระเดื่องที่ใช้พลังน้ำ"

พืช

diəŋ5 "ต้นไม้"

taʔ2 sam1 diəŋ5 "ต้นยมหอม"

taʔ2 tsuŋ3 diəŋ5 "ต้นซ้อ" (ถิ่นเหนือ)

kaʔ2 lan1 diəŋ5 "ต้นสมอ"

dzam4 diəŋ5 <เลือด+ต้นไม้>"ต้นมะเกลือ"

tshoŋ3 diəŋ5 "ต้นสน,ไม้เกี๊ยะ"

diəŋ3 kaj5 "ต้นตะเคียน"

diəŋ3 phaj6 <ต้นไม้+ผ่า> "ต้นมะค่า"

diəŋ3 jəw3 <ต้นไม้+น้ำมัน> "ต้นยาง"

jiən3 co2 diəŋ5 "ต้นไทร"

ɲoŋ3 ɲɔ5 diəŋ5 <วัว+นม+ต้นไม้> "ต้นมะเดื่อ"

laŋ3 hɔʔ2 diəŋ5 "ต้นสะบ้า"

lhaw4 "ต้นไผ่"

lhaw3 ciət2 "ไม้ไผ่รวก"(ถิ่นเหนือ)

lhaw3 jaŋ3 <ต้นไผ่+สีเหลือง> "ไม้ไผ่หก"

lhaw3 biəŋ3 ŋim1 "ไม้ไผ่ซาง"

lhaw3 lin3 "ไม้ไผ่ไร่"

lhaw3 piəʔ2 "ไม้ไผ่เฮี๊ย" (ถิ่นเหนือ)

Copyright by Mahidol University

lhaw3 laj1	"ไม้ไผ่บง"
miə4	"หญ้า"
ma6 miə4	<ม้า+หญ้า> "หญ้าเลี้ยงม้า"
toŋ3 tsiŋ3 miə4	"หญ้าชนิดหนึ่งคล้ายผักแว่น แต่ใบเล็กกว่า ขึ้นบริเวณที่ชื้นแฉะ"
ku5 tsaʔ2 miə4	"หญ้าสาบเสือ"
miə3 tsun2	"หญ้าชนิดหนึ่ง ลำต้นและใบ "อวบน้ำใบและก้านมีขน ขอบใบหยัก กลิ่นคล้ายสะระแหน่ กินได้"
miə3 diə4	<หญ้า+ยา> "พืชที่เป็นยา" (สมุนไพร)
piəw4	"ผลไม้"
piəw3 tsuəj2	"ผลก่อ"
kəʔ2 lan3 piəw4	"สมอ"
ŋoŋ3 ɲɔ5 piəw4	<วัว+นม+ผลไม้>"ผลมะเดื่อ"
gim3 piəw4	<หนาม+ผลไม้> "มะเขือพวง"
taŋ3 hɔʔ2 piəw4	"สะบ้า"
maʔ2 mɔŋ1 piəw4	"มะม่วง"
piəŋ3	"ดอกไม้"
jaŋ3 tsow4 piəŋ3	"ดอกกล้วยไม้"
həw3 hap4 piəŋ3	<พลับพลึง+ดอกไม้>"ดอกพลับพลึงป่า"
bəʔ2 nhɔj1 piəŋ3	<ดวงอาทิตย์+ดอกไม้> "ดอกทานตะวัน"
nam2 dzaw5 fan1	"ดอกไม้กวาด"
taw1	"ตาว"
nɔm3 tsiw1	"กล้วย"
tsiəw1	"เห็ด"
həw2 hap4	"พลับพลึง"

Copyright by Mahidol University

daŋ3 fim1	"หวาย"
taŋ3 tshoʔ4	"ต้นอ้อ"
piəw3 lɔŋ4	"มะเฟือง"
bəw3 suŋ1	"ข่า"
piŋ4 diə1	<ช่อน,หลบ+ยา> "พืชที่ใช้ทำส่าเหล้า"
ke3 nɔm3	<ขี่+ใบไม้>"ต้นไม้ใบคล้ายพัดใช้มุงหลังคา"
hiə3 jiən3 si1	"ผักชีฝรั่ง"
bəʔ2 hoj5	"ผักไผ่"
diə3 cun2	"ผักปัง"
həw2	"เผือก"
maʔ2 ʔɔj1	"ฝรั่ง"
ʔin1	"ฝิ่น"
fan3 tsiw3	"พริก"
hɔ2 tsiw3	"พริกไทย"
sop2	"ฟักเขียว"
fan3 bow3	"ฟักทอง"
ciə3	"มะเขือ"
ciə3 da:w4	"มะเขือยาว"
ciə3 ʔim1	"มะเขือแจ้"
ciə3 tɔn1	"มะเขือพวง"
ʔən2 laj1	"มะไฟ"
paʔ2 tat2	"มะระ"
dɔj3	"มัน"
diəŋ3 kwa1	"มะละกอ"
laj1 tɔŋ2	"กะหล่ำปลี"
laj1 piəŋ3	"กะหล่ำดอก"

Copyright by Mahidol University

fun5	"กระเทียม"
tsiw3 piəw4	"กล้วย"
taʔ2 nɔ1 niʔ4	"ขนุน"
bjaw3	"ข้าว"
kaʔ2 mɛʔ2	"ข้าวโพด"
saʔ4	"งา"
ŋim3 tsuəj5	"ชะอม"
mɛʔ2 luʔ2	"เม็ดเดือย"
tsaʔ2 gan 1	<ตรง+หญ้า>"ตะไคร้"
kwa1	"แตงกวา"
kwa3 tom5	"แตงโม"
kwa3 pen1	"แตงไทย"
top2	"ถั่ว"
top2 laj1	<ถั่ว+ผัก>"ถั่วฝักยาว"
taʔ2 pow2 top2	<เต้าหู้+ถั่ว>"ถั่วเหลือง"
top2 mɛŋ1	<ถั่ว+สีเขียว>"ถั่วเขียว"
top2 siʔ4	<ถั่ว+สีแดง>"ถั่วแดง"
tiʔ2 sen1 piəw4	"ถั่วลิสง"
top2 lɔŋ3	"ถั่วพู"
top2 kam1	<ถั่ว+หวาน>"ถั่วลันเตา"
paʔ2 caw3	"ท้อ"
haʔ2 lo3	"น้ำเต้า"
puj2	"นุ่น"
laj3 jəj2	"บวบ"
laj1	"ผัก"
laʔ2 ma2	"ปอ"

Copyright by Mahidol University

laj1 caj5	"ผักกาด"
jiən3 si1	"ผักชี"

Copyright by Mahidol University

ดำศัพท์ที่เกี่ยวกับส่วนต่าง ๆ ของพืช

dzuŋ3	"ราก"
kɔn1	"โคนต้น"
diəŋ5	"ลำต้น"
lham5	"ข้อ,ตา"
gwa3	"กิ่ง"
nɔm3 kwɛŋ5	"ก้าน"
nɔm3	"ใบ"
tuəj1	"ยอด"
ciəm3	"โคนดอก"
piəŋ3	"ดอก"
tsaj1	"เกสร"
piəw4	"ผล"
piəw4 nej5	"ก้านผลไม้"
jəw3	"ยาง"
ŋim1	"เมล็ด"
piəw4 ŋan3	"เมล็ดใน"
jaŋ1	"ต้นอ่อน"
diəŋ5 phəj5	"เปลือกไม้"
fim1	"แก่นไม้"

เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพืช

pəw4	"ขวาน"
pa3	"คราด"
dzip4	"แกระ (ตัดข้าว)"
ŋiw1	"จอบเล็ก"
phɔŋ1	"จอบใหญ่"

Copyright by Mahidol University

dzuʔ2	"มีด"
tsiə4	"พร้า"
dzuʔ2 ŋaw1	"พร้าปลายงอ"
dzuʔ2 ŋiə5	"พร้าปลายตัด"
dzəw5	"เลื่อย"
ʔin2 dzuʔ2	"มีดกรีดฝิ่น"
tshiw1	"เสียม"
cem3	"ไม้ปลูกข้าว"
dzaŋ4 tsej3	"ไม้พาย"
bɔʔ4 biəw3 diəŋ5	"ไม้ตีข้าว"
kam4	"กระชุ"
siəŋ1	"กระด้ง"
dan1	"กระบุง"
bjat2	"พัด (ใช้เวลาตีข้าว)"
bjaw3 laŋ5	"ที่ตากข้าว"
kaʔ2 mɛʔ2 tshɔ2	"ที่ขูดข้าวโพด"
taŋ3	"ตราชั่ง"

<u>คำกริยา ที่ใช้เกี่ยวกับพืช</u>

ŋan2	"กิน"
kat4	"เกี่ยว (ใช้เคียว)"
cap4	"เกี่ยว (ใช้แกระ)"
phaj5	"กรีด"
phiʔ4	"ผ่า (จามด้วยขวาน)"
ŋhaʔ4	"ตัด, ฟัน, สับ"
phaj1	"ถาก"
tsaʔ4	"ถาง"

Copyright by Mahidol University

phaj3	"บาก"
piw3	"ปอก"
kwin2	"ปั่น"
kɔj5	"โค่น"
niət4	"เด็ด"
ʔim1	"ตอน"
tap1	"ตำ"
bɔʔ4	"ตี, ทุบ"
naw5	"หัก"
chɛŋ5	"ค้ำ"
puəŋ5	"คลุม"
mɛʔ4	"แกะ"
phuj1	"ตาก"
tsam4	"ทอน"
tsap4	"เล็ม"
cuəŋ5	"ปลูก"
chap4 chuət4	"ขยาย"
thɔ1	"ต่าง (บรรทุก)"
faw5	"ปืน"
maj2	"ขาย"
ʔop4	"หมัก"
pom2	"ฝัด"
saj1	"มัด"
sɔn1	"ลิด"
hiʔ4	"ลอก"

Copyright by Mahidol University

ɲhap4 "ถอน"

ken1 "ฟัน"

fiət4 "ชอย"

ŋan5 "ควั่น"

biət4 "ดาย"

สัตว์

ɲhɔj2 "สัตว์ที่เติบโตเองตามธรรมชาติ"

sɛŋ2 khu4 "สัตว์เลี้ยง"

hiə3 "สัตว์ป่า"

kɛŋ4 "แมง,แมลง,กบ"

kɛŋ3 thiw5 "จั้งหรีด"

kɛŋ3 khwiə4 "หั้งห้อย"

kɛŋ3 kuŋ1 "แมลงปอ"

kɛŋ3 buŋ1 "ริ้น"

kɛŋ3 pje1 "บุ้ง"

kɛŋ3 caj5 "กิ้งกือ"

tuŋ6 tɔn1 kɛŋ1 <หมู+ลูก+แมลง>"ด้วง"

lhaw3 kɛŋ1 <ไม้ไผ่+แมง>"มอด"

kɛŋ3 dzuŋ3 chiə5 "อึ่งอ่าง"

kɛŋ3 laj1 jaŋ3 "เขียด"

kɛŋ3 tsham3 tsəw3 "คางคก"

muəj6 huŋ3 <ผั้ง+เทพ,เจ้า>"นางพญาผั้ง"

tom3 muəj6 <ใหญ่+ผั้ง>"ตัวต่อ"

muəj6 fun1 <ผั้ง+หลาน>"มิ้น"

muəj6 muŋ6 <ผั้ง+แมลงวัน>"แตน"

naŋ1 "งู"

Copyright by Mahidol University

naŋ3 tsiəʔ4 <งู+สีดำ>"งูเห่า"

naŋ3 toʔ2 <งู+ดุร้าย>"งูจงอาง"

naŋ3 han1 siə5 "งูเหลือม"

naŋ3 dzuŋ1 <งู+รากไม้>"ไส้เดือน"

nɔʔ2 kəʔ2 loŋ4 "นกฮูก"

nɔʔ2 han5 "อีแร้ง"

nɔʔ2 piŋ3 piəw5 "นกหัวขวาน"

nɔʔ2 pɛʔ2 kop4 "นกพิราบ"

nɔʔ2 tɔ3 fɔŋ1 "นกกางเขน"

nɔʔ2 fam3 tsiŋ1 "นกคุ่ม"(ถิ่นเหนือ)

bjaw6 nan5 "ปลาชนิดหนึ่งอยู่ตามซอกหิน ถิ่นเหนือเรียกปลากั้ง"

bjaw6 naŋ1 <ปลา+งู>"ปลาไหล"(มีครีบหลัง)

bjaw6 shat4 "ปลาไหล"

hiə3 "สัตว์ป่า"

hiə3 tuŋ6 <สัตว์ป่า+หมู>"หมูป่า"

hiə3 cu4 <สัตว์ป่า+หมา>"หมาป่า"

hiə3 tsaŋ6 <สัตว์ป่า+ช้าง>"ช้างป่า"

hiə3 juŋ3 <สัตว์ป่า+กวาง>"เลียงผา"

hiə3 ŋoŋ3 <สัตว์ป่า+วัว>"กระทิง"

dom3 maw3 "เสือ"

dom3 maw3 siʔ4 <เสือ+สีแดง>"เสือดาว"

biŋ1 "ลิง"

biŋ3 tuəj1 da:w4 <ลิง+หาง+ยาว>"ชะนี"

tuɔj1 da:w4 <หาง+ยาว>"ค่าง"

cuŋ1 "เก้ง"

Copyright by Mahidol University

cəp4	"หมี"
siən3	"สิงโต"
bop2	"กระรอก"
bop2 buj1	<กระรอก+ตัง>"ค้างคาว"
diən3	"อีเห็น"
diən2 dzəj2	"เม่น"
dom3 caŋ5	"เหยี่ยว"
kaʔ1 səj3 cɔŋ1	"กิ้งก่า"
caʔ2 bjaw3 lo2	"ปลอก"
caʔ2 ɲe2	"ตั๊กแตน"
dziə4	"กระแต"
dziəw4	"มด"
pjom1	"ทาก"
ʔuəm2 pjom1	<น้ำ+ทาก>"ปลิง"
chaw3 khɔŋ2	"กุ้ง"
giŋ3 gwaj5	"ปู"
fan3 bja2	"พังพอน"
sap4	"ตะขาบ"
saʔ2 laʔ2 phɔŋ1	"จักจั่น"
sop2 paŋ1	"ผีเสื้อ"
to2	"เต่า"
thəw5	"กระต่าย"
muŋ6	"แมลงวัน"
muŋ3 ɲɛ3	"ยุง"

<u>คำกริยาที่เกี่ยวกับสัตว์</u>

ʔuj5	"ให้อาหาร"

Copyright by Mahidol University

puŋ5	"ปล่อย"
ʔuən5	"ชัง"
khuə3	"ล่อ"
wəj1	"ล้อม"
cɔʔ4	"จับ"
pwon5	"ยิง"
cun2	"ไล่,ล่า"
tsɛŋ3	"ดัก"
tsun2	"ต้อน"
but4 bjaw6	"ตกปลา"
tsoŋ6	"แทง"
wet4	"ชุด"
ke3	"ชี่"

เครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์

bjaw3 loŋ3	"ไซดักปลา"
caw3 kham4 bjaw6	"สวิง"
cuəŋ3 tsan2 fɔŋ1	"ลูกศร"
hla4	"หน้าไม้"
cuəŋ5 cin5	"ธนู"
choŋ5	"ปืน"
maʔ2 tɛp4 choŋ5	"ปืนแก๊ป"
choŋ5 naŋ4	"ปืนสั้น"
dzuʔ2	"มีด"
chaŋ5	"หอก"
tsiw1	"เสียม"
muŋ5	"แห"

Copyright by Mahidol University

ผี สิ่งศักดิ์สิทธิ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับสัตว์

ʔɔ4 miən4	"ผีเรือนที่ขอแบ่งสัตว์มาให้คนได้กิน"
kow5 cɔj3 miən4	"ผีที่เฝ้าระวังรักษาติดตามสัตว์"
juŋ3 tsəj3 miən4	"ผีผู้ทำให้เกิดสัตว์และเป็นผู้เลี้ยงดูสัตว์"
tə2 puŋ1 təj2	
tsiəw3 miən4	"ผีเจ้าของท้องที่ที่สัตว์นั้น ๆ อาศัยอยู่"
puj1 cɔj3	"พิธีขอบคุณผี ก่อนนำสัตว์ที่ตาย หรือล่ามาได้ ไปทำอาหาร"

ผี

miən4	"ผี"
tiə3 ma2 miən4	<พ่อ+แม่+ผี>"ผีบรรพบุรุษ"
huŋ3	"เทพ,เจ้า"
tsaŋ3 miən4	"ผีที่รักษาแอ่งน้ำ หนองน้ำ"
təj3 puŋ1 miən4	"ผีที่ปกป้องรักษาอาณาเขต"
tsəw6 miən4	"ผีที่เฝ้ารักษาเตาไฟ"
tsuʔ4 soŋ3 miən4	"ผีใหญ่ที่มีความสำคัญ"
təʔ2 puŋ1 təj2	
tsiəw3 miən4	"ผีเจ้าของท้องที่ที่สัตว์นั้น ๆ อาศัยอยู่"
ʔɔ4 miən4	"ผีเรือนที่ทำหน้าที่ช่วยต้อนสัตว์"
hiə3 miən4	"ผีร้ายที่อยู่ไม่เป็นที่เป็นทาง"
heŋ5 cuəŋ1 miən4	"ผียิงหน้าไม้"
muən3 kwen1 miən4	"ผีเฝ้าประตู"
lo2 taw3 fuʔ2	
tsəj4 miən4	"ผีที่อยู่ตามข้างทางเดิน"
juŋ3 tsəj3 miən4	"ผีผู้ที่ทำให้เกิดสัตว์และเป็นผู้เลี้ยงดูสัตว์"
jiən3 fiw1 miən4	"ผีที่ปกป้องรักษาต้นไม้ใหญ่โดยเฉพาะต้นไทร"

Copyright by Mahidol University

fam3 tshiŋ3 miən4 "ผีสามดาว" (ผีเรือน)

sui2 kow4 miən4 "ผีที่รักษาแม่น้ำลำห้วย"

huŋ3 tiə2 <เทพเจ้า+พ่อ>"พระเจ้าอยู่หัว"

huŋ3 ma3 <เทพเจ้า+แม่>"พระราชินี"

thow3 fow4 huŋ3 "ที่ปกปักรักษาดินและน้ำ"

suj2 kow4 huŋ3 "เจ้าที่ปกปักรักษาต้นน้ำ"

piən3 ko1 huŋ3 "เจ้าผู้สร้างแผ่นดินและพื้นโลก"

<u>คำกริยาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผี</u>

sip4 miən4 "เลี้ยงผี"

həw3 miən4 "เรียก,บอกกล่าวผี"

fuŋ6 kwaj5 "สะเดาะเคราะห์"

fɔ2 bəj5 "ทำนาย"

cɔʔ4 ʔiə4 "คำนับ"

kuəj1 ɲiə2 "คุกเข่า"

how4 "แช่ง"

kiŋ2 "อยู่กรรม"

cun3 "ซับไล่"

<u>อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เกี่ยวกับผี</u>

kim5 "มีดศักดิ์สิทธิ์"

kiŋ5 səw1 "คัมภีร์"

tiw3 "เหล้า"

taŋ1 "ตะเกียง"

tsuʔ2 tsəj4 "กระดาษเลี้ยงผีตอกด้วยไม้"

tsa3 tiə3 "โต๊ะเลี้ยงผี"

tsan4 "จอก,แก้ว"

tsa3 pui1 "ถ้วยชาเลี้ยงผี"

Copyright by Mahidol University

miw2 faŋ5	"กระดาษที่ใช้ในพิธีกรรม"
miən3 paj3	"หิ้งผี (เล็ก)"
miən3 tiə3 loŋ6	"หิ้งผี (ใหญ่)"
mhəj4	"ข้าวสาร"
caj1	"ไก่"
ʔɔ4	"เนื้อ(หมู)"
ŋoŋ3 tsɔŋ1	"เขาควาย"
huŋ1	"ธูป"
cəj4 kɔŋ5	"กระดาษแทนธนบัตรเผาให้ผี"
loŋ1 pa2	"เฉลว"

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผี

sip4 miən4	"พิธีเลี้ยงผี"
thim1 miən3 khu4	"พิธีบอกกล่าวผีว่ามีทารกเกิดใหญ่"
buʔ2 caw4 naj4	"พิธีถามผีเพื่อตั้งชื่อทารก"
tiŋ3 pjaw4 təj2	"พิธีเสี่ยงทายหาทำเลตั้งบ้าน"
fuŋ6 kwaj5	"พิธีสะเดาะเคราะห์"
khɔj1 kem3	"พิธีเปิดปา"
həw3 wən3	"พิธีเรียกขวัญ"
kwa5 taŋ3	"พิธีบวช"
ŋan2 si1 wən3	"พิธีต่ออายุคนแก่ 60 ปีขึ้นไป"

คน

miən3	"คน (ชาวเมี่ยน)"
tsan4	"คน (ที่ไม่ใช่ชาวเมี่ยน)"
miən3 ko5	<คน+แก่>"ผู้ใหญ่บ้าน,หัวหน้าเผ่า"
laŋ6 tsaŋ5 miən3	<หมู่บ้าน+คน>"ชาวบ้าน"

Copyright by Mahidol University

sip4 miən4 miən3	<ทำพิธีกรรม+ผี+คน>"หมอผี"
tom3 miən3	<ใหญ่+คน>"ผู้ใหญ่"
tsan2 thaj1	"ตำรวจ,คนไทย"(ภาคกลาง)
tsan2 kha2 lom5	<คน+คำเรียกคนเหนือ>"คนพื้นราบที่พูดภาษาเหนือ"
tsan2 taj2	<คน+ตาย>"ศพ,ผี,คนตาย"
tɛ1	"พ่อ"
ma1	"แม่"
fu?2 tsuəj4	"ลูก"
tɔn1	"ลูกชาย"
siə?4	"ลูกสาว"
fu?2 tsuəj4 hɔp2	<ลูก+อุ้ม>"ลูกบุญธรรม"
fu?2 tsuəj4 dɔt4	
nan2	"ลูกกำพร้า"
pɛ?2 muə2 tɔj2	"ลูกพี่ลูกน้อง"
?uəj4	"ลูกเขย/พี่เขย/เขย"
ɲam4	"ลูกสะใภ้/พี่สะใภ้/สะใภ้"
kɔ5	"พี่ชาย"
tɔ2	"พี่สาว"
tɔj2	"พี่สาวของแม่"
muə2	"น้องสาว"
ɲiəw5	"น้องชาย"
ɲiə5	"น้องเขย/น้องเมีย"
fun6	"หลาน"
gɔ5	"สามี"
?aw4	"ภรรยา"
?aw2 lho1	"เมียหลวง"

Copyright by Mahidol University

ʔaw2 tɔn1 "เมียน้อย"

pɛʔ2 "ลุง"

naw5 "น้าชาย"

ʔɔŋ1 "ปู่"

ku5 "ย่า"

ʔɔn2 ta1 "ตา"

ku5 ta1 "ยาย"

ʔɔŋ2 thaj5 "ทวดชาย"

ku5 thaj5 "ทวดหญิง"

<u>เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม</u>

kɔŋ4 "พูด, เล่า"

buə2 "บอก"

jaw5 "สอน"

phɔ4 jaw2 "อบรม"

jaw5 jiə2 "ปลูกฝัง"

ləj5 "กฎ"

pa4 "ข้อห้าม"

kɔ3 wa2 "ว่ากล่าว"

pɔ5 "ตักเตือน"

faŋ3 buŋ2 kem3 "ปกป้องป่า"

tsɔ2 kem3 <รักษา+ป่า>"รักษาป่า"

ti4 ciə5 "ทดแทน"

phan3 phəj1 "ฟื้นฟู"

buŋ3 "ป้องกัน"

hɔp2 "สมดุล"

paŋ2 "พึ่งพา"

Copyright by Mahidol University

maŋ2 tsiən4 <ดู+ชัดเจน>"ดูแล"

haj2 ham4 <สามารถ+คิด>"สำนึก"

hiw4 tsiən4 <รู้+ชัดเจน>"ตระหนัก"

เกี่ยวกับความเชื่อ

tiŋ2 pjaw4 təj2 <หยุด,ตอก+บ้าน+ท้องที่>"การเลือกที่ตั้งบ้าน"

ʔɔn3 ciə2 tɔŋ2 "คล้ายพิธีตั้งเสาหลักเมือง"

pow5 ɲhuəŋ1 "ลางบอกเหตุ"

sip4 təj2 puŋ5 miən4 <พิธีกรรมเลี้ยงผี+ท้องที่+ทิศ+ผี>"เลี้ยงผีเจ้าที่"

həw2 miən4 <เรียก+ผี>"การบอกกล่าวผี"

puj1 cɔj3 "การขอบคุณผีที่เกี่ยวกับสัตว์"

kwaj5 "เคราะห์"

chiŋ3 ʔuəm1 <ศักดิ์สิทธิ์+น้ำ>"พิธีขอน้ำ"

thim1 miən3 khu4 "บอกผีเรือนเมื่อเด็กคลอด"

cuəŋ1 "ธาตุ"

puŋ1 "ทิศ"

muəʔ2 "ธาตุไม้"

suj3 "ธาตุน้ำ"

ciəm1 "ธาตุทอง"

thow4 "ธาตุดิน"

huə4 "ธาตุไฟ"

diəŋ5 ho1 liəw3 jiə3 ᵐpun1 kɔj5

<ต้นไม้+ใหญ่+ไว้+ลง+ไม่ให้+ตัด>

"ต้นไม้ใหญ่สงวนไว้ห้ามตัด"

Copyright by Mahidol University

puŋ5 jiə5 jiə2 ʔuəm1 miən4 muəʔ2

<ปล่อย+ปัสสาวะ+ลง+น้ำ+ผี+ขมา>

"ปัสสาวะลงน้ำต้องขอขมาต่อผี"

kɔj5 diəŋ5 ʔuəm2 kaj1 tɔŋ2 to5 ləj5

<ตัด+ต้นไม้+น้ำ+แห้ง+ผิด+โดน+กฎ>

"ตัดต้นไม้ให้น้ำเหือดแห้งเป็นการผิดกฎ"

puən4 ʔɔ4 m̩ fuŋ5 kwaj5 m̩ pen4 ʔiəm1

<ยิง+เนื้อ+ไม่+ส่ง+เคราะห์+ไม่+คือ+อยู่>

"ล่าสัตว์แล้วไม่ทำการส่งเคราะห์จะอยู่ไม่เป็นสุข"

m̩ maj3 miən3 haj3 tsow5 taj3 pen4 kem3

<ไม่+มี+คน+สามารถ+ทำ+มา+เป็น,อยู่,คือ+ป่า>

"ไม่มีคน คนไหนจะสามารถสร้างป่าขึ้นมาได้"

dut2 nɔm1 diəŋ5 m̩ haj3 pen4 kem3

<เดียว+ลักษณะนาม+ต้นไม้+ไม่+สามารถ+เป็น,อยู่,คือ+ป่า>

"ต้นไม้ต้นเดียวไม่สามารถเป็นป่าขึ้นมาได้"

kem3 "ป่า"

maj3	kem3	hɔj3	hɔj1	haj 3	tuʔ4	ʔuəm3 hop4
มี	ป่า	วัน	วัน	สามารถ	ได้	น้ำ ดื่ม

tɔŋ2	ʔiəm1	tɔŋ2	puəj5	haʔ2	ɲuŋ4 laʔ2 haj5
ที่	อยู่	ที่	นอน	อะไร	สิ่งใหน

Copyright by Mahidol University

tsham4 ɲuŋ2 kaʔ2 naj4 piəʔ2 kem3 miŋ3 lɔ5
มาก ชนิด,อย่าง สิ่งของ เข้า ป่า ไป หา

pa2 tuʔ4 ʔɔj1 ɲan2 laj1 miŋ3 kɛʔ4
ก็ ได้ ต้องการ กิน ผัก ไป เก็บ

ʔɔj1 kɛʔ4 bjaj2 ʔɛŋ2 maj3 lɔ5 ciəw4 kɛʔ4
ต้องการ เก็บ หน่อไม้ และ มี หา เห็ด เก็บ

piəw5 laʔ2 haj5 tsham4 ɲuŋ2 pa2 tuʔ2 ɲan2
ผลไม้ สิ่งใหน มาก ชนิด,อย่าง ก็ ได้ กิน

haʔ2 taw3 ʔiəm1 m̩4 pen5 m̩4 lon6 piəʔ2 kem3
ใคร อยู่ ไม่ ได้,เป็น ไม่, ดี,สบาย เข้า ป่า

lɔs diə1 ʔɛŋ2 maj3 kaʔ2 ɲuə5 puŋ1
หา ยา และ มี ข้าง ใน ทางโน้น

maj3 tsham4 ɲuŋ2 kaʔ2 naj4 pun1 ʔiə1 buə1
มี มาก ชนิด,อย่าง สิ่งของ ให้ ฉัน พวก

miən3 paŋ2 tɔŋ2 theŋ5 kan3 maŋ2 ciən4
ชาวเมี่ยน พึ่งพา ควร,ต้อง ช่วย กัน ดู ชัด

Copyright by Mahidol University

สำนักหอสมุด

tshɔ2 kwo5 jaw5 jiə2 miən3 haj3 ham4

รักษา สอน ลง คน รู้ คิด

buə1 tu?4 lam2 loŋ6

เรา ได้ ประโยชน์

Copyright by Mahidol University

38429